

Befolknings- og næringsutvikling – kunnskapsgrunnlag for utvikling av Et kunnskapsbasert Sogn og Fjordane

Vestlandsforsking-rapport nr. 8/2011

Lars E. Eide, Johannes Idsø, Erik W Jakobsen, Ingjerd Skogseid, Morten Simonsen

Vestlandsforsking rapport

Tittel Befolknings- og næringsutvikling – kunnskapsgrunnlag for utvikling av Et kunnskapsbasert Sogn og Fjordane	Rapportnummer 8/2011 Dato 15.2.2011 Gradering Open
Prosjekttittel Kunnskapsbasert Sogn og Fjordane	Tal sider 67 Prosjektnr 6196
Forfattarar Lars E. Eide, Johannes Idsø, Erik W Jakobsen, Morten Simonsen, Ingjerd Skogseid	Prosjektansvarleg Ingjerd Skogseid
Oppdragsgivar Innovasjon Norge, Kommunal og Regional departementet, Bedriftsøkonomisk Institutt, Stiftinga REKOMP	Emneord Verdiskaping, Regional utvikling, Innovasjon, Bedriftsutvikling, Fylkesplanlegging, Infrastruktur
Andre publikasjonar frå prosjektet Jakobsen, Idsø, Skogseid (2011) Strategier for utvikling av Et kunnskapsbasert Sogn og Fjordane. Sluttrapport Vestlandsforsking-rapport nr. 12/2011	
ISBN: 978-82-428-0306-1	

Forord

Prosjektet "Et kunnskapsbasert Norge" er eit nasjonalt forskingsprosjekt med fokus klyngeperspektiv på næringslivet. Det betyr at analysene fokuserar på samarbeid, gjensidig avhengighet og eksternalitetar mellom ulike aktørar i næringslivet. Prosjektet representerar såleis ein nyskaping og bryt med meir tradisjonelle analyser kor ein tek utgangspunkt i bransjar og industri som er gruppert etter likskap. Samspel mellom aktørar med ulike spesialitetar er ein føresetnad for produksjon av avanserte produkt og innovasjonar, og er ein drivar for kunnskapsspreiing

I Sogn og Fjordane er det brei politisk semje om ei sterkare satsing på kunnskapsbedrifter og kunnskapsbaserte arbeidsplassar. Prosjektet Eit kunnskapsbasert Sogn og Fjordane er ei regionalisering av Et kunnskapsbasert Norge der fokuset er kor Sogn og Fjordane har sine fortrinn for å utvikle kompetansearbeidsplassar. Det overordna målet med prosjektet er å bidra til langsiktig økonomisk vekst i Sogn og Fjordane – og dermed til bevaring av livskraftige og attraktive lokalsamfunn.

Gjennom prosjektet i Sogn og Fjordane leter vi oss frem til nærings- og kompetanseområder hvor lokale klynger eller nettverk av bedrifter i fylket har potensial til å bli nasjonalt ledende og lykkes internasjonalt i sine markeder – og dermed oppnå høy vekst og lønnsomhet. I denne rapporten studerer vi den økonomiske utviklingen i Sogn og Fjordane med de andre vestlandsfylkene – og med landet som helhet. Deretter deles næringslivet i fylket inn i de 13 næringene som studeres i EKN, og status og utvikling i nøkkeltall for disse regionale næringene sammenlignes med de nasjonale næringene. Disse analysene, samt diskusjonsprosessene som blir gjennomført i fylket, gir grunnlag for å velge et sett næringer som står sterkt i Sogn og Fjordane. Disse næringene blir studert i dybden gjennom fase 2, med sikte på å identifisere bedriftsgrupper og næringsmiljøer med stort vekst- og lønnsomhetspotensial. Fase 2 ender i et sett anbefalinger om konkrete tiltak som kan gjennomføres i fase 3.

I denne delrapporten ser vi nærare på befolknings- og næringsutviklinga som eit kunnskapsgrunnlag for utvikling av Et kunnskapsbasert Sogn og Fjordane. Basert på dette kunnskapsgrunnlaget er det i sluttrapporten Vestlandsforsknings-rapport 12/2011 utvikla strategiar for utvikling av Eit Kunnskapsbasert Sogn og Fjordane.

Et kunnskapsbasert Sogn og Fjordane gjennomføres i samarbeid mellom Vestlandsforskning, Høgskulen i Sogn og Fjordane og Menon Business Economics. Prosjektet er en del av det nasjonale forskingsprosjektet "Et kunnskapsbasert Norge" (EKN) som gjennomføres i regi av Handelshøyskolen BI v/Torger Reve i samarbeid med Menon Business Economics, IRIS (Stavanger) og SNF (Bergen). Prosjektet er en videreutvikling av teoretisk perspektiv og metodikk fra prosjektet "Et verdiskapende Norge" (Reve og Jakobsen, 2001). Prosjektet er basert på teori om næringsklynger, som i korthet går ut på å studere selvforsterkende oppgraderingsmekanismer i næringsmiljø som har klyngeegenskaper.

Innhold

FORORD	3
DEL I: ET KUNNSKAPSBASERT SOGN OG FJORDANE	5
BAKGRUNN FOR PROSJEKTET	5
MÅLET FOR PROSJEKTET	5
HVA ER KUNNSKAPSBASERT NÆRINGSLIV?.....	6
KLYNGEEGENSKAPER – NÆRINGSMILJØER SOM SAMHANDLER	6
HVORFOR REGIONALE PROSJEKTER?	7
HVORFOR PROSJEKTET - ET KUNNSKAPSBASERT SOGN OG FJORDANE?	8
ANALYSE- OG IDENTIFIKASJONSPROSESSEN.....	9
DEL II: BEFOLKNING OG KOMPETANSE	11
SAMMENHENGEN MELLOM BEFOLKNINGS- OG NÆRINGSUTVIKLING	11
BEFOLKNING	11
BEFOLKNINGSENDNINGER I SOGN OG FJORDANE	17
UTDANNING OG SYSSELSETTING.....	26
PENDLEMØNSTER	29
DEL III - VERDISKAPING OG NÆRINGSSTRUKTUR.....	36
VERDISKAPING	36
PRODUKTIVITET	39
NÆRINGSSTRUKTUR I SOGN OG FJORDANE	43
DEL IV – OFFENTLIGE VIRKEMIDLER OG NÆRINGSUTVIKLING	51
FRA FASE 1 TIL FASE 2: PRIORITERING AV NÆRINGSOMRÅDER.....	58
KILDER.....	60
VEDLEGG	61
VEDLEGG 1: OVERSIKT OVER KUNNSKAPSBASERTE INITIATIV I SOGN OG FJORDANE	61

DEL I: Et kunnskapsbasert Sogn og Fjordane

Bakgrunn for prosjektet

Et kunnskapsbasert Sogn og Fjordane er en del av det nasjonale forskingsprosjektet "Et kunnskapsbasert Norge" som gjennomføres i regi av Handelshøyskolen BI v/Torger Reve i samarbeid med Menon Business Economics, IRIS (Stavanger) og SNF (Bergen). Prosjektet er en videreutvikling av teoretisk perspektiv og metodikk fra prosjektet "Et verdiskapende Norge" (Reve og Jakobsen, 2001).

Prosjektet er basert på teori om næringsklynger, som i korthet går ut på å studere selvforsterkende oppgraderingsmekanismer i næringsmiljø som har klyngeegenskaper.

Perspektivet i "Et kunnskapsbasert Norge" er videreutviklet gjennom å sette kunnskapsutvikling og kunnskapsdynamikk i sentrum for næringsutvikling. Prosjektet er delt inn i 13 delprosjekter, hvor bredt definerte nasjonale næringer studeres ut fra en felles metodikk:

- Fiskeri og havbruk (sjømat)
- Reiseliv
- Olje, gass og offshore
- Maritim
- Bygg, anlegg og eiendom
- Metall og materialer
- Finans og kapital
- Fornybar energi og miljø
- Handelsvirksomhet
- Helse, biotek og medtek
- IT og software
- Telekom og media
- Kunnskapsbaserte tjenester

I tillegg til ei kunnskapsbasert Sogn og Fjordane er det starta opp et regionalt prosjekt for Nord-Norge, 'Et kunnskapsbasert Nord-Norge'. Målsettinga er at det skal dyrke fram synergier og nytte læringspotensial mellom de ulike satsingene.

Målet for prosjektet

Det overordna målet med prosjektet er å bidra til langsiktig økonomisk vekst i Sogn og Fjordane – og dermed til bevaring av livskraftige og attraktive lokalsamfunn

For å realisere dette målet skal prosjektet være **faktabasert** – bygges på et solid kunnskapsgrunnlag. Videre skal prosjektet ta tak i de **store utfordringene** i regionen, identifisere **årsaker** til disse, diskutere **løysninger** på utfordringene og ende i **konkrete tiltak**.

Prosjektet er delt i tre faser. Denne rapporten summerer opp arbeidet i Fase 1 Statusanalyse med utgangspunkt i de 13 næringene som er med i det nasjonale prosjektet og situasjonen i Sogn og Fjordane, det betyr bl.a. at vi ikke har sett nærmere på Landbruksnæringen som også er viktig i Sogn

og Fjordane, symbolisert ved at Sogn og Fjordane har fått det første Arena prosjektet innen denne næringen – Arena Frukt og Bær. Dette Arenaprojektet vil bli trukket inn i fase 2 blant annet som en rollemodell for miljø som har ambisjon om å få Arena-status. I [Del I](#) av dette dokumentet ser nærmere på prosjektet Et kunnskapsbasert Sogn og Fjordane. [Del II](#) analyserer utviklingstrekk for folketall, pendling og utdanning og sysselsetting. I [Del III](#) ser vi nærmere på verdiskaping og næringsutvikling og i [Del IV](#) ser vi kommunene sitt arbeid med næringsutvikling.

Hva er kunnskapsbasert næringsliv?

Et kunnskapsbasert Norge settes kunnskap i sentrum for næringsutvikling. Tanken er at kunnskap utvikles, spres og omdannes til produkt—og tjenesteinnovasjoner som kommersialiseres og internasjonaleses, og til endrede prosesser, organisasjonsformer og forretningsmodeller.

I et næringsliv som blir stadig mer internasjonalsert, teknologisk avansert og dynamisk, spiller kunnskap en stadig viktigere rolle for bedrifters konkurranseevne. Dette gjelder spesielt for norske bedrifter som har et langt høyere kostnadsnivå enn bedrifter i de fleste andre land. I prosjektet Dette betyr ikke at kun forskning og formell kompetanse er kilder til innovasjon og produktivitetsøkninger. Også erfaringsbasert kompetanse og brukerinitiert utvikling er viktige kilder til innovasjon. I litteraturen om innovasjonssystemer (Lundvall, 1992; Jensen, Johnson, Lorenz, & Lundvall, 2007) skilles det ofte mellom såkalt DUI (Doing, Using, Interacting)- og STI (Science and Technology to Innovation)-basert læring. Den første formen er erfaringsbasert og bygger på tette koblinger mellom kunder og leverandører, mens den andre formen er drevet av systematisk forskning og formell kompetanse. Disse to modellene bør ikke forstås som konkurrerende systemer, men også som gjensidig forsterkende. I følge Lundvall er det ikke bare mulig å kombinere DUI- med STI-basert innovasjon, men at det faktisk er en styrke. De to innovasjonsmodellene forsterker hverandre. Hans forskning viser at bedrifter som kombinerer DUI- og STI-basert læring, er mer innovative enn de som baserer seg på kun en av delene. Vårt utgangspunkt er derfor at dagens kraftige satsing på forskningsdrevet innovasjon og oppbygging av formell kompetanse kan bidra til å forsterke næringsmiljøenes erfaringsbaserte kompetanse og klyngebaserte innovasjonsmodeller.

Et kunnskapsbasert næringsliv handler derfor om å utvikle et dynamisk samspill mellom bedrifter og kunnskapsaktører, hvor markeds- og brukerbehov setter premisser for kunnskapsutvikling, og hvor kunnskapen omdannes til produkter, tjenester og prosesser som leder til lønnsom vekst for bedriftene som er involvert, og til økt verdiskaping for samfunnet som helhet.

Klyngeegenskaper – næringsmiljøer som samhandler

I avsnittet overfor la vi vekt på samspill og koblinger mellom kunder, leverandører og kunnskapsaktører, samt offentlig virkemiddelapparat. Teori om næringsklynger handler om et slikt samspill. I grove trekk handler teori om næringsklynger om den dynamikk som foregår i relasjonene mellom bedriftene i et næringsmiljø – og i koblingene til aktører i relaterte miljøer. Dersom koblingene er tilstrekkelig mange, og fylt med kunnskap, innovasjonsimpulser og markedsincentiver, vil hele eller deler av næringsmiljøet kunne oppnå selvforsterkende oppgradering. Med det mener vi at kompetansen, effektiviteten og innovasjonsevnen oppgraderes som en sideeffekt av næringsaktiviteter.

Det er lite sannsynlig at vi finner mange eksempler på velfungerende, modne klynger i Sogn og Fjordane, men det er likevel meningsfullt å vurdere i hvilken grad klyngeegenskaper er til stede i

lokale næringsmiljøer. En slik vurdering kan også brukes til å vurdere miljøenes utviklingspotensial og hva som skal til for at det kan skapes selvforsterkende oppgradering. Vi skal se etter følgende klyngeegenskaper:

Strukturelle egenskaper ved bedriftene som utgjør næringsmiljøet:

- ❖ **Vertikal struktur:** Hvorvidt, i hvilken grad og på hvilken måte gruppen henger sammen i kunde- og leverandørrelasjoner
- ❖ **Horisontal struktur:** I hvilken grad bedriftene opererer i de samme produktmarkeder eller i markeder som er relaterte med hensyn til teknologi, kompetanse, geografi, produkt eller kundetype
- ❖ **Geografisk og kulturell nærhet:** Hvor enkelt og effektivt aktørene kan kommunisere med hverandre som funksjon av reisetid, språk, utdanning og holdninger/verdier
- ❖ **Størrelse:** Kombinasjonen av antall bedrifter og deres størrelse (operasjonalisert som summen av kvadratroten til hver av bedriftenes verdiskaping) beskriver *miljøets størrelse*

Samhandlingsegenskaper – interne og eksterne koblinger i næringsmiljøet:

- ❖ **Samarbeid og ressursdeling i miljøet:** I hvilken grad det foregår formelt og uformelt samarbeid, hvor aktørene *utvikler* (innovasjon), *deler* (skala) og *overfører* (komplementaritet) ressurser seg imellom
- ❖ **Eksterne næringskoblinger:** Aktørenes relasjoner til relaterte miljøer i Norge og i andre land, inklusiv egne datterselskaper/kontorer i disse miljøene
- ❖ **Koblinger til kunnskapsaktører:** *Omfanget av og nivå* på relevante utdannings-, forskningsaktører og spesialiserte kunnskapsleverandører i regionen, samt *omfang og styrke på koblingene* mellom bedriftene og kunnskapsaktørene
- ❖ **Koblinger til kapitalmiljøer:** Omfanget av eier- og investormiljøer som er lokalisert og/eller er spesialisert mot næringsmiljøets markeder, teknologi og kompetanse
- ❖ **Kunnskapsmobilitet:** Sirkulasjon av næringsspesifikk kompetanse og høyt utdannet personell *innad i miljøet* og mellom miljøet og andre næringsmiljøer nasjonalt og internasjonalt
- ❖ **Klyngeidentitet:** I hvilken grad aktørene i gruppen selv oppfatter at de er del av en klynge, og i hvor stor grad de identifiserer seg med denne
- ❖ **Fasilitator:** En felles organisasjon som utfører oppgaver som krever koordinert håndtering, samt oppgaver som er kollektivt gunstige men som enkeltaktørene ikke har incentiver til å gjøre på egen hånd.

Bedriftsgruppene/næringsmiljøene som analyseres i fase 2 vil bli beskrevet langs disse egenskapene, både for å vurdere hvor utviklede klyngeegenskaper de har og for å identifisere underutviklede faktorer som kan styrkes for å øke miljøenes vekst- og lønnsomhetspotensial. Dette vil danne utgangspunkt for konkrete tiltak som kan prioriteres og gjennomføres i prosjektets fase 3.

Hvorfor regionale prosjekter?

Ulike regioner i Norge har ulike utfordringer knyttet til kopling mellom kunnskapsmiljø og næring. Regioner med tynt befolkningsgrunnlag har vanskeligere for å realisere kritisk masse i kunnskapsmiljø og arbeidsmarkeder. Dette svekker deres attraktivitet i forhold til kunnskapsarbeidere, bedrifter og investorer. Dette er typisk selvforsterkende mekanismer: Jo større og mer sentral regionen er, jo

sterkere er tiltrekkingskrafta. To slike mekanismer er at store kunnskapssentre, som Oslo og Bergen, tiltrekker seg de største og mest ambisiøse talentene, og at kunnskapsbedriftene lokaliserer seg der talenta er.

Regioner i Noreg utenfor de største byene er ofte kjennetegnet ved flere negative mønster:

- ✓ Utflytting – spesielt av unge, høgt utdanna og ambisiøse personer
- ✓ Utpendling til andre regionsenter
- ✓ Lågt utdanningsnivå
- ✓ Låg verdiskaping (per innbygger)
- ✓ Lite internasjonalt næringsliv
- ✓ *Lav attraktivitet og manglende vekstkraft*

Det finnes unntak, for eksempel Sunnmøre og Sunnhordland/Haugalandet. Disse regionene er kjennetegnet ved spesialisert og internasjonalt næringsliv og spesialiserte høgskoler og kunnskapsmiljø som er nært kopla til bedriftene i regionen.

I samfunnet er det økende konkurranse mellom regioner og byer for å tiltrekke seg og beholde kunnskapsarbeidere. Folk flytter til store byer og kunnskapssentra. Globalisering fører også til hardere lokaliseringskonkurranse mellom land og regioner. I denne sammenhengen er det ofte de som har de ledende kunnskapsmiljøene som vinner i konkurransen. For å nå frem i en slik konkurransesituasjon må regioner dyrke det unike og det som gjør at de står fram i konkurransen fra andre regioner. Det er ikke bare nasjonal konkurranse; markedene og konkurransen blir stadig mer internasjonal. Mange bedrifter har potensielt større markeder utenfor Norge, men der er samtidig konkurransen mer intens. Når næringslivet blir mer kunnskapsbasert, og konkurransen mer innovasjonsdrevet stiller det også krav til forskingsmiljøene, bl.a. at det er kort vei fra utvikling til kommersialisering.

De regionale prosjektene er viktige for å få fram variasjoner mellom de norske regionene; ikke alt er like negativt alle steder. Hvordan kan vi finne og utvikle kompetanseområde der næringsmiljø har et potensial for å bli ledende nasjonalt og gjerne internasjonalt? Hvordan etablere selvforsterkende prosesser som motvirker negative mønster og samtidig øker attraktiviteten til den enkelte region? Hvordan legge til rette for at kunnskapsaktørene utvikler seg i samarbeid med næringsmiljøene? Og videre: Hvordan sikre at en realiserer vekst der det er størst potensial, jf at ulike næringer har ulik utvikling og ulik lønnsomhet, i tillegg til at en kanskje har bedre forutsetninger i noen næringer enn i andre?

Hvorfor prosjektet - Et kunnskapsbasert Sogn og Fjordane?

Nærings- og folketallstrendene utgjør ei betydelig utfordring for Sogn og Fjordane. Fylket skiller seg frå de andre vestlandsfylkene på flere, relaterte områder. Det finnes ikke noe regionalt tyngdepunkt i fylket, og ingen tunge nærings- og kunnskapsmiljø som i dag har tilstrekkelig størrelse og innretning til å oppnå selvforsterkende vekst – slik vi finn i Stavanger-området, Bergens-området og til dels i Ålesundområdet. Folketallsutviklingen har også vert svak. Frå 1998 til 2007 sank folketallet med 2 prosent, mens det auka med 12 prosent i Rogaland (SSB.no). Folketallsendringene er stabile. Folketellingene de 200 siste åra viser at Sogn og Fjordane sin del av Norges befolkning har vist et

sammenhengende fall frå 6 til 2 prosent samtidig som befolkningen i Hordaland har økt moderat. Rogaland har hatt ei ekspansiv utvikling.

Samtidig ser vi tilflytting av nyutdanna til fylket, gjennom trainee ordninga og gjennom ei rekke nyetableringer til dømes knytt til Teknologipollen i Vågsøy, på Mjømna i Gulen og i den nye fremveksten av kompetansemiljø som til dømes det maritime teknologimiljøet i Måløy, designmiljøet i Stryn, IT-miljøet rundt Elis i Dale og på Campus i Sogndal. Hva er det som tiltrekker dem? Hva lærdom kan vi ta frå slike initiativ og Hva skal til for å støtte best mulig opp om disse, og skape selvforsterkende prosesser rundt denne type miljø?

Dette prosjektet tar utgangspunkt i disse og andre utfordringer og vil sjå hva som er situasjonen i Sogn og Fjordane. Hva er myter hva er fakta om trendane i Sogn og Fjordane? Hvordan skal næringsmiljøa, kunnskapsaktørene og det offentlige støtteapparatet kunne ta tak i de utfordringene som er i fylket, identifisere årsaker til, diskutere mulige løsninger på utfordringene og anbefale konkrete tiltak?

Noen av spørsmåla prosjektet vil stille er:

- Hvorfor havner de fleste regioner utenfor de store by-områdene i Norge i en bakevje?
- Hvorfor lykkes noen regioner (for eksempel Sunnmøre) bedre enn andre?
- Hva er de viktigste drivkreftene bak den negative, selvforsterkende spiralen?
- Hva er situasjonen i Sogn og Fjordane? Hva er vi gode på? Kor har vi utfordringer?
- Hva skal til for at Sogn og Fjordane kan bryte ut av en evt negative utviklinga og sette inn tiltak for å løyse utfordringene.

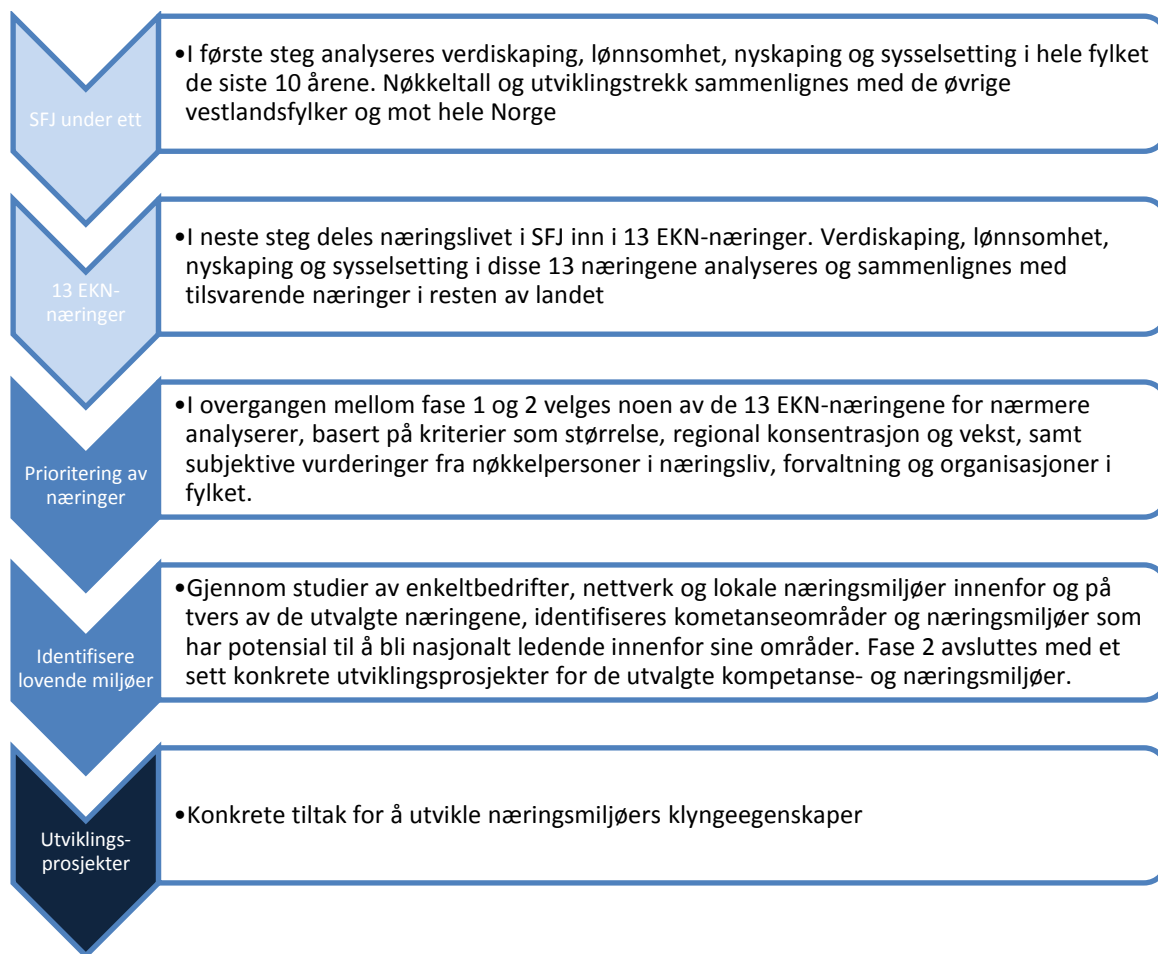
Vi må jobbe **med** de tunge trendane, ikke mot dem, det kan bety tiltak i Fase 3 som er med på å:

- Gjøre næringslivet mer kunnskapsbasert
- Styrke og spesialisere kunnskapsmiljøa
- Gir større arbeidsmarkedsregioner, blant anna gjennom effektiv infrastruktur
- Rette investeringer mot områder der kunnskapsmiljøene og næringslivet har potensial til å spille en sentral internasjonal rolle
- Dyrk kunnskapsallmenningen
- Skap effektive push-mekanismer for kommersialisering av forskingsresultat og teknologi
- Stimuler pull-mekanismer gjennom såkornfond, business angels og andre kompetente eiere

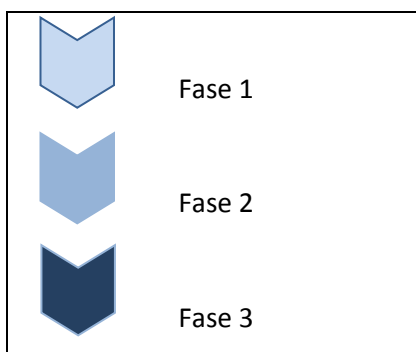
Analyse- og identifikasjonsprosessen

Gjennom prosjektet vil vi gradvis lete oss frem til nærings- og kompetanseområder hvor lokale klynger eller nettverk av bedrifter i fylket har potensial til å bli nasjonalt ledende og lykkes internasjonalt i sine markeder – og dermed oppnå høy vekst og lønnsomhet. Vi starter med å studere den økonomiske utviklingen i Sogn og Fjordane med de andre vestlandsfylkene – og med landet som helhet. Deretter deles næringslivet i fylket inn i de 13 næringene som studeres i EKN, og status og utvikling i nøkkeltall for disse regionale næringene sammenlignes med de nasjonale næringene. Med utgangspunkt i disse analysene, samt diskusjonsprosessene som blir gjennomført i fylket, velges et sett næringer som står sterkt i Sogn og Fjordane. Disse næringene blir studert i dybden gjennom fase 2, med sikte på å identifisere bedriftsgrupper og næringsmiljøer med stort vekst- og

lønnsomhetspotensial. Fase 2 ender i et sett anbefalinger om konkrete tiltak som kan gjennomføres i fase 3. Prosessen er beskrevet i modellen nedenfor.

Forklaring:

DEL II: Befolkning og kompetanse

Sammenhengen mellom befolknings- og næringsutvikling

Det er en nær sammenheng mellom en regions befolkningsutvikling og utviklingen i sysselsetting og verdiskaping. Det er flere årsaker til dette:

- 1) Høy arbeidsdeltakelse og lav arbeidsledighet innebærer at økt sysselsetting ikke kan skapes uten innflytting eller innpendling.
- 2) Flyttestrømmer fra distriktene til byene, spesielt av unge mennesker i utdanningsfasen. Urbaniseringen skjer på alle nivåer; mellom landsdeler, innad i landsdeler, mellom kommuner og innad i kommuner.
- 3) Overgang fra tradisjonell industri der nærhet til innsatsfaktorer som energi, råvarer og transportårer har vært avgjørende for lokalisering, til tjenester der nye lokaliseringfaktorer, spesielt nærhet til kunnskapsmiljøer og tilgang på relevant arbeidskraft, er avgjørende
- 4) Skillelinjene mellom arbeid og fritid blir stad mer utflytende: Folk realiserer sine drømmer og ambisjoner gjennom jobbvalg, hvor livsstil og verdier blir stadig viktigere for *hva* man vil drive med og *hvor* man vil gjøre det. Samtidig stiller man stadig høyere krav til livskvalitet utenfor jobben, for eksempel i form av oppvekstmiljø, tilgang på offentlige og private servicefaktorer og kultur- og aktivitetstilbudet der man bor.

Resultatet er at næringsutvikling og befolkningsutvikling veves stadig tettere sammen. Det er grunn til å tro at en lang rekke faktorer påvirker en regions *attraktivitet som bosted*: Grad av sentralitet, klimatiske forhold, bo- og oppvekstforhold, kultur- og aktivitetstilbud, infrastruktur, karrieremuligheter, sammensettingen av næringsliv, utdanningsmuligheter og størrelsen på arbeidsmarkedet er naturlige kandidater. For at for eksempel tradisjonelle industristeder skal fremstå som attraktive for unge mennesker, må regionen ha et bredt spekter av tjenestenæringer som gjør stedet attraktivt å flytte til. Det krever et *diversifisert* nærings- og arbeidsliv. Samtidig vil bedrifter med internasjonale ambisjoner være nødvendig for at regionen skal kunne gi kunnskapsarbeidere attraktive karrieremuligheter. Det siste vil normalt kreve en kritisk masse av bedrifter som er konkurrenter, samarbeidspartnere og kunder/leverandører til hverandre, med andre ord lokale næringsklynger.

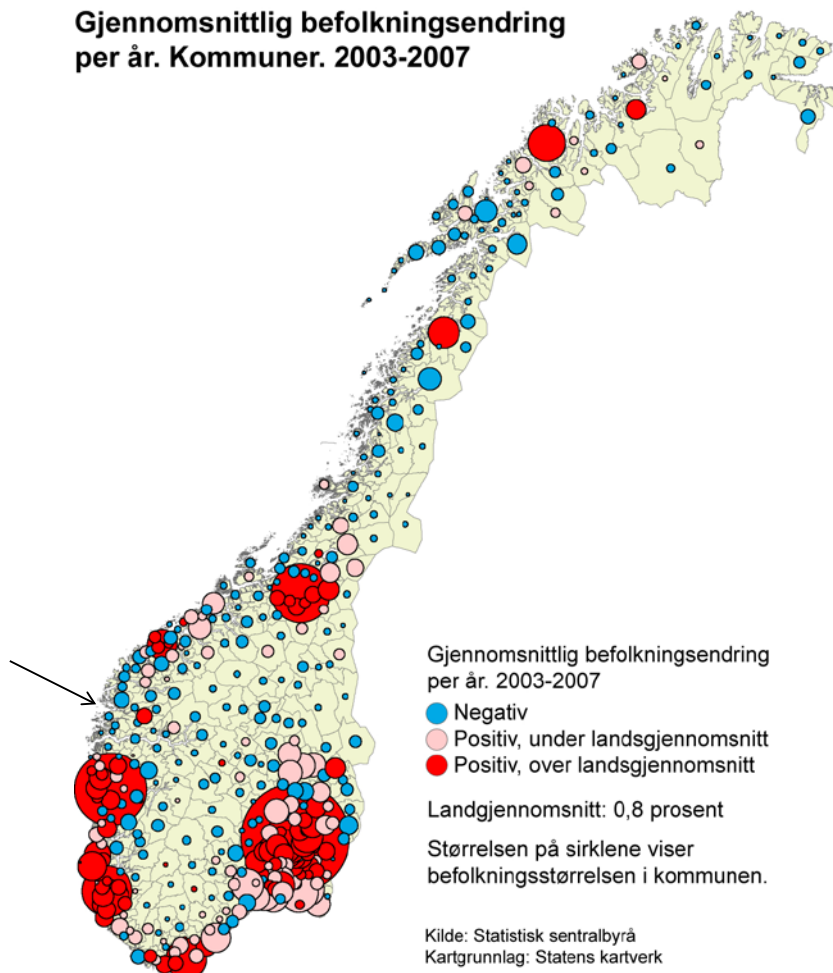
Det betyr at næringsstrukturen og karrieremulighetene som følger av denne er et viktig element i attraktiviteten til bosteder. Og vice versa: Bostedsattraktivitet påvirker muligheten for å utvikle næringslivet; for nyetableringer, innovasjon, vekst og lønnsomhet. Det betyr videre at vi må analysere regioners attraktivitet som bosted i sammenheng med næringsstruktur og næringsutvikling.

Befolkning

Norge urbaniseres og regionaliseres

Befolkningsveksten i Norge er blant de høyeste i Europa, og vi nærmer oss 5 millioner innbyggere. Befolkningsveksten er ujevnt fordelt. Kort fortalt er det de største byene og deres drabantkommuner som vokser raskest, mens mindre kommuner som ligger langt fra storbyene får redusert befolkning. Figuren nedenfor viser hvor vi har hatt befolkningsvekst i Norge de siste årene. Røde ringer betyr positiv vekst, over landsgjennomsnittet. Rosa ringer betyr positiv vekst, under landsgjennomsnittet, og blå ringer betyr befolkningsnedgang. Størrelsen på ringene indikerer kommunenes størrelse.

Figuren viser et konsistent bilde i den forstand at utviklingen har vært ensartet i hele landet: Alle de store ringene er røde, mens alle de blå ringene er små. Med andre ord: Når det gjelder folkemengde blir de store større mens de små blir mindre. Det finnes også en del små, røde ringer. De ligger nesten uten unntak nær de store byene. Sogn og Fjordane har mange små, blå ringer. Førde, med omegn, er det eneste røde i fylket og har hatt positiv vekst over landsgjennomsnittet.

Bosettingsmønsteret i Norge endres langsomt, men systematisk. I 10-årsperioden fra 2000 til og med 2009 har Norges befolkning økt med 8,5 prosent. Tabellen nedenfor viser folketall i Norges fylker 2000-2009 samt den prosentvise endringen i denne perioden.

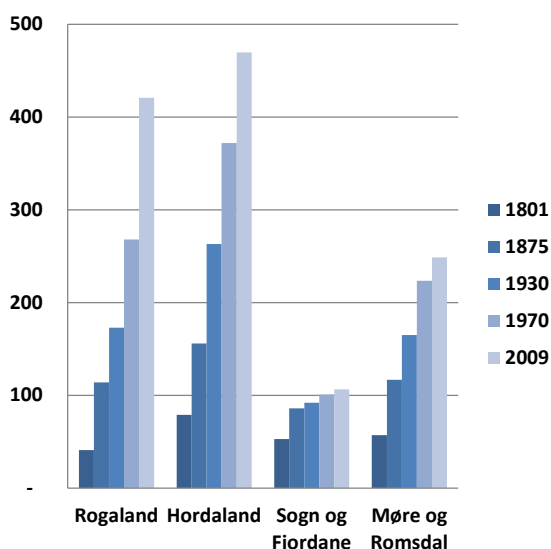
Fylke	2000	2009	Prosentvis vekst	Fylke	2000	2009	Prosentvis vekst
Oslo	507 467	586 860	15,6 %	Troms	151 160	156 494	3,5 %
Akershus	467 052	536 499	14,9 %	Nord-Trøndelag	127 108	131 555	3,5 %
Rogaland	373 210	427 947	14,7 %	Møre og Romsdal	243 158	251 262	3,3 %
Sør-Trøndelag	262 852	290 547	10,5 %	Telemark	165 038	168 231	1,9 %
Hordaland	435 219	477 175	9,6 %	Hedmark	187 103	190 709	1,9 %
Østfold	248 217	271 662	9,4 %	Oppland	182 701	185 216	1,4 %
Vest-Agder	155 691	170 377	9,4 %	Sogn og Fjordane	107 589	107 080	-0,5 %
Buskerud	236 811	257 673	8,8 %	Nordland	239 109	236 271	-1,2 %
Vestfold	212 775	231 286	8,7 %	Finnmark	74 059	72 856	-1,6 %
Aust-Agder	102 178	108 499	6,2 %	Totalt for landet	4 478 497	4 858 199	8,5 %

Fire fylker har vokst med mer enn 10 prosent, Sør-Trøndelag, Rogaland, Akershus og Oslo. I Nord-Norge synker innbyggertallet. Fallet demmes opp av at Tromsø og Bodø vokser, men landsdelen tømmes for øvrig sakte men sikkert for mennesker. Innbyggertallene for Sogn og Fjordane viser en negativ vekst på 0,5 prosent i perioden 2000 til og med 2009.

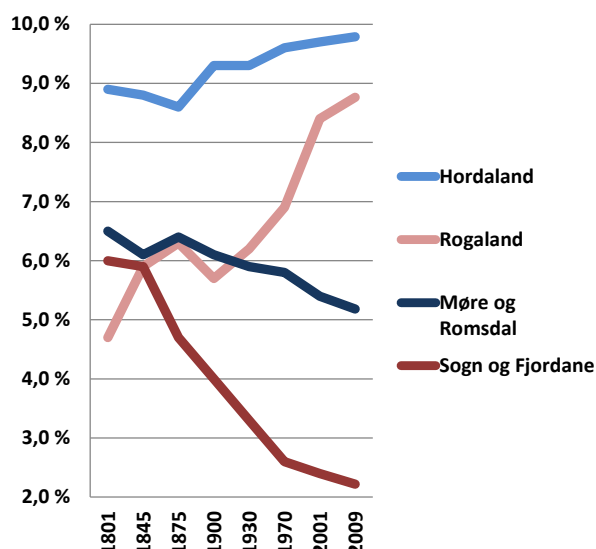
Rogaland og Hordaland har hatt kraftig befolkningsvekst, mens Sogn og Fjordane har stått nesten stille

Sogn og Fjordanes befolkningsutvikling skiller seg fra nabofylkene på Vestlandet. De siste 200 årene har veksten vært liten og fylkets andel av Norges befolkning har gått ned fra 6 prosent til 2 prosent. I samme periode har Rogaland neste doblet andelen fra 4,5 til 9 prosent. Hordaland har hatt en mer moderat utvikling, men er fremdeles det mest folkerike fylket i landsdelen. Diagrammene under viser befolkningsutvikling i antall tusen innbyggere i fylkene, samt i prosent av Norges befolkning. Møre og Romsdal har også hatt nedgang i sin andel av Norges befolkning, dog langt mindre enn Sogn og Fjordane.

Befolkningsutvikling fra 1801 til 2009.
Kilde: SSB

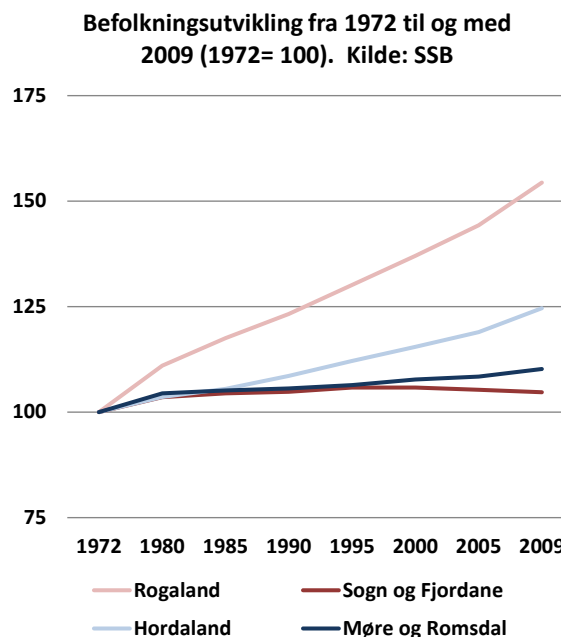
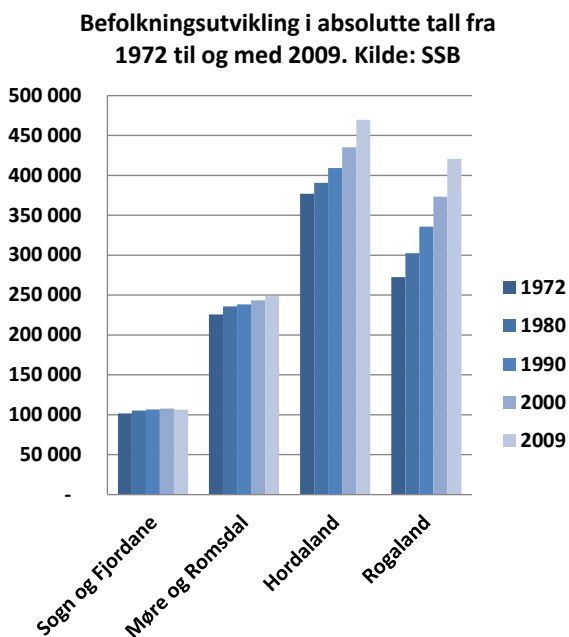

Andel av Norges befolkning 1801-2009.
Kilde: SSB

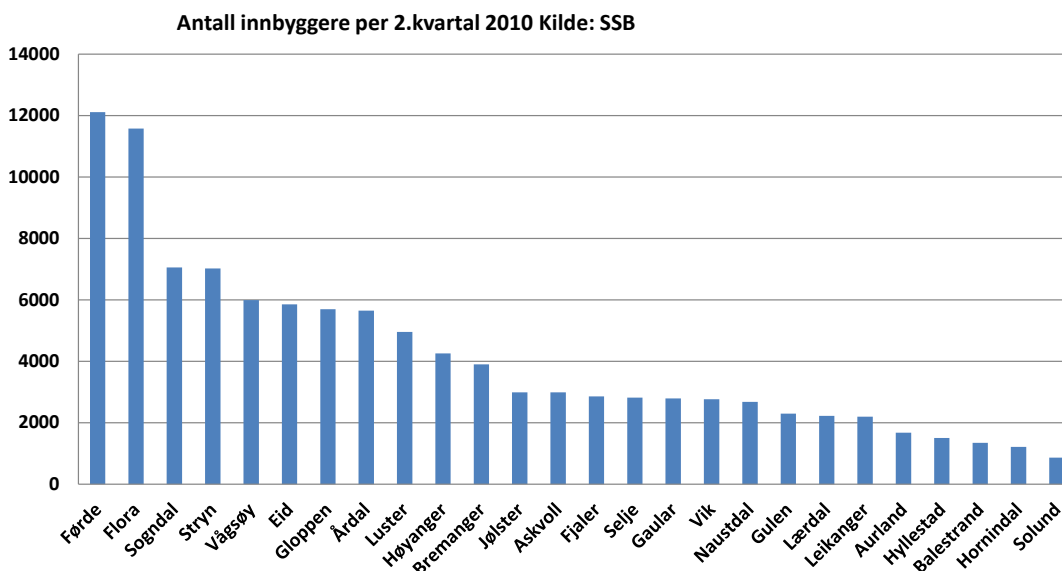
Sammenlikner vi befolkningen i de fire vestlandsfylkene (figurer nedenfor), ser vi at Rogaland og Hordaland vokser med henholdsvis 54 og 25 prosent i perioden fra 1972 til 2009. I Rogaland er det områdene rundt Stavanger som vokser mest og det kan knyttes til etterspørselen etter arbeidskraft i Oljeindustrien. Bergen ble en del av Hordaland fylke i 1972, og kommunen har alene 53 prosent av fylkes innbyggere og er Hordalands store knutepunkt. Møre og Romsdal hadde en befolkningsvekst på 10 prosent i samme periode, og veksten der kan knyttes til den maritime virksomheten i kystkommunene. Sogn og Fjordane hadde en vekst på kun 5 prosent i perioden, og det har vært en negativ vekst de siste 10 årene. Årsakene til dette er kjernen til problemstillingen i denne rapporten.

Figuren nedenfor viser befolkningsutviklingen i de fire vestlandsfylkene fra 1972 til og med 2009. Vi ser av den indekserte utviklingen i figuren til høyre at det er i siste delen av perioden forskjellene blir størst. Vi vil derfor fokusere på det siste tiåret i den videre analysen.

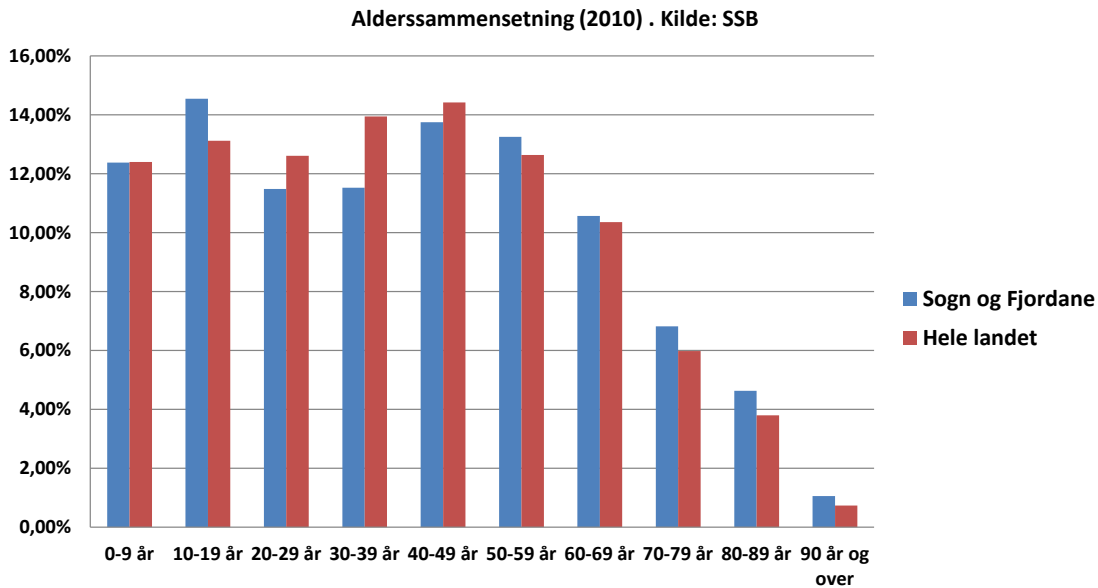

Befolkningsstrukturen i Sogn og Fjordane

Sogn og Fjordane strekker seg over 18 623 km² og omfatter 26 kommuner fordelt på de tre distriktene Sogn (Indre og Ytre), Sunnfjord og Nordfjord. Sogn og Fjordane er Norges nest minste fylke i folketall med til sammen ca. 107 300 innbyggere, og det åttende største i areal. Fylket grenser til Hordaland i sør, Buskerud i sørøst, Oppland i øst og Møre og Romsdal i nord. Det er tre små byer i fylket: Florø (8448), Førde (12114) og Måløy (3026). Fylkesadministrasjonssenteret er Leikanger. Figuren nedenfor viser fordelingen innbyggere i de 26 kommunene i 2010.

Befolkningen fordelt på alder viser at Sogn og Fjordane relativt sett har færre innbyggere i aldersklassen 20- 49 år enn gjennomsnittet for hele landet. Det er derfor interessant å finne ut hvorfor fylket ligger over resten av landet når en betrakter aldersklassen 10- 19 år, og hvorfor aldersklassen 0-9 år relativt sett er identisk med landsgjennomsnittet. Mye tyder på at de unge voksne som flytter ut, flytter tilbake senere og tar med seg til- eller får barn i fylket.

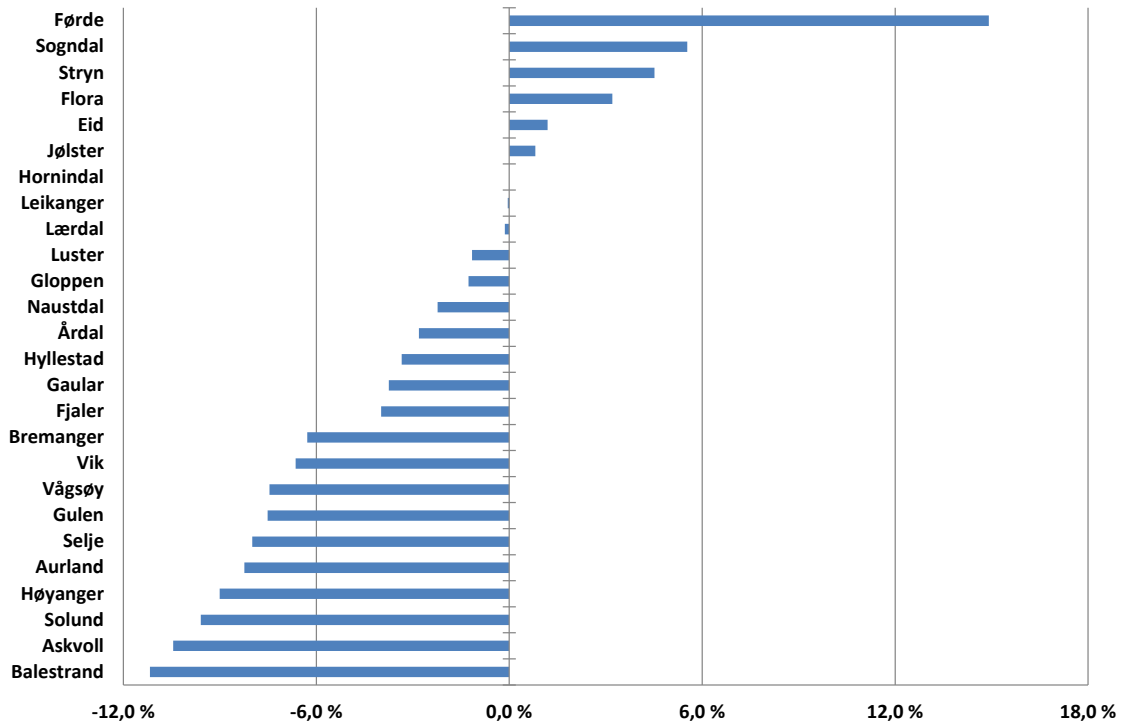

Kyst og innland

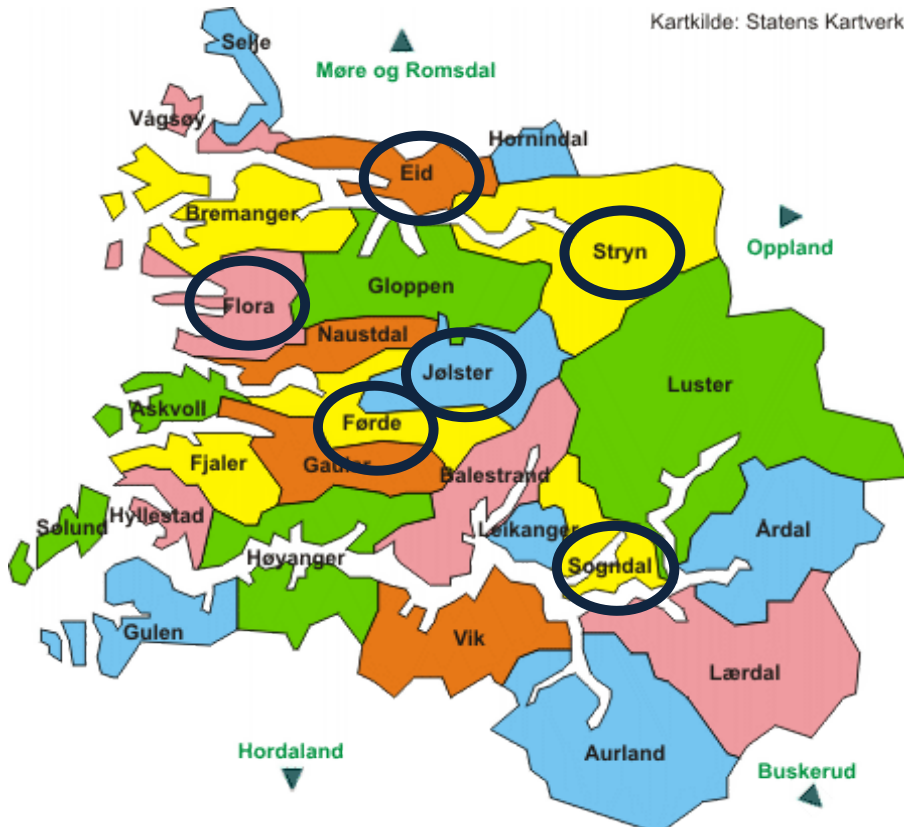
Det generelle bildet på Vestlandet er at kystkommunene blomstrer mens innlandskommunene stagnerer – selv om det selvsagt finnes viktige unntak. En viktig årsak til denne strukturelle utviklingen er veksten i offshore og andre maritime aktiviteter i kystkommunene. Dette er åpenbart i Stavangerregionen, men gjelder også i Haugaland/Sunnhordland, i Bergensregionen og på Sunnmøre. I en rapport fra 2009 viste Menon (Jakobsen og Bækken, 2009) at de 12 kommunene som til sammen utgjør Maritimt Møre har hatt betydelig befolkningsvekst de siste 10-15 årene, mens resten av fylkets utvikling er svært lik den vi finner i Sogn og Fjordane.

I Sogn og Fjordane finner vi ikke det samme mønsteret i utviklingen langs kysten og innlandet. Av de 26 kommunene som utgjør fylket, ser vi at fire av seks kommuner med befolkningsvekst de siste 10 årene er innlandskommuner; Førde, Sogndal, Stryn og Jølster (se figuren nedenfor). Dette skyldes til dels at regionsykehuset er lagt til Førde, høyskolen til Sogndal og fylkesadministrasjonen til Leikanger (nabokommune til Sogndal), samt at de tunge, regionalt sammenbindende samferdselsinvesteringene i fylket siste 20 år har vært lagt til disse innlandsregionene. Stryn har imidlertid ingen drahjelp fra offentlige lokaliseringer eller større nye samferdselsinvesteringer. Dessuten forklarer det ikke at Vågsøy, Bremanger og andre kystkommuner har hatt en svak utvikling. En forklaring på dette kan være at disse kommunene verken har fått tunge offentlige oppbygginger av kompetansemiljø eller regionalt sammenbindende samferdselsinvesteringer.

Befolkningsvekst 2000 - 2009. Kilde: SSB

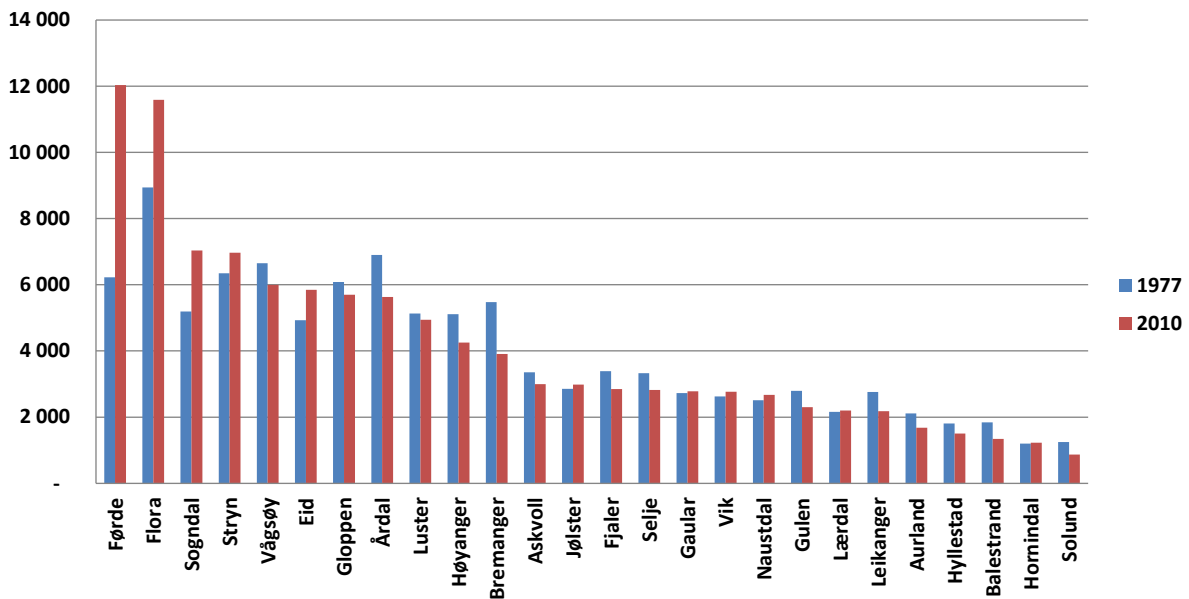

Kommunene som opplever befolkningsvekst er ringet ut i figuren nedenfor, for å gi inntrykk av deres geografiske beliggenhet.

I absolutte tall ser vi klart det er kommunene Førde og Flora er størst i antall innbyggere i dag, men går vi tilbake til 1977 var situasjonen annerledes. Flora var da den klart mest folkerike kommunen, men Førde har siden den gang opplevd en tilnærmet fordobling av innbyggertallet. Videre ser vi at de mindre kommunene taper innbyggere til de større og mer sentrale stedene. Det bør nevnes at det fra 1999 til 2000 ble gjort en justering av grensen mellom to kommuner som gjorde at ca. 300 innbyggere som tidligere var registrert i Balestrand ble registrert i Sogndal.

Befolkningsutvikling i antall innbyggere i kommunene. Kilde: SSB

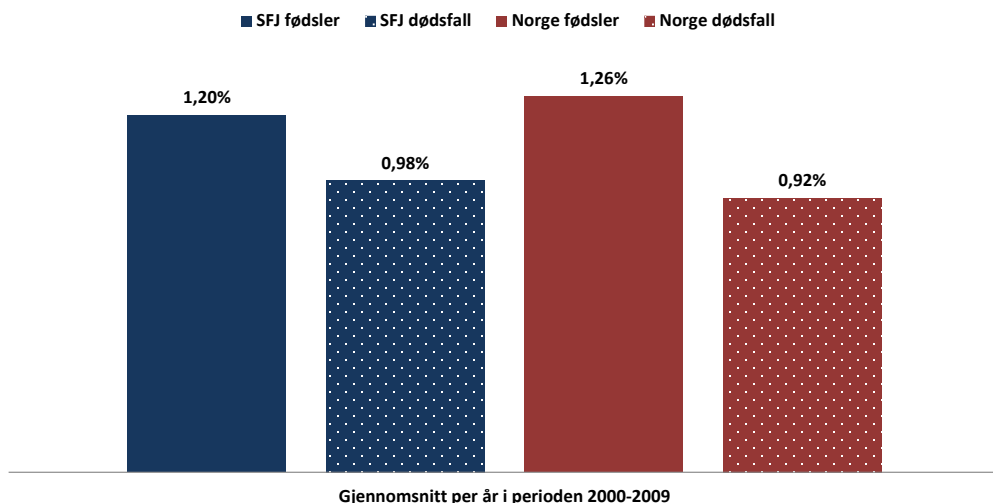
Befolkningsendringer i Sogn og Fjordane

Befolkningsendringer kan splittes opp i tre komponenter: fødselsoverskudd, netto innvandring og flyttebalansen innenlands. For å kunne forstå mer om endringene i folketall, må vi se nærmere på disse komponentene.

Fødselsoverskudd

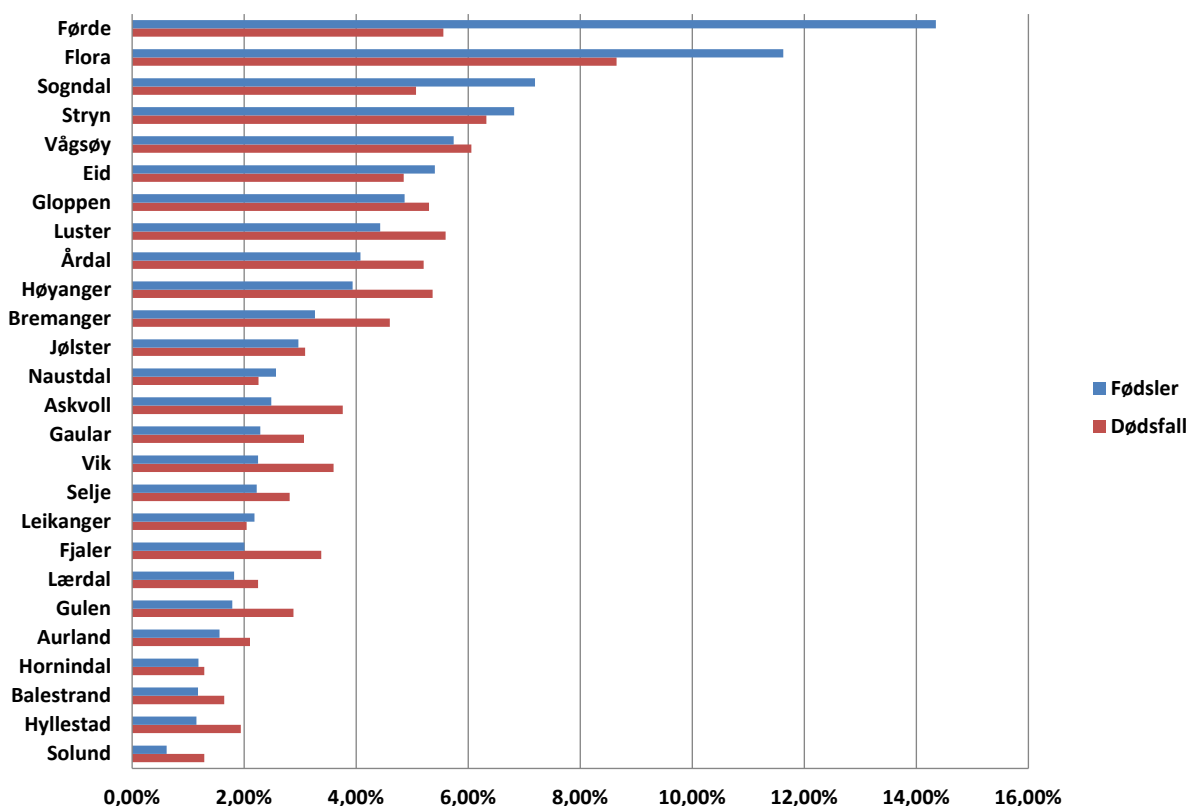
Fødselsoverskudd er differansen mellom antall fødte og antall døde innenfor samme geografiske område. Sogn og Fjordane har i perioden 2000 til og med 2009 et gjennomsnittlig fødselsoverskudd på 235 personer pr år. Ser vi dette i forhold til folketallet gir det oss et relativt fødselsoverskudd på 0,22 prosent for fylket. Sammenligner vi dette med hele landet, ser vi at Norge har et noe høyere fødselsoverskudd med et gjennomsnittlig relativt fødselsoverskudd på 0,34 prosent. Relativt sett fødes det færre og dør flere i Sogn og Fjordane enn i resten av landet. Årsaken til dette ligger i befolkningsstrukturen: Sogn og Fjordane har få kvinner i de mest fruktbare aldersklassene og mange eldre innbyggere. Et noe lavere fødselsoverskudd i Sogn og Fjordane kan derfor være en av forklaringene på trenden som viser et stadig minkende folketall i fylket. Men for å få det totale bildet må en også se på alderssammensetningen på de som flytter inn og ut av fylket.

Fødsler og dødsfall per innbygger i SFJ og Norge. Kilde: SSB

Til tross for det lave antallet fødsler i fylket, er Sogn og Fjordane sammen med Rogaland fylkene med de høyeste fruktbarhetstallene i landet. Dette tilsynelatende paradokset skyldes at Sogn og Fjordane har relativt få kvinner i alderen 20-39 år, trolig fordi mange har flyttet ut av fylket. Satt litt på spissen: Fylket har få kvinner i fruktbar alder, men de som er der får mange barn.

Andel fødsler og dødsfall av totalt antall fødsler og dødsfall i fylket i perioden 2000-2009. Kilde: SSB

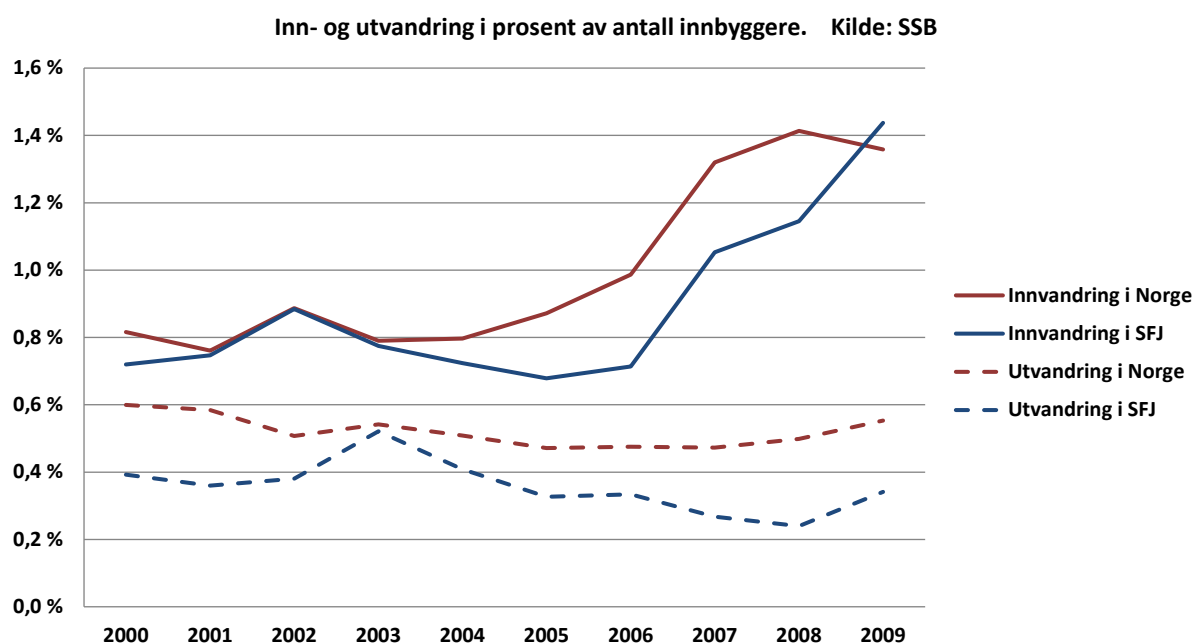

Fordeler vi fødsler og dødsfall på kommunene ser vi at fødselsoverskuddene er størst i de kommunene som har byer, mens de minste kommunene har et netto fødselsunderskudd.

Figuren over viser at Førde, Flora og Sogndal har svært høyt fødselsoverskudd, mens de fleste andre kommunene har et fødselsunderskudd. Fødsler er registrert etter morens bostedskommune ved fødselen, så statistikken påvirkes ikke av hvor sykehusene ligger.

En strøm fra utlandet

En annen parameter man må se på for å måle befolkningsendringer er netto innvandring. Dette måles ved å se på antall som flytter til fylket fra utlandet minus antall som flytter ut av landet fra samme geografiske område. Sogn og Fjordane har i perioden 2000 til 2009 stått for 2 prosent av all innvandring til Norge, og 1,6 prosent av utvandringen. I figuren under relaterer vi dette til antallet innbyggere i Sogn og Fjordane og i Norge. Sogn og Fjordane har også 2 prosent andel av Norges innbyggere og således er innvandringen representativ.

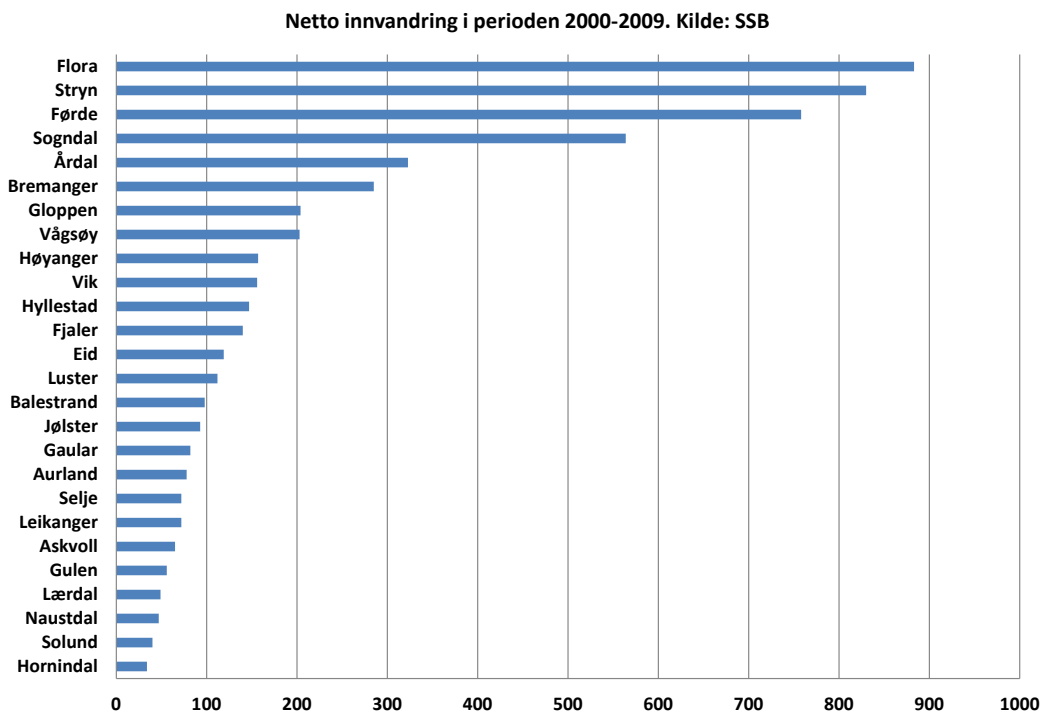
Tabellen nedenfor viser antall innvandrere fra 1970 til 2010 fordelt på kommuner og på opprinnelsesland. Totalt har Sogn og Fjordane mottatt 6328 innvandrere, 4479 var i fra Europa aller Amerika mens 1849 var fra Asia eller Afrika. Av tabellen ser vi at det ser store forskjeller fra kommune til kommune: Mens Fjaler har fått 111 innvandrere pr 1000 innbyggere har Naustdal bare mottatt 25.

Kommune	Europa/ Amerika	Asia /Afrika	Totalt	Innvandrere pr 1000 innbyggere
Flora	580	374	954	82,3
Gulen	69	15	84	36,5
Solund	44	11	55	63,4
Hyllestad	141	6	147	97,9
Høyanger	188	56	244	57,3
Vik	100	42	142	51,3
Balestrand	126	16	142	105,7
Leikanger	59	19	78	35,7
Sogndal	204	129	333	47,3

Kommune	Europa/ Amerika	Asia /Afrika	Totalt	Innvandrere pr 1000 innbyggere
Aurland	56	9	65	38,6
Lærdal	103	14	117	53,2
Årdal	337	96	433	76,9
Luster	124	22	146	29,5
Askvoll	77	24	101	33,7
Fjaler	178	138	316	111,0
Gaular	83	13	96	34,6
Jølster	58	24	82	27,5
Førde	425	221	646	53,7
Naustdal	51	15	66	24,7
Bremanger	237	83	320	81,9
Vågsøy	238	141	379	63,2
Selje	73	22	95	33,7
Eid	189	98	287	49,1
Hornindal	39	7	46	37,5
Gloppen	119	113	232	40,7
Stryn	581	141	722	103,6

Ser vi på utviklingen i den siste registrerte 10-årsperioden for Sogn og fjordane, fremkommer det at innvandringen har tatt seg kraftig opp fra å ligge rundt 800 personer i året frem til 2006, til over 1500 i 2009.

Figuren under viser netto innvandringen (innvandring minus utvandring) til Sogn og Fjordane fordelt på kommunene i perioden 2000-2009. Det fremkommer at det er de større kommunene som mottar flest innvandrere.

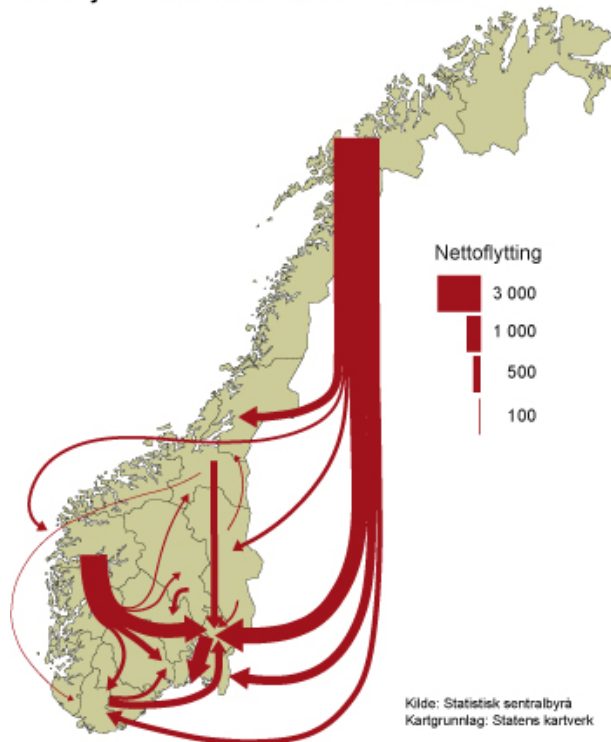

Ifølge UDI er det 5 asylmottak i Sogn og fjordane. Disse er fordelt på kommunene Førde, Bremanger, Jølster, Sogndal og Flora.

Flere flytter ut enn inn

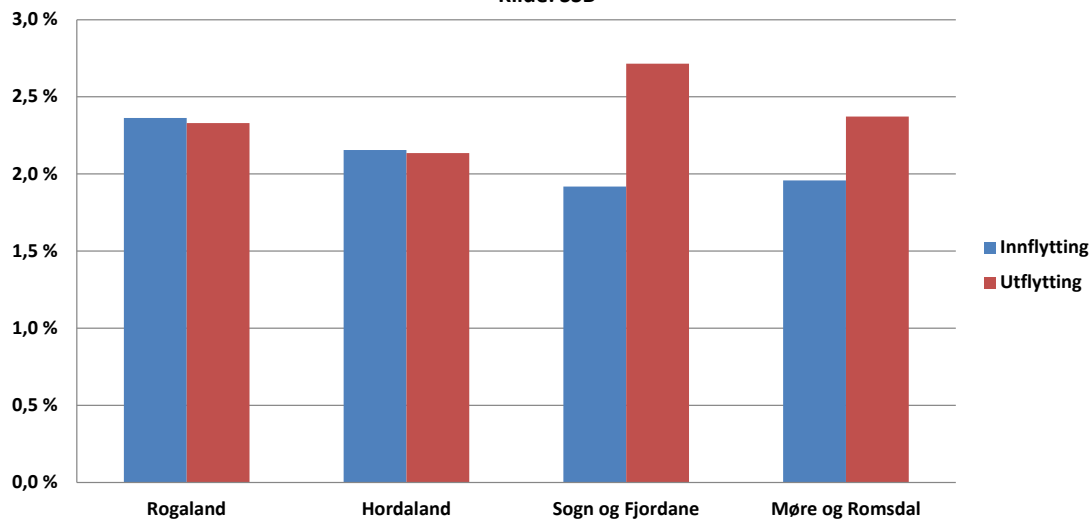
Den siste parameteren vi skal se på når det gjelder befolkningsendring er netto flytting. Dette er definert ved å se på differansen mellom antall som flytter inn fra andre deler av landet og antall som flytter ut. Den generelle trenden i Norge er at flyttestrømmene går fra nord til sør, og fra vest til øst i landet, hvor det er østlandsområdet rundt hovedstaden som mottar store deler av strømmene.

Netto flyttestrømmer mellom landsdeler. 2008

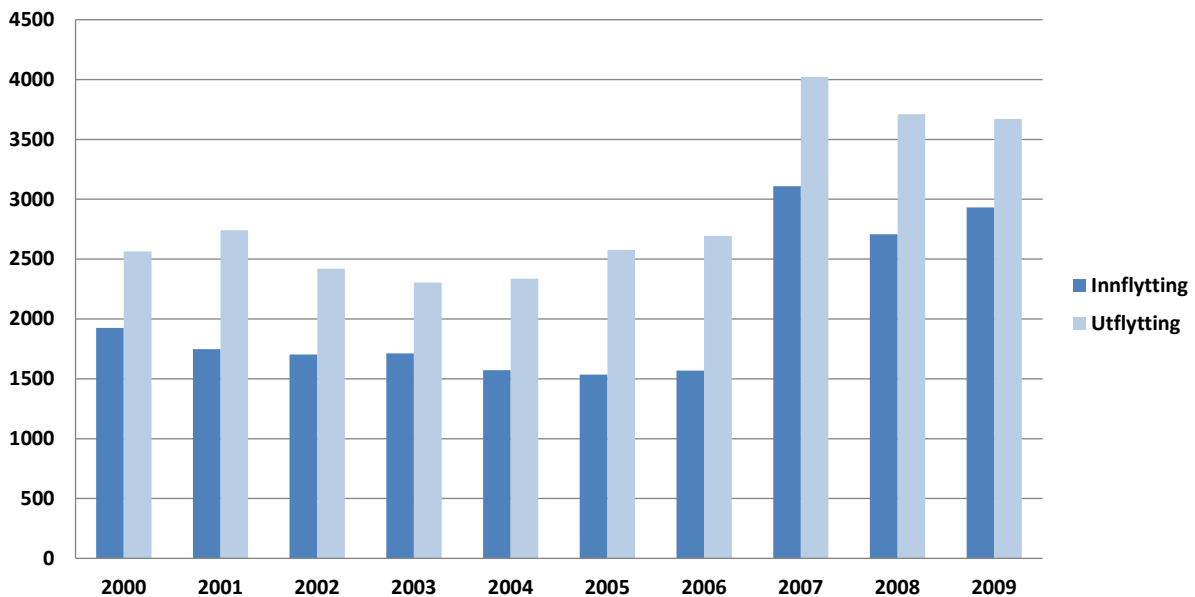
Figuren under viser forskjellene i inn- og utflytting i vestlandsfylkene i forhold til fylkets innbyggere. Sogn og Fjordane har, sammen med Møre og Romsdal, en klar nettoutflytting, mens Rogaland og Hordaland har en svak nettoinnflytting for perioden 2000- 2009.

Inn- og utflytting i Vestland fylkene i forhold til innbyggertall i perioden 2000-2009.
Kilde: SSB

Sogn og Fjordane har et klart fødselsoverskudd, men mye av dette spises opp av utflytting. Figuren under viser at fylket som helhet har opplevd netto utflytting de siste årene.

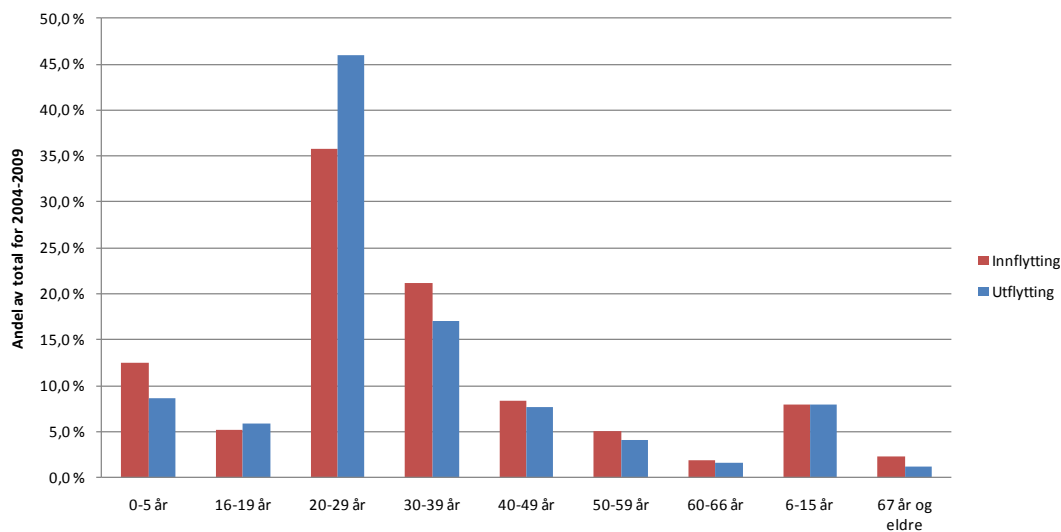
Inn- og utflytting til Sogn og Fjordane. Kilde: SSB

På ti år har totalt 20 513 flyttet inn i fylket, og 29 039 har flyttet ut (nettoutflytting på 8526). I figurene under er innflyttingen innenlands, men det må kommenteres at utflyttingen vil inkludere de som innvandret til fylket fra utlandet, og velger å flytte til annet fylke i landet senere. Vi ser at flyttingene gjorde et sprang i 2007, hvilket samsvarer med resten av landet. 2007 var et år med spesielt mye flytting innenfor Norge.

Fordeler vi flyttingene til Sogn og Fjordane fra andre fylker i Norge på alder, skiller aldersgruppen 20-29 år seg ut. I perioden 2004-2009 står denne gruppen for 36 prosent av alle innflyttinger til fylket, men også for hele 46 prosent av alle utflyttinger. En mulig forklaring er at mange unge flytter for å ta utdanning og at de etter endt utdanning ikke vender tilbake.

Inn- og utflytting til andre fylker i Norge fordelt på alder. Kilde: SSB

Nest største gruppe er de mellom 30-39 år, og står for 17 prosent av utflyttingen innenlands og har en andel på 21 prosent av innflyttingen. I og med at gjennomsnittlig alder for førstegangs fødende i samme periode er 27 år¹, må disse gruppene sees i sammenheng med barn mellom 0-5 år. Denne gruppen representerer 9 prosent av utflyttingen innenlands, og 13 prosent av innflyttingen. Det er altså et mønster på at man flytter ut når man har fylt 20, og mange flytter tilbake i løpet av 30-årene – gjerne med barn. Flyttestatistikk er basert på opplysninger fra Folkeregisteret. Dette betyr at studenter som flytter men ikke endrer folkeregistrert adresse pga. stipend, heller ikke vil fremgå som utflyttet.

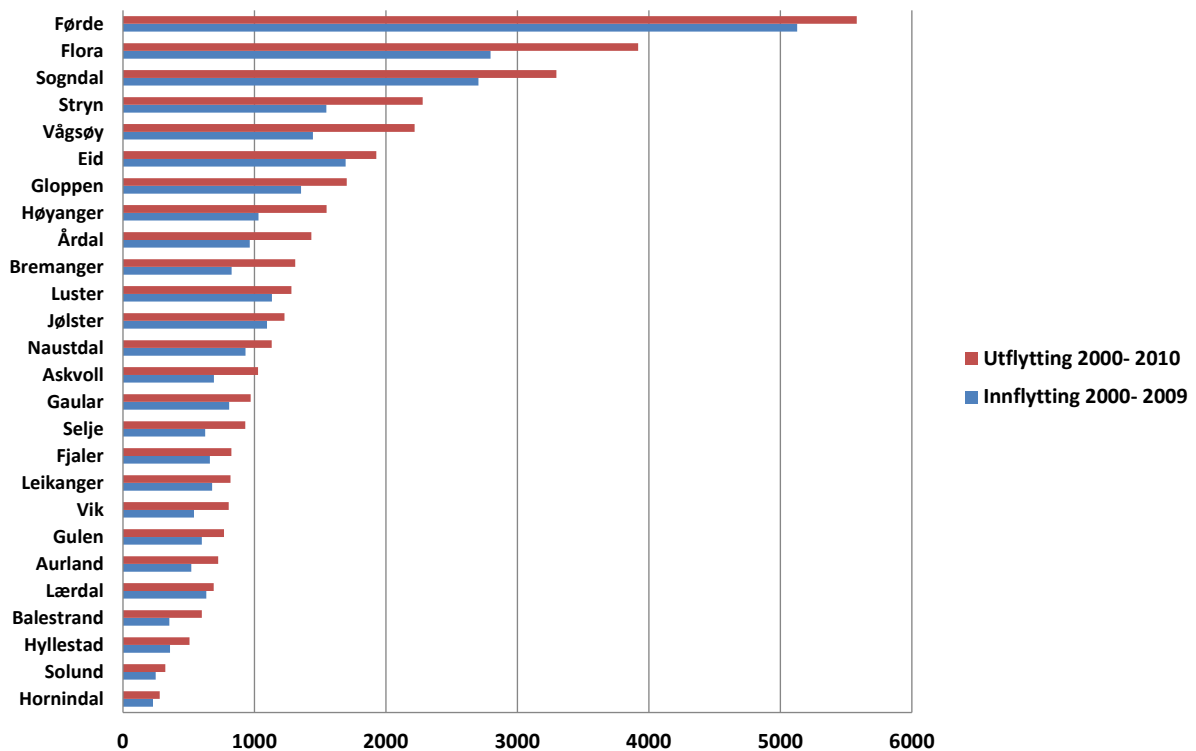
Samtlige kommuner har netto utflytting

Ser vi på kommunenivå, er det også forskjeller. Som forventet er Førde og Flora de største på både inn- og utflytting i antall personer, etterfulgt av Sogndal. Dette er de største kommunene med byene og drivere som Høgskulen i Sogn og Fjordane i Sogndal.

Det mest oppsiktsvekkende er at samtlige kommuner har netto utflytting, selv Førde som har kraftig befolkningsvekst. En del av forklaringen på dette kan være at asylsøkere som plasseres i kommunen og siden flytter ut, registreres som innenlandsk utflytting.

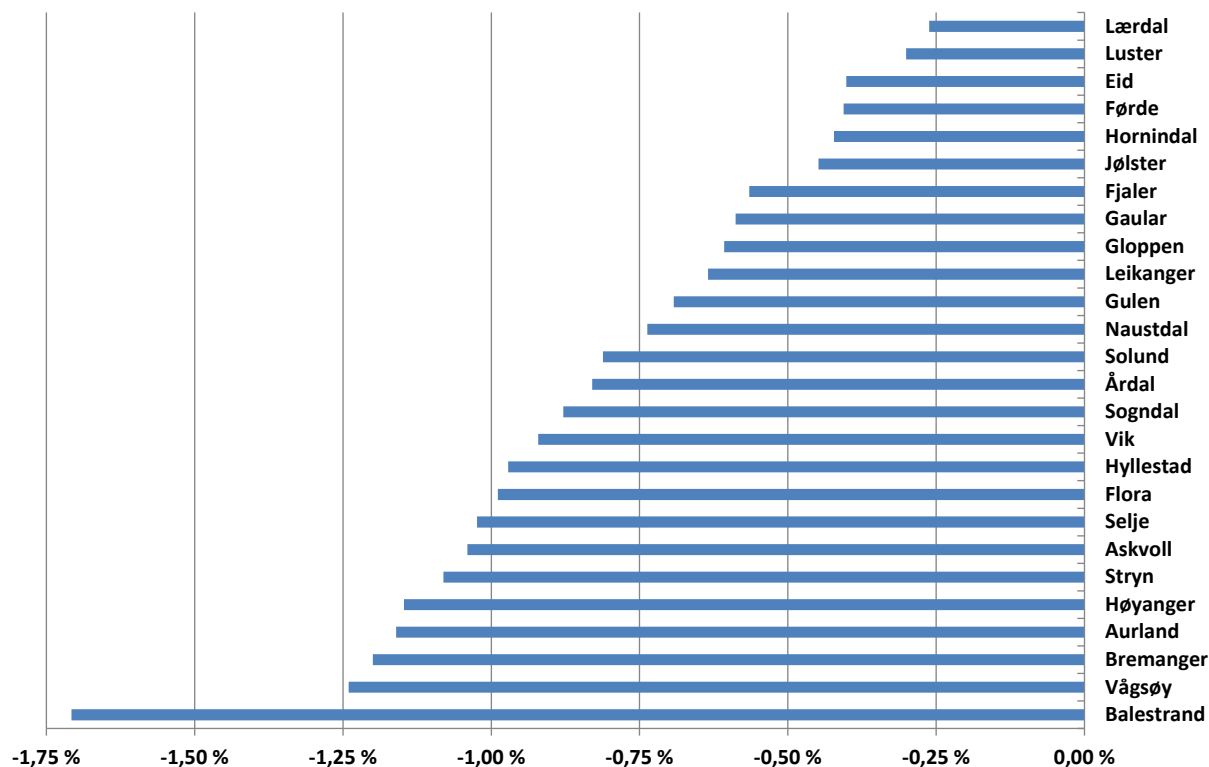
¹ www.folkehelseinstituttet.no

Innenlandsk inn- og utflytting til kommunene. Kilde: SSB

Tabellen ovenfor viser den innenlandske inn- og utflyttingen til kommunene, og vi ser at det er en klar sammenheng mellom flytteaktiviteten og kommunens størrelse. Dersom vi ser på nettoutflytting i perioden 2000-2009 i forhold til innbyggertall i samme periode blir utfallet annerledes. Her kommer Lærdal best ut, etterfulgt av Luster og Førde. Av de store kommunene er det altså Førde som best klarer å holde på sine innbyggere, og nabokommunen Jølster følger rett bak. Kommunene med høyest nettoutflytting i forhold til antall innbyggere er Balestrand, Vågsøy og Bremanger.

Sum nettoflytting i prosent av ant. innbyggere i perioden 2000-2009. Kilde: SSB

Oppsummering befolkningsendringer

Det er i hovedsak utflytting som er den største faktoren for at innbyggertallene går ned i Sogn og Fjordane. Det er høy innvandring til fylket, spesielt mot siste del av det siste 10 året, samt et lite fødselsoverskudd. Av de som flyttet inn til fylket de siste 10 årene var 20 513 innenlandske flyttinger, og 9 486 innvandring. Med andre ord står innvandring for 32 prosent av all innflytting til fylket i 10-årsperioden, og 39 prosent de siste 6 årene. Innvandrere flytter oftere enn andre, og spesielt i de første årene etter at de har kommet til landet. Nettotallet for mottatte innvandrere til fylket siden 1970 er 6328.

På grunn av at innvandrere har stor flyttetilbøyelighet, vil kommuner som har stor innvandring eller mottar mange flyktninger også få stor utflytting til andre norske kommuner.. Flyktningene blir registrert som innvandrere til kommunen, men når de flytter videre til en annen norsk kommune blir dette registrert som innenlands flytting.

Sogn og Fjordane	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Fødselsoverskudd	284	255	174	273	255	280	244	150	239	196
Netto innvandring	352	417	541	272	338	376	405	834	962	1167
Netto innenlandsk flytting	-638	-994	-718	-591	-764	-1042	-1124	-912	-1004	-739
BEFOLKNINGS-VEKST	-2	-322	-3	-46	-171	-386	-475	72	197	624

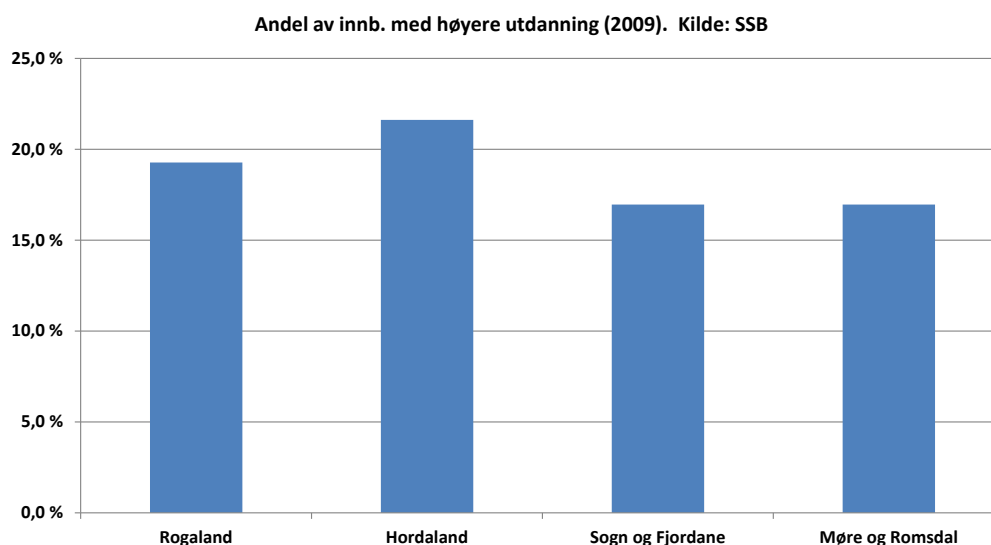
Hvorfor flytter folk fra små, perifere kommuner til større bykommuner? Den viktigste årsaken er at jobbmulighetene er større og mer varierte i større byer. Dette skyldes blant annet at bedrifter har vanskeligheter med å finne relevant arbeidskraft i småkommuner og velger å lokalisere bedriften der både arbeidsmarkedet og kundegrunnlaget er større. Med andre ord er det en gjensidig forsterkende sammenheng mellom jobbmuligheter, kundegrunnlag og bedriftslokalisering. En annen årsak til utflytting fra småkommuner er at mange ønsker å bo på steder der bostedstilbudet er stort og variert; for eksempel skoler, kulturtilbud, fritidsaktiviteter og handlesentre.

Hvordan kan man stoppe denne prosessen som leder til stadig et stadig mer sentralisert bosettingsmønster? Det er nærliggende å tenke at man bør gi subsidier og annen støtte til de som velger å ikke flytte, eller kanskje sette opp hindringer mot flytting. Ingen av delene er fornuftig. Hvis man ønsker å beholde bosettingsmønsteret og utnytte ressursene i hele regionen, bør man i stedet forsøke å *integre* regionen. Det er mange tiltak som styrker integrering, men det viktigste er åpenbart å utvikle en effektiv infrastruktur som reduserer reisetiden og øker pendlekomforten innad i regionen. I tillegg kan nok kommunene med relativt enkle grep gjøre en del. Når en for eksempel skal planlegge tomtearealer i kommunen, kan en i større grad undersøke hvor folk har lyst til å bo.

Utdanning og sysselsetting

Næringslivet blir stadig mer kunnskapsbasert. Kompetanse utvikles i stor grad gjennom operative arbeidsoppgaver "learning by doing" – men kravene til formell kompetanse er også økende.

Figuren nedenfor viser andel av innbyggerne i de fire vestlandsfylkene med høyere utdanning² i 2009.

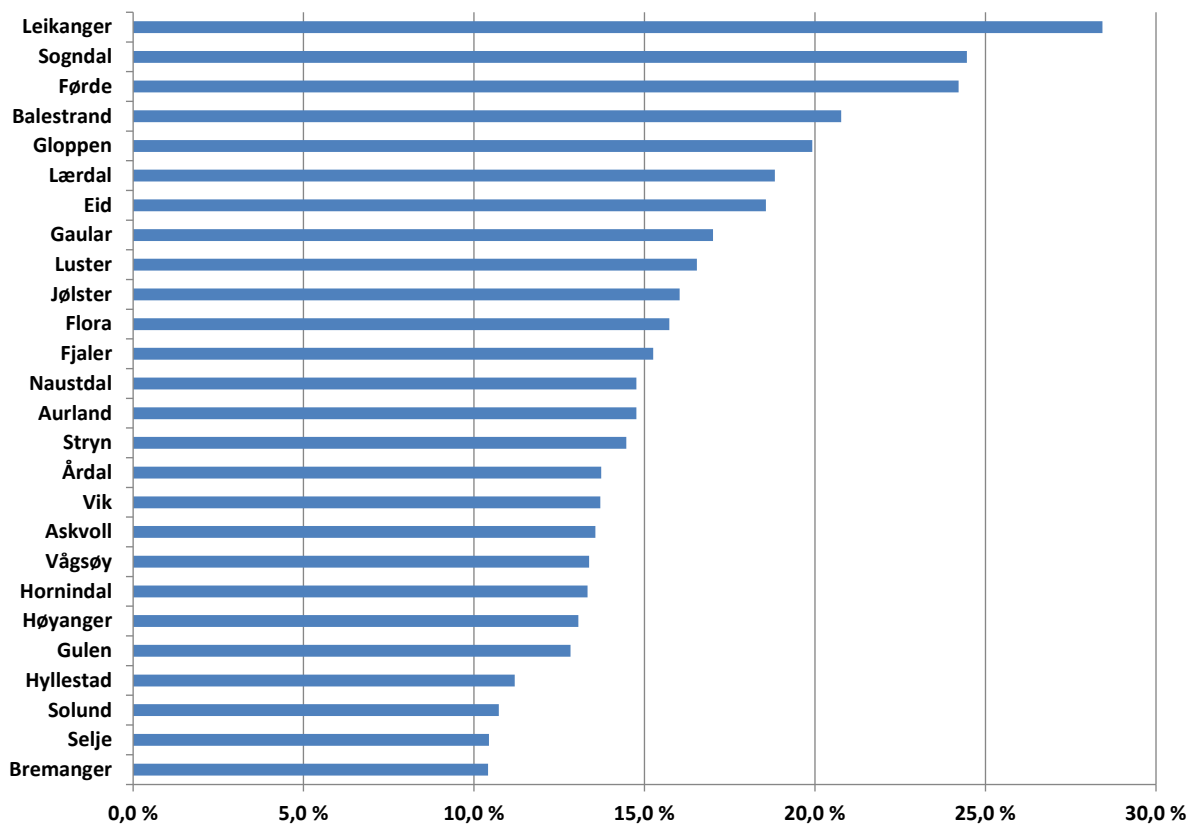

Hordaland kommer best ut med 22 prosent, Rogaland med 19 prosent og de to siste fylkene har begge 17 prosent.

Figuren nedenfor viser andelen av befolkningen med høyere utdanning blant kommunene i Sogn og Fjordane.

² Høyere utdanning er definert som minimum 1 år etter videregående utdanning

Andel av innb. med høyere utdanning (2009). Kilde: SSB

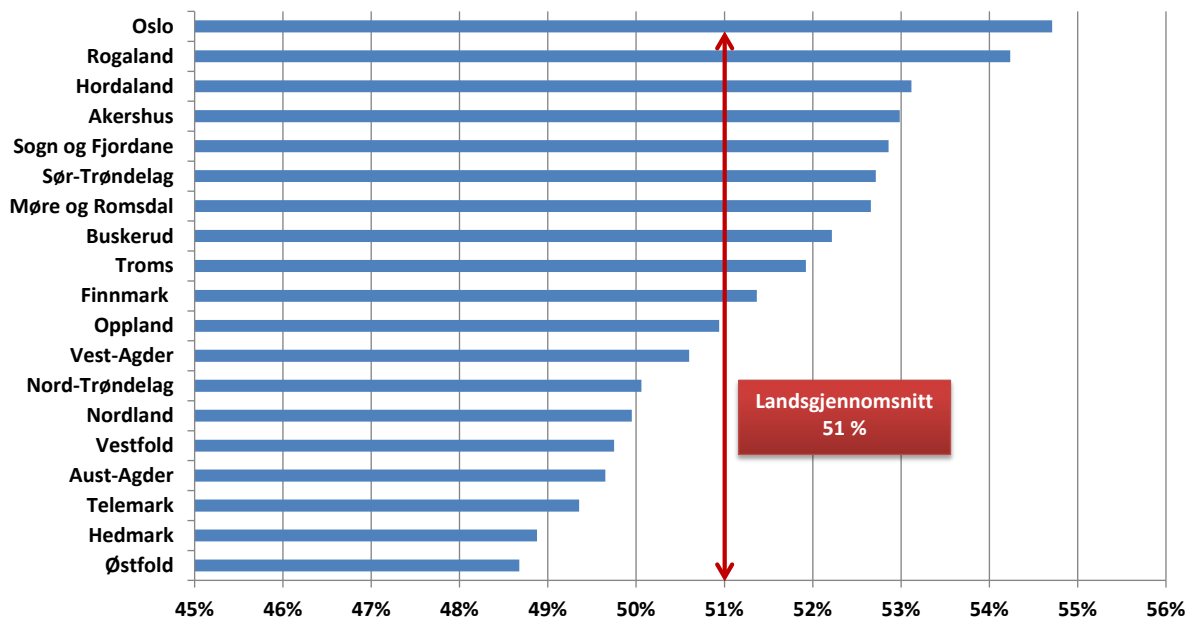
Leikanger er kommunen der andel av befolkningen med høyere utdanning er størst, fulgt av Sogndal og Førde. Disse kommunene er også de eneste som ligger over landsgjennomsnittet på 20,9 prosent.

Leikanger er fylkessentrum og har derfor en stor andel personer med høyere utdanning i fylkesadministrasjonen. Videre trekker Høyskolen i Sogndal og regionssykehuset Helse Førde HF mange personer med høyere utdanning. For Sogn og Fjordane totalt har 17 prosent av befolkningen høyere utdanning, noe som er 4 prosentpoeng lavere enn landsgjennomsnittet.

Syssetting

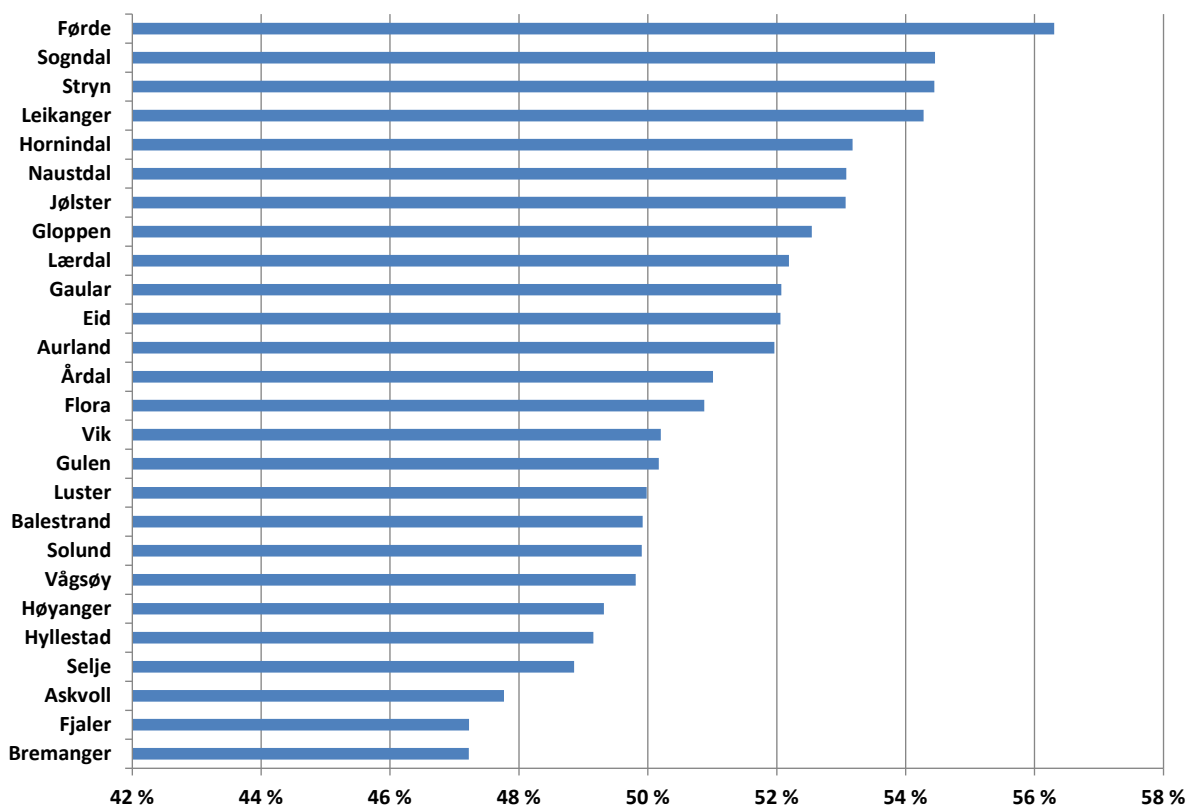
53 prosent av alle innbyggere i Sogn og Fjordane var sysselsatte i 2009. Dette er noe over landsgjennomsnittet på 51 prosent. Tar man befolkningsstrukturen, samt høy andel barn og pensjonister, i betraktning, fremstår andelen på 53 prosent som høy.

Ant. Sysselsatte i forhold til ant. innbyggere i 2009. Kilde: SSB

Over halvparten av kommunene i Sogn og Fjordane har en høyere sysselsettingsandel enn landsgjennomsnittet for perioden 2000-2009. Høyest andel finner vi i Førde, Sogndal og Stryn, noe som fremgår av figuren nedenfor.

Sysselsetning i prosent av ant. innbyggere 2000-2009. Kilde: SSB

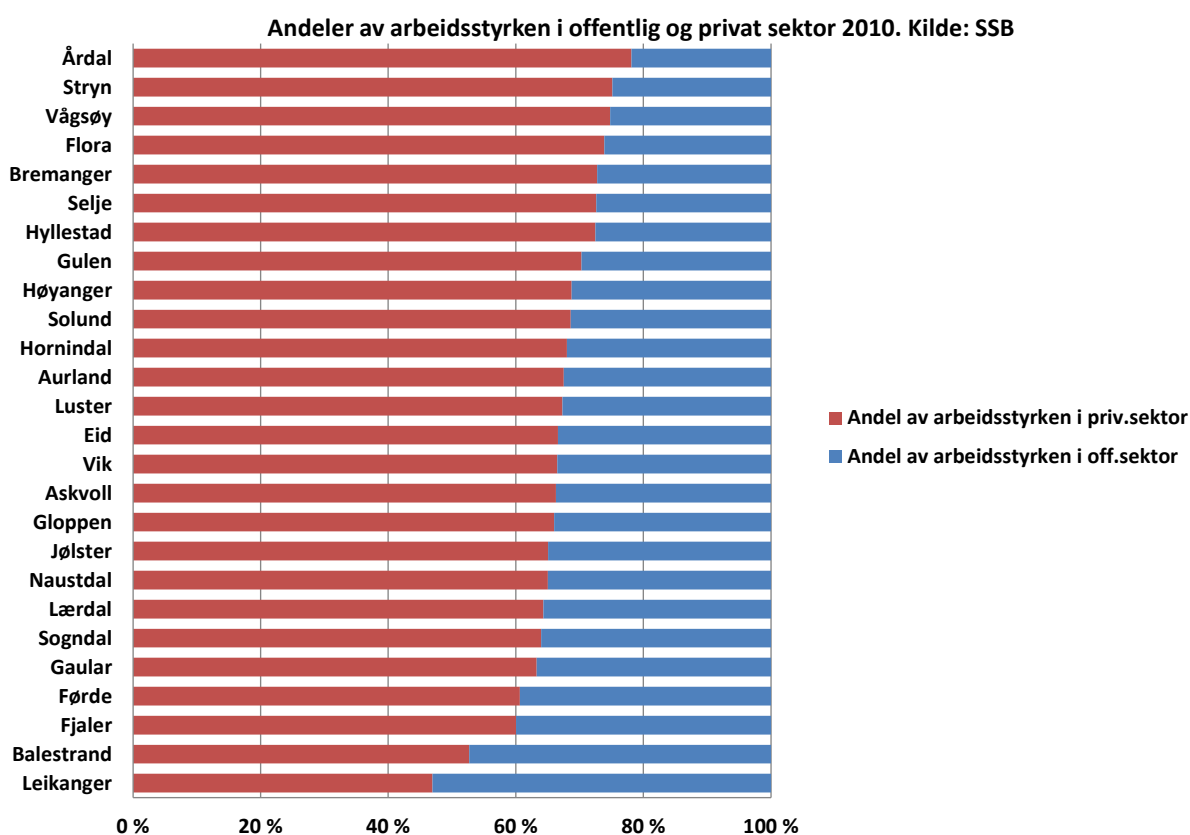
Det kan virke som om det er en sammenheng mellom urbanisering, utdanningsnivå og sysselsetting. Andelen sysselsatte er høyest i de største kommunene, hvor også utdanningsnivået er høyest og

flytteaktiviteten størst. En årsak til dette kan være at personer utenfor yrkeslivet (hjemmeværende, trygdede) ofte har mindre utdanning, og flytter lite på seg.

Næringsliv og offentlig forvaltning

Om lag to tredjedeler av de sysselsatte i Sogn og Fjordane jar jobb i privat næringsliv, mens den siste tredjedelen jobber i offentlig sektor. I offentlig sektor inkluderes offentlig administrasjon, forsvar, sosialforvaltning, undervisning, samt helse- og sosialtjenester.³

Det er store forskjeller mellom kommunene. Figuren nedenfor viser at Årdal, Stryn og Vågsøy har lavest andel offentlige ansatte – ca 75 prosent privat. I den andre enden finner vi Leikanger med mer enn halvparten offentlige arbeidsplasser. Dette skyldes at Leikanger kommune har fylkesadministrasjonen. Førde har også relativt høy andel offentlig ansatte.

Pendlemønster

Hvis man ikke finner en relevant og interessant jobb der man bor, kan alternativet være å pendle. Jo kortere reisetid, desto enklere er det å velge pendling fremfor flytting. Det betyr at jo bedre utbygd infrastruktur, desto flere steder blir det attraktivt å pendle til – og desto større blir jobbmulighetene.

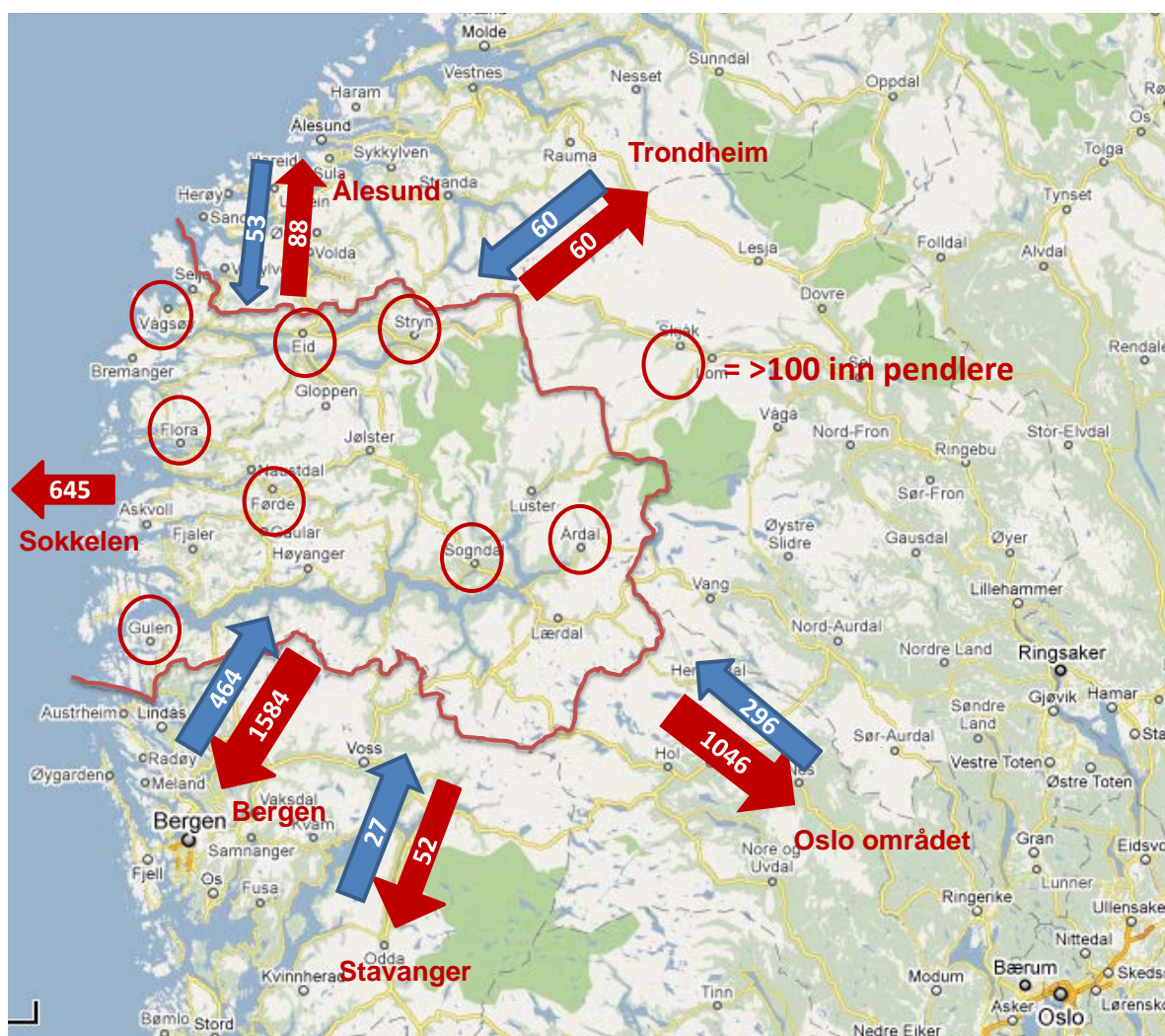
³ Sykehusene er skilt ut som Helseforetak og er derfor ikke en del av offentlig forvaltning. SSB har likevel valgt å inkludere dem i offentlig sektor. I neste kapittel, hvor næringsstrukturen i fylket analyseres, vil helseforetakene bli betraktet som en del av "life science"-næringen, det vil si helse, biotek og medtek.

Ofte kan derfor pendlestrømmer fortelle mer om arbeidsmarkedsregioner enn kommunegrenser gjør.

Pendling til andre fylker

Totalt sett har Sogn og Fjordane et underskudd på arbeidsplasser, noe som kommer til uttrykk gjennom en netto utpendling til kommuner i andre fylker på 2712 personer i 2009. Dekomponert betyr dette at omtrent 2400 sysselsatte pendlet inn til fylket, hvor Førde, Flora, Gulen og Sogndal mottok over 45 prosent av totalen. Innpendling foregår i hovedsak fra kommunene som grenser til fylket (nord og sør), men også fra Bergens-området og Østlandet. Utpendlingen fra fylket utgjorde 5120 sysselsatte, og fordelingen på kommunene som tømmes er bredere fordelt enn på innpendling.

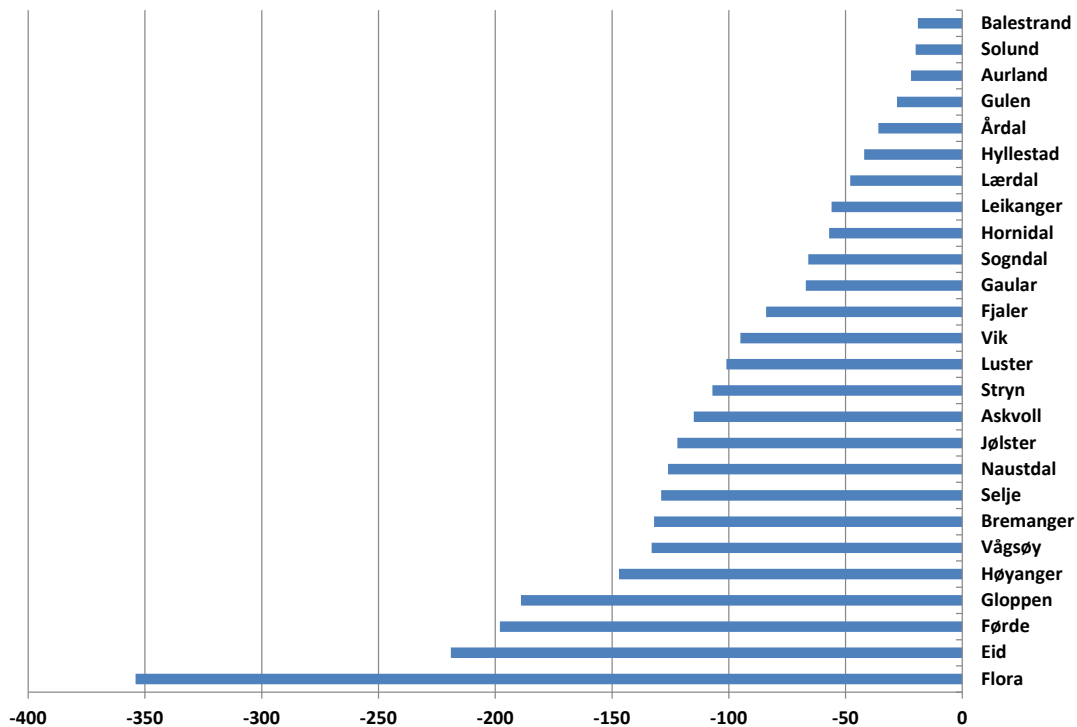
Figur 1: Pendlerstrømmer inn og ut av Sogn og Fjordane. Kilde: SSB/Google

Det er naturlig at kommunene nær fylkesgrensen har betydelig pendling ut av fylket, i tillegg til bykommunene. Flest pendlet fra Førde, Flora, Eid og Sogndal. Som det fremkommer av kartet under er det Bergen, Oslo og Norsk sokkel (Nordsjøen/Norskehavet) som mottar flest av pendlerne fra Sogn og Fjordane (Sjømenn i næring for sjøtransport registreres ikke som pendlere). Kommunene som er innringet mottar mer enn 100 pendlere fra andre fylker. Som nevnt over er det slik at de største kommunene mottar mange pendlere, men har også stor utpendling til andre fylker. Flora er den kommunen som har størst netto utpendling, hvor plattformarbeid på norsk sokkel, samt Bergen,

mottar flest. I tabellen under ser vi nettoppendling til og fra kommunene fra andre fylker. Store kommuner som Flora, Eid og Førde er de som avgir mest arbeidskraft til andre fylker.

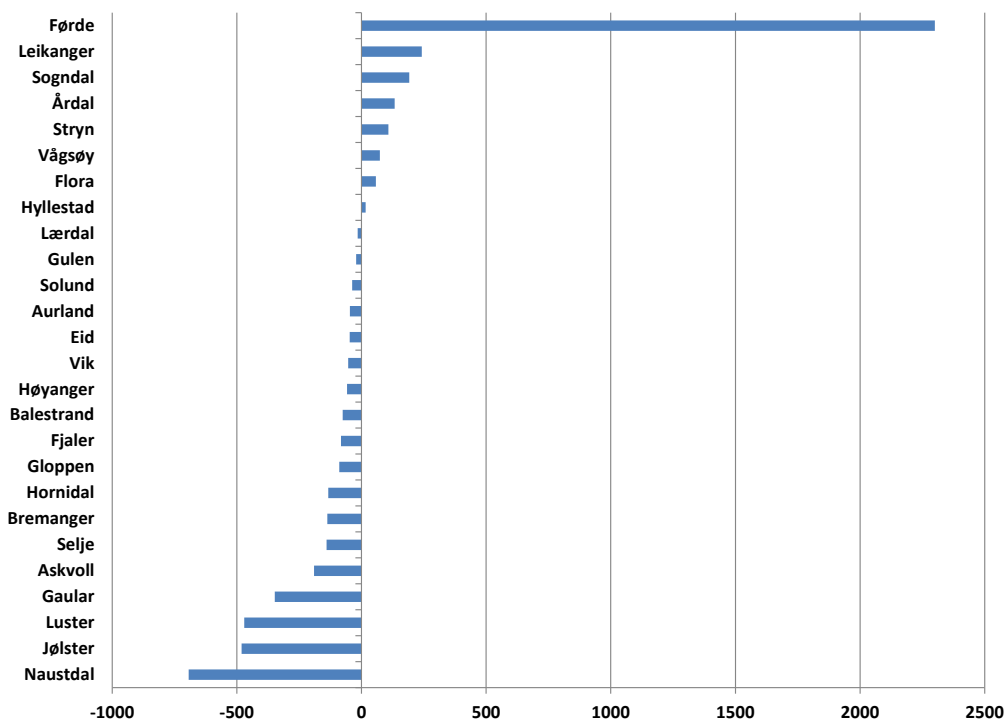
Sum nettoppendling 2009 (til og fra andre fylker). Kilde: SSB

Pendlerstrømmer internt i fylke

Ser vi på pendling mellom kommunene internt i fylket, er det kun 8 kommuner som mottar flere arbeidstakere enn de mister. Klart størst av disse er Førde med netto innpendling på 2300 sysselsatte, mens det er kommunene som ligger i kortest avstand til Førde og Sogndal som har størst netto utpendling. Det er naturlig at en vil få en slik effekt: Både Sogndal og Førde har store institusjoner som Høgskulen i Sogn og Fjordane og Helse Førde. Dessuten er det stadig framvekst av nye arbeidsplasser i disse regionsentrene. Samtidig er både Førde og Sogndal pressområder med høyere boligpriser enn i nabokommunene. At folk bosetter seg i nabokommunene og pendler inn til Sogndal og Førde er ofte et resultat av rene økonomiske vurderinger.

Sum nettopendling 2009 (internt i fylket) Kilde:SSB

I kartet under er de største pendlerstrømmene internt i fylket tegnet inn, med utgangspunkt i de 8 kommunene som har netto innpending målt etter pendling mellom kommunene i fylket. Det er en stor pendlerstrøm langs veien fra Sogndal /Leikanger helt til Vågsøy, via Jølster, Førde, Naustdal, Flora og Bremanger. Det meste av pendling i fylket grener seg til og fra denne hovedåren.

Figur 2: De største pendlerstrømmene i Sogn og Fjordane. Kilde: SSB/ Google

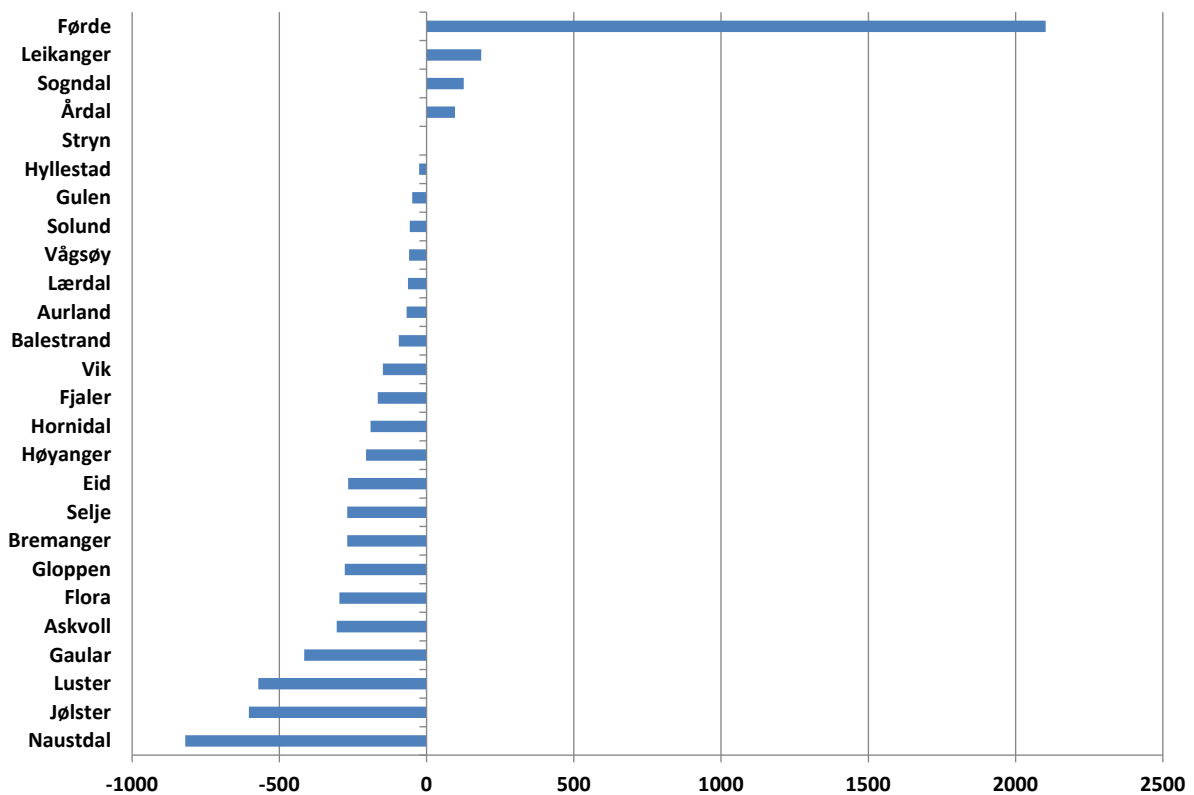

Førde er et typisk senter med betydelig netto innpendling. Blant kommunene i fylket pendler omtrent 2980 sysselsatte til Førde. Over 70 prosent av disse reiser fra kommunene Naustdal (689), Jølster (540), Gaular (531) og Flora (396). I tillegg mottok Førde i 2009 omtrent 330 innpendlere fra kommuner utenfor Sogn og Fjordane, hvor Bergen og Oslo gir det største bidraget. Dette illustrerer betydningen av å ha integrerte regioner. Jobbmulighetene blir langt større når folk kan bo i en del av regionen og jobbe i en annen.

Ser vi på all pendling i kommunene, både internt og eksternt, er det kun 4(5) kommuner som har netto innpendling. Førde er som tidligere nevnt helt unike, og med et netto pendleroverskudd på 2102 sysselsatte. Leikanger, Sogndal og Årdal har alle overskudd på under 200 sysselsatte, mens Stryn er helt i balanse med like mye inn- som utpendling.

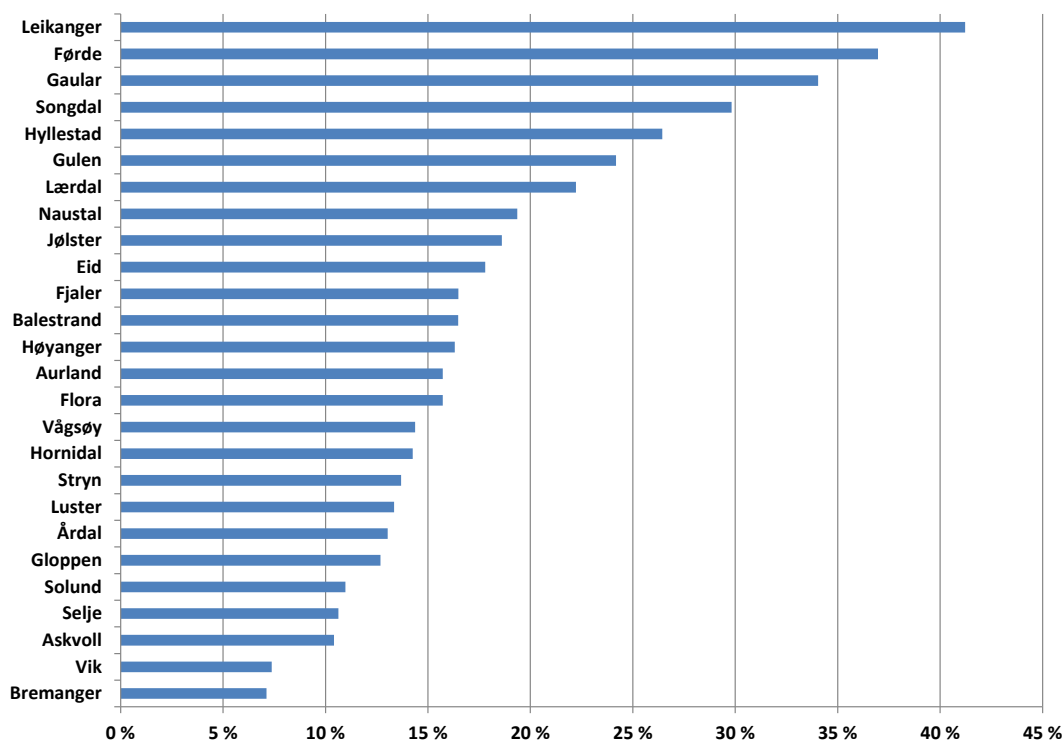
Sum nettopending 2009 (inkl. pendling internt i fylket og pendling fra andre fylker).

Kilde: SSB

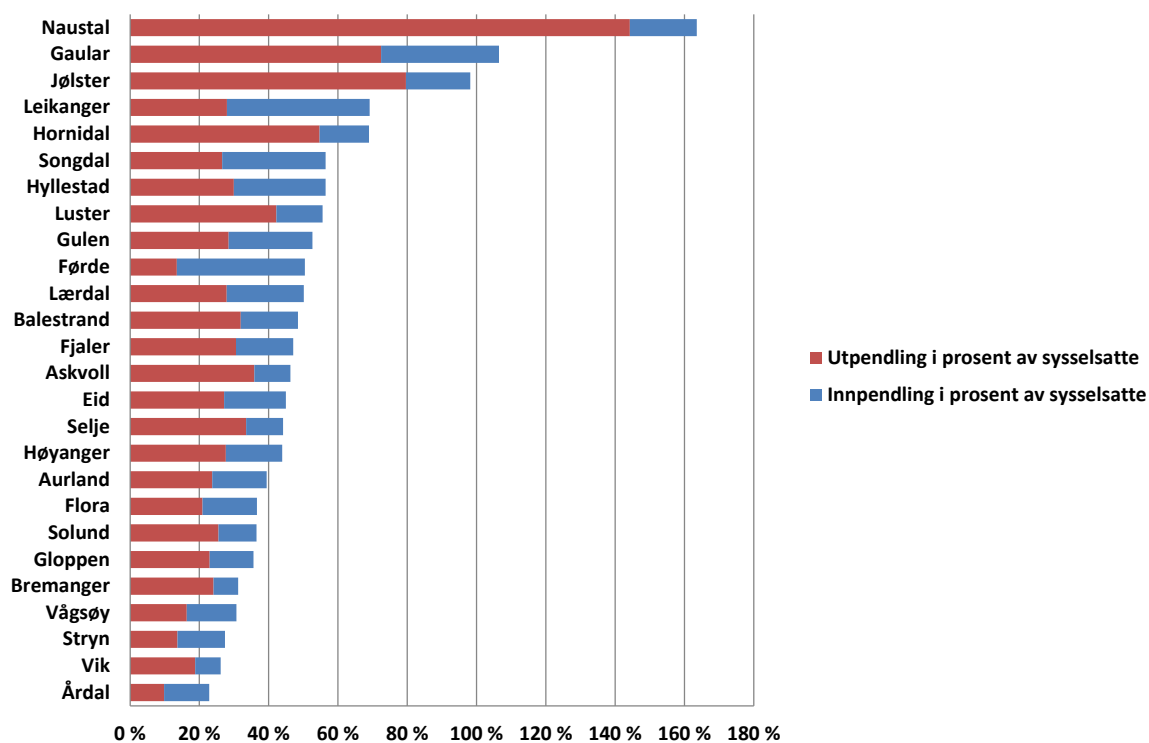
Det er stor forskjell i størrelse på kommunene og antall sysselsatte. Derfor er det naturlig å sammenlikne innpendlingstallene med totalt antall sysselsatte for å få et inntrykk av hvor stor grad kommunene klarer å sysselsette sine egne innbyggere. Som det fremkommer av tabellen under, er det Bremanger som klarer seg best hvor kun 7 prosent av de sysselsatte har pendlet inn. På den andre siden av skalaen finner vi Leikanger, Førde og Gaular hvor mer enn 1/3 del av de sysselsatte er bosatt utenfor kommunene.

Sum innpendling i forhold til antall sysselsatte i kommunen 2009. Kilde: SSB

Arbeidsmarkedsintegrasjon regnes ut ved å se på summen av brutto utpendling i prosent av sysselsatte og innpendling i prosent av arbeidsplasser. Dette sier noe om hvor integrert arbeidsmarkedet i kommunene er med arbeidsmarkedet utenfor.

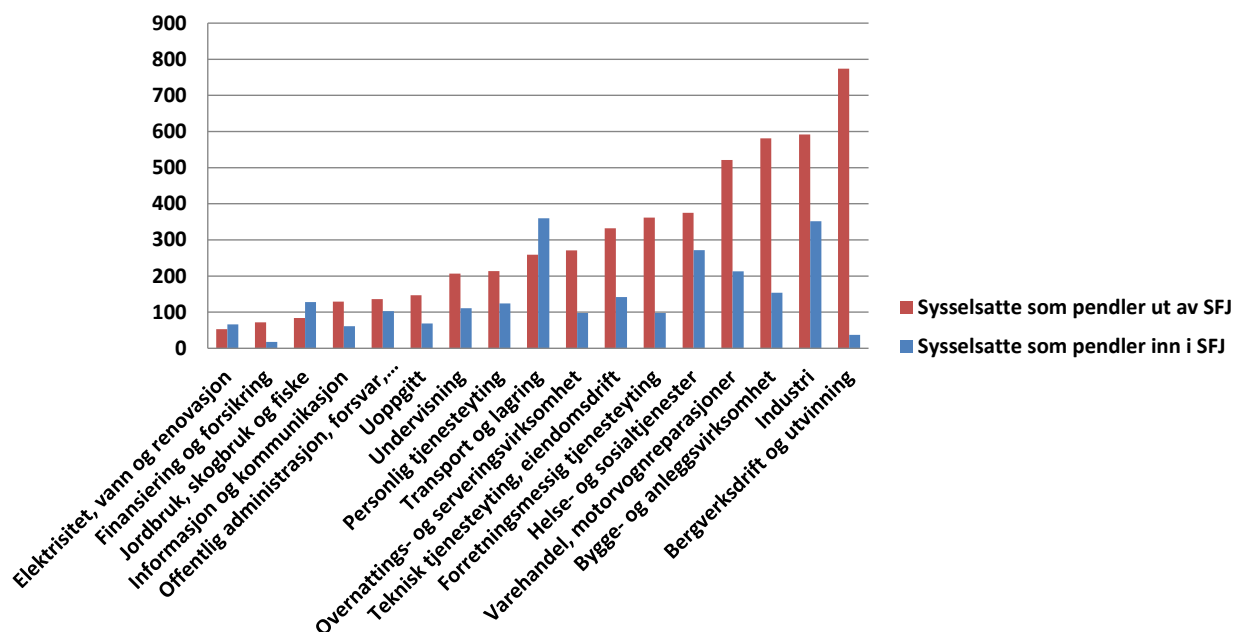
Inn- og utpendling i forhold til antall sysselsatte i kommunen i 2009. Kilde: SSB

Tendensen for de fleste kommunene er at antall pendlere øker. Dette betyr at befolkningen stadig blir mer mobil og pendlingsvillig. Arbeidsmarkedsintegrasjonen sier noe om pendlingsmulighetene til kommunens innbyggeres, og det er positivt for bosettingen at det er gode pendlermuligheter. Bedre og mer ras-sikre veier og fjerning av bompengefinansierte veier fører til at det er enklere å bytte jobb uten å bytte bolig. Å bytte bolig har store konsekvenser og har man barn, vil mange ofte motsette seg å flytte. En skal heller ikke se bort fra at prispolitikken som kommunene bruker kan tiltrekke seg folk selv om de jobbe i nabokommunen. For eksempel er prisen på kommunale tomter i Luster langt lavere enn prisen på kommunale tomter i Sogndal. Slike faktorer vil også påvirke pendlermønsteret.

Dekomponerer vi pendlingen i næringer, fremkommer det at det er størst utpendling innen industri og bergverksdrift/utvinning. Industri og transport/lagring er de næringene som trekker flest sysselsatte inn til Sogn og Fjordane.

Inn-og utpendling til SFJ 2009 etter næring. Kilde: SSB

Det ser ut til å være en sammenheng mellom utdanningsnivå, flytting og pendling. Andelen av befolkningen med høyere utdanning er størst i kommunene som har netto innflytting og innpendling. Dette er et mønster man også finner på nasjonalt nivå, hvor kommuner som Oslo, Bærum, Asker, Bergen, Trondheim og Tromsø har høy befolkningsvekst og høyt utdanningsnivå. Årsakssammenhengene er sammensatte, men det er liten tvil om at mønsteret er selvforsterkende. Unge mennesker reiser dit utdanningstilbudet er best, og kunnskapsbedrifter søker dit tilbudet av høyt utdannede er best. Dermed er karrieremulighetene for høyt utdannede best nær kunnskapssentrene. Det er ingenting som tyder på at denne trenden vil brytes.

Del III - Verdiskaping og næringsstruktur

Verdiskaping

Verdiskaping – hva det er og hvordan det måles

En nærings størrelse kan måles på ulike måter. Det beste målet er etter vårt skjønn verdiskapingen. Selv om dette begrepet i mange tilfeller blir benyttet løselig og med varierende innhold, har det en presis og entydig betydning. Verdiskaping beregnes ganske enkelt som bedriftenes omsetning fratrukket kjøpte varer og tjenester. Det betyr samtidig at bedriftenes verdiskaping tilsvarer summen av lønnskostnader og EBITDA (det vil si driftsresultat før av- og nedskrivninger). Sogn og Fjordanes verdiskaping er dermed summen av lønnskostnader og EBITDA i alle bedriftene.

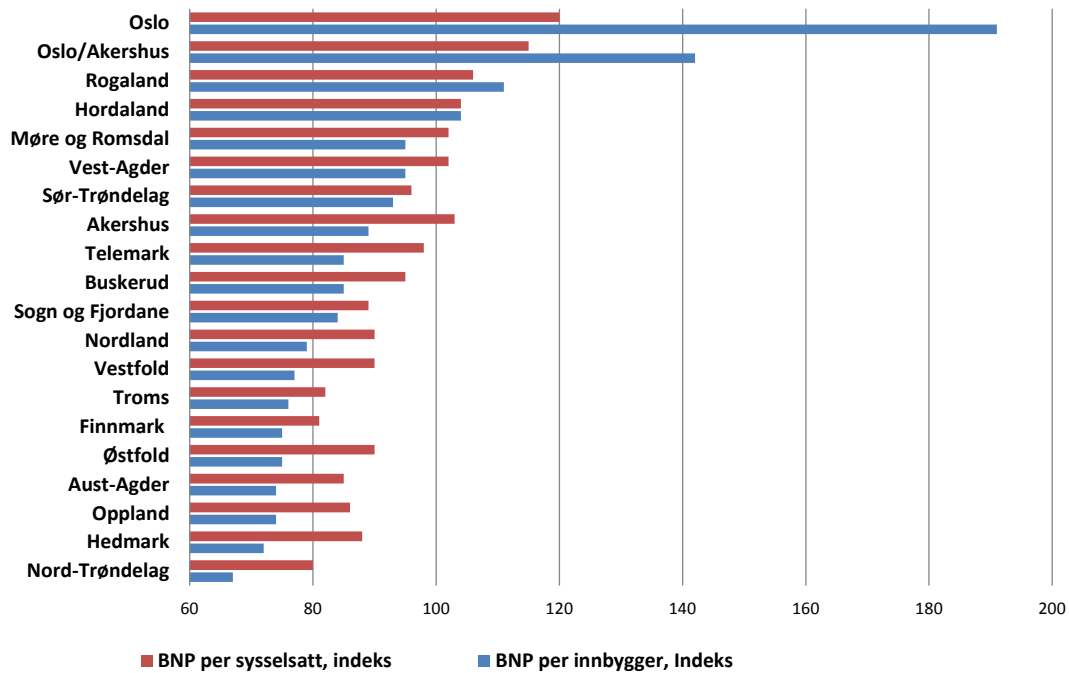
Verdiskaping er et godt størrelsesmål av to grunner. For det første unngår man dobbelttelling av varer og tjenester, noe som gjør det meningsfullt å sammenligne verdiskaping på tvers av næringer. Dessuten gir verdiskaping et godt bilde på den samfunnsmessige avkastning av næringsvirksomheten. Det skyldes at verdiskapingen viser hvor mye som blir igjen til å lønne de viktigste interessentene (stakeholders) i næringen, det vil si de ansatte gjennom lønn, kommunene og staten gjennom inntektsskatt, arbeidsgiveravgift og selskapsskatt, kreditorene gjennom renter på lån, og til slutt eierne gjennom overskudd etter skatt.

I nasjonalregnskapet betegnes verdiskaping som bruttoprodukt. Summen av all verdiskaping i Norge betegnes som vårt BNP (brutto nasjonalprodukt). I regionaløkonomiske analyser er det ikke uvanlig at en prøver å komme fram til verdiskapingen i de ulike regioner. En bruker da eksempelvis begrep som BNP for Sogn og Fjordane for å betegne verdiskapingen i fylket. Fylkets BNP fremkommer som den samlede verdiskapingen i alle bedrifter og i offentlig forvaltning i Sogn og Fjordane. I dette kapittelet vil vi primært fokusere på næringslivets verdiskaping, men la oss først starte med en oversikt over variasjoner i regional BNP per innbygger og per sysselsatt.

Regionale forskjeller i verdiskaping

I figuren nedenfor er verdiskapingen i samtlige norske fylker registrert. De blå stolpene viser BNP per innbygger, mens de røde viser BNP per sysselsatt. Oslo har overlegent høyest BNP per innbygger, mens BNP per sysselsatt ligger nærmere gjennomsnittet. Det skyldes mange faktorer, men i denne sammenheng er pendlemønsteret den viktigste årsaken. Et betydelig antall mennesker pendler hver dag inn til Oslo fra de omkransende fylkene; Akershus, Oppland, Hedmark, Østfold, Vestfold og Buskerud. I disse fylkene er dermed verdiskaping per innbygger lavere enn verdiskaping per sysselsatt.

Verdiskaping fordelt på fylker i 2007. Landsgjennomsnitt = 100. Kilde: SSB

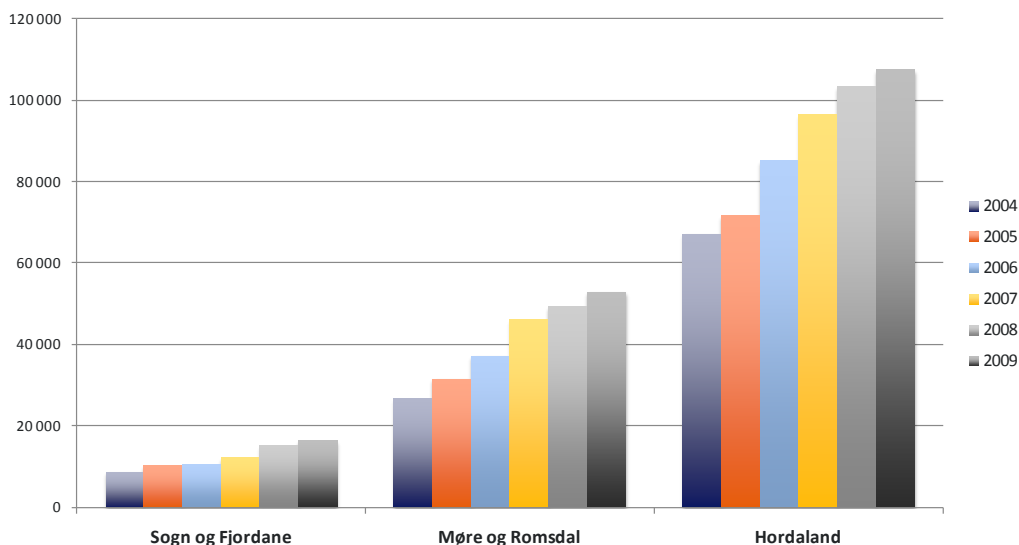
Sogn og Fjordane ligger noe under landsgjennomsnittet med hensyn til verdiskaping per sysselsatt. Kun 3 (4) fylker ligger over gjennomsnittet. Felles for disse er høy befolkningskonsentrasjon og store byer.

I det følgende vil vi konsentrere oss om næringslivets verdiskaping. I analyser av produktivitet og såkalt faktorsammensetting (det vil si hvor kapital-, arbeids- og kunnskapsintensiv næringslivet er) vil vi benytte verdiskaping per ansatt.

Liten verdiskaping i Sogn og Fjordane sammenlignet med andre vestlandsfylker

Sogn og Fjordane er det klart minste av vestlandsfylkene og har derfor også betydelig lavere verdiskaping. Det fremgår av figuren nedenfor, hvor veksten i verdiskaping fra 2004 til 2009 er illustrert. Rogaland er ikke inkludert i figuren, fordi verdiskapingen i Statoil er så enormt høy at sammenligningene ikke er meningsfulle.

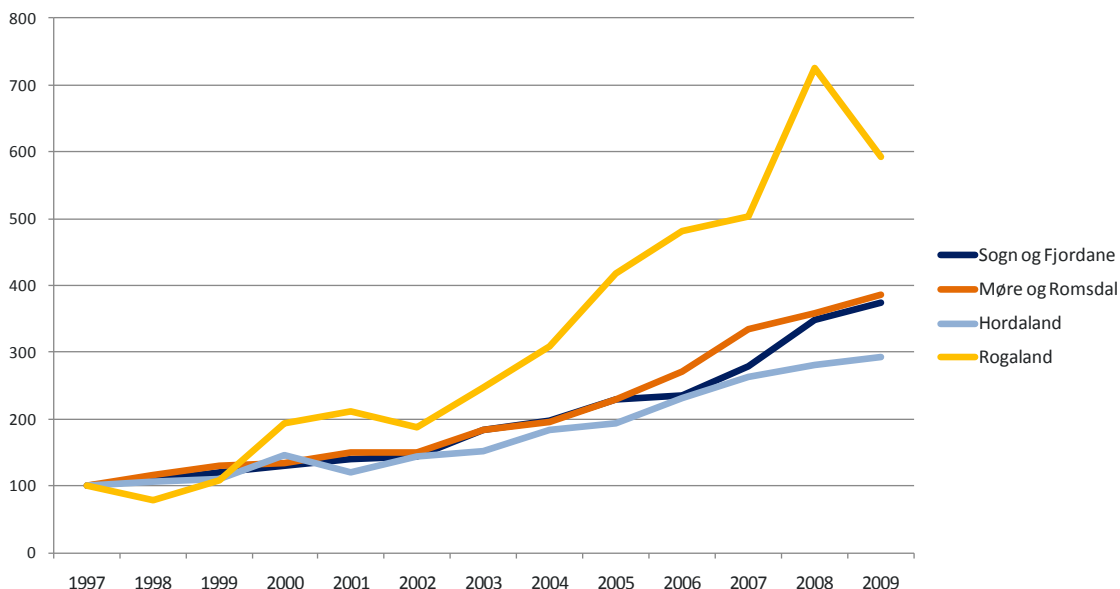
Verdiskaping på Vestlandet per fylke 2004-2009 (mNOK)

Men relativt høy vekst

Figuren nedenfor viser verdiskapingsutviklingen for alle vestlandsfylkene de siste 12 årene. 1997 er basisår, så diagrammet illustrerer den prosentvise veksten for de fire fylkene fra det samme utgangspunktet. Møre og Romsdal og Sogn og Fjordane har fulgt hverandre i verdiskapingsutvikling i denne perioden, mens Hordaland har hatt en noe svakere utvikling de siste årene. Rogaland har hatt en større økning enn de andre, blant på grunn av den kraftige veksten i oljerelatert industri. Generelt kan vi si at den ulike endringen i verdiskaping henger sammen med ulik utvikling i næringsstrukturen i fylkene.

Utvikling i vestlandsfylkenes verdiskaping fra 1997 til 2009 (1997 = 100)

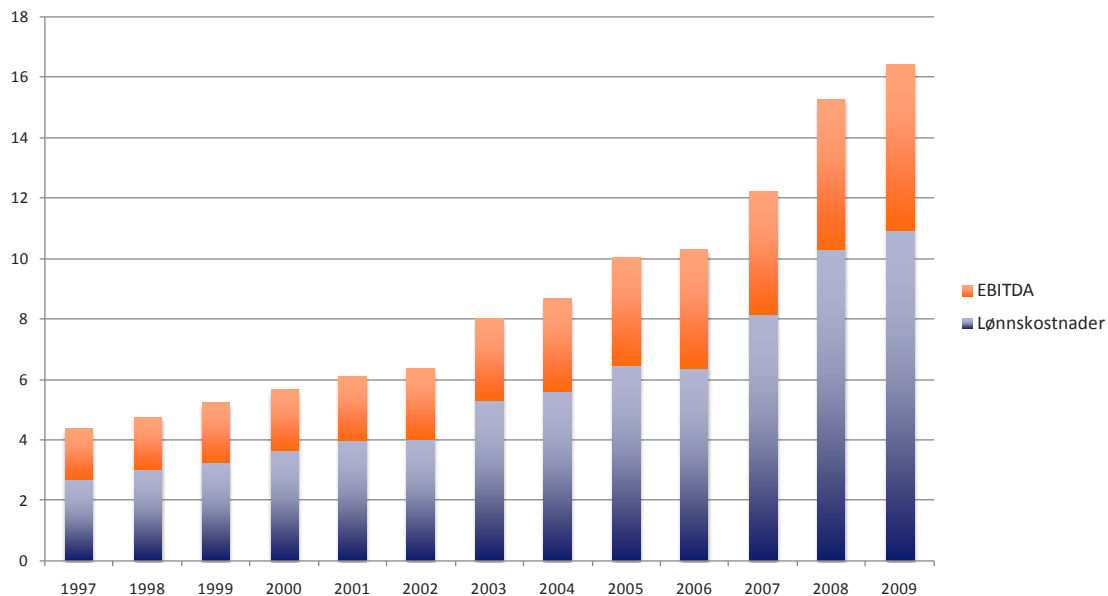

Jevn verdiskapingsvekst i fylket

Næringslivets *verdiskaping* i Sogn og Fjordane er illustrert i figuren nedenfor. Utviklingen er forbausende jevn, med en stabil fordeling av verdiskaping på de to hovedkomponentene, lønnskostnader og EBITDA (det vil si driftsresultat).

Utviklingen i EBITDA (driftsresultat) og lønnskostnader i Sogn og Fjordane har vært relativt stabil i perioden. Vi ser en økning i lønnskostnader mellom 2006 og 2007, og det er sykehuset Helse Føde HF som er størst i lønnskostnader, med en økning på ca. 295 millioner kroner fra 2005 til 2008. Fjord1 Fylkesbaatane AS er nest størst på lønnskostnader og er også en av de største målt på EBITDA. Ser vi isolert på EBITDA er Sparebanken Sogn og Fjordane den største, etterfulgt av de ulike elektrisitetsprodusentene. Generelt ser det ut som bedriftenes endring i verdiskaping korrelerer med omsetningsveksten. Dette kan forklares med kontrasyklisk produktivitet, som er et konjunkturelt fenomen. I perioder med vekst ansettes det ny arbeidskraft som produserer mye og bedriften utnytter tilgjengelig produksjonskapasitet, mens i nedgangstider forsøker man å beholde arbeidskraften, har lavere produktivitet og bedriften stanger ikke lenger mot kapasitetsgrensen.

Utvikling i verdiskaping fra 1997 til 2009 (EBITDA + lønnskostnader) i SFJ. Mrd NOK

I denne fasen av prosjektet gjør vi ikke noe dypdykk i lønnsomhetsberegninger for bedriftene i Sogn og Fjordane. Vi har imidlertid sett på EBITDA-marginen i næringslivet og sammenliknet den med resten av landet for å gi et inntrykk av hvordan bedriftene presterer. EBITDA-margin er et uttrykk for hvordan bedriftenes driftskostnader er i forhold til omsetningen.

Produktivitet

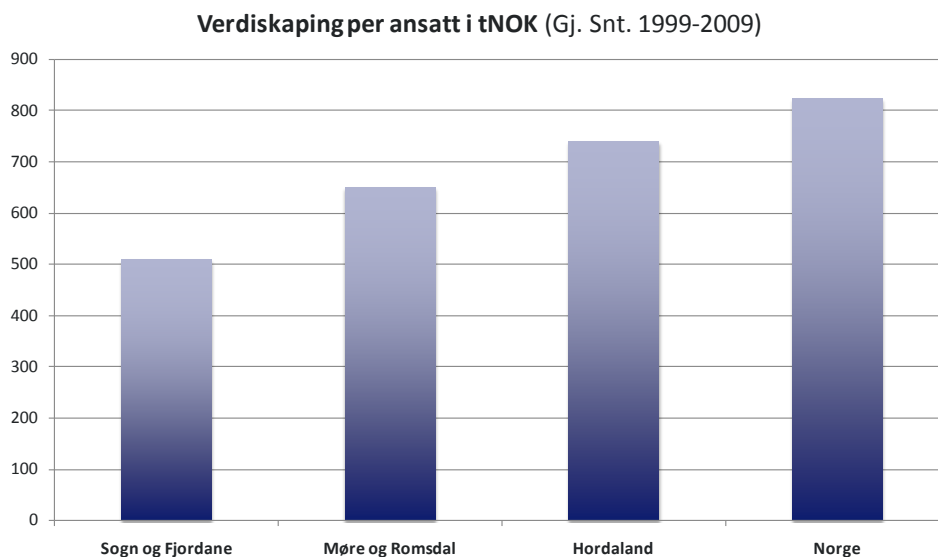
Produktivitetsmål – verdiskaping og lønnskostnader per ansatt

Det er vanskelig å finne gode mål på produktivitet. Verdiskaping per ansatt er et uttrykk for hvor stor verdi en gjennomsnittsansatt skaper. Problemet med dette målet er imidlertid at kapitalintensive virksomheter må ha høyere verdiskaping per sysselsatt for å dekke bedriftens kapitalkostnader. Høy verdiskaping per ansatt kan dermed enten være uttrykk for høy produktivitet eller høy kapitalinnsats i virksomheten. Derfor er det fornuftig å supplere med et annet mål; lønnskostnader per ansatt. Dette er et uttrykk for arbeidskraftens produktivitet fordi det representerer et *minimumsnivå* for de

ansattes gjennomsnittlige bidrag til bedriftenes verdiskaping.⁴ Dersom lønnskostnader per ansatt er høyere enn de ansattes bidrag til verdiskapingen, vil bedriftene tape penger og på sikt forsvinne fra markedene. Et høyt lønnsnivå vil gjøre det lettere å beholde og tiltrekke seg ny kompetanse, så lønnskostnader er derfor også en god indikator på regionens og næringslivets attraktivitet. En innvending mot dette målet er at i markeder uten internasjonal konkurranse kan bedriftene velte høye lønnskostnader over på kundene. Begge målene må derfor tolkes med forsiktighet.

Lav verdiskaping per ansatt i Sogn og Fjordane

Verdiskaping per ansatt er betydelig lavere i Sogn og Fjordane enn i de andre vestlandsfylkene og norsk næringsliv som helhet. Det fremgår av figuren nedenfor, som viser gjennomsnittlig verdiskaping per ansatt fra 1999 til 2009. Faktisk skaper en gjennomsnittsansatt i Hordaland 45 prosent større verdier enn en gjennomsnittsbedrift i Sogn og Fjordane.

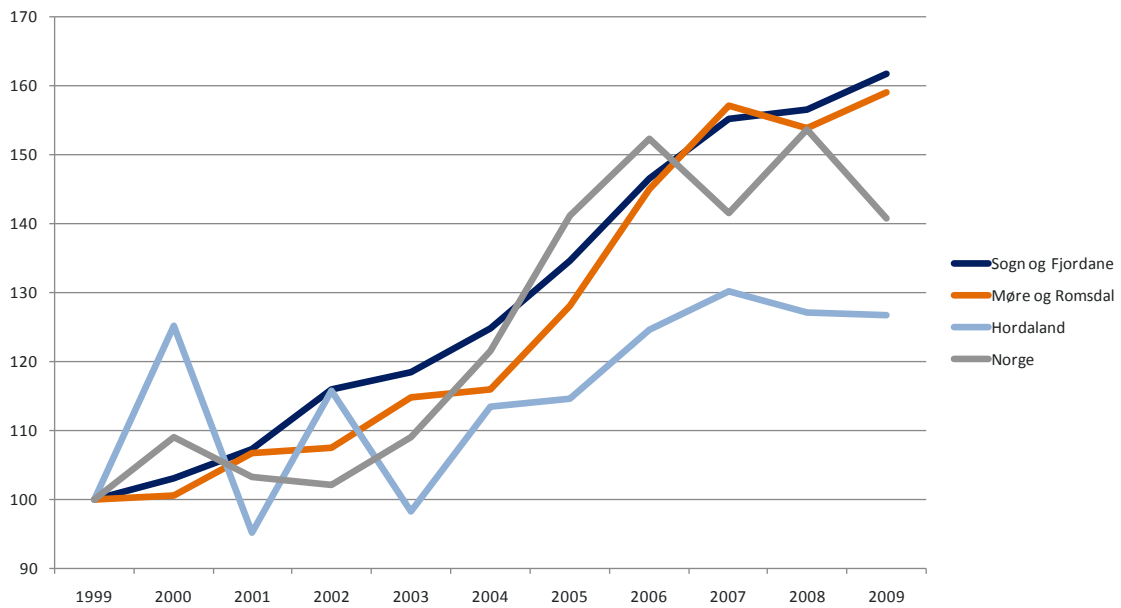

Men høy vekst i verdiskaping per ansatt

Selv om nivået er lavt, har produktivitetsutviklingen i Sogn og Fjordane vært positiv. Figuren under viser at en gjennomsnittsansatt i Sogn og Fjordane skaper 60 prosent større verdier i 2009 enn 10 år tidligere. I Hordaland har veksten vært mindre enn 30 prosent, noe som gjør at siden 1999 har næringslivet i Sogn og Fjordane hatt betydelig høyere vekst i verdiskaping per ansatt enn næringslivet i Sogn og Fjordane har hatt. De ansatte i Sogn og Fjordane har også hatt høyere produktivitetsvekst enn i Møre og Romsdal og i norsk næringsliv som helhet, men forskjellene er små.

⁴ At produktiviteten er lav, betyr ikke at folk tar det med ro på jobben: Lav produktivitet og dermed lave lønninger kan eksempelvis skyldes ineffektiv organisering eller lite automatiserte og arbeidsintensive produksjonsprosesser.

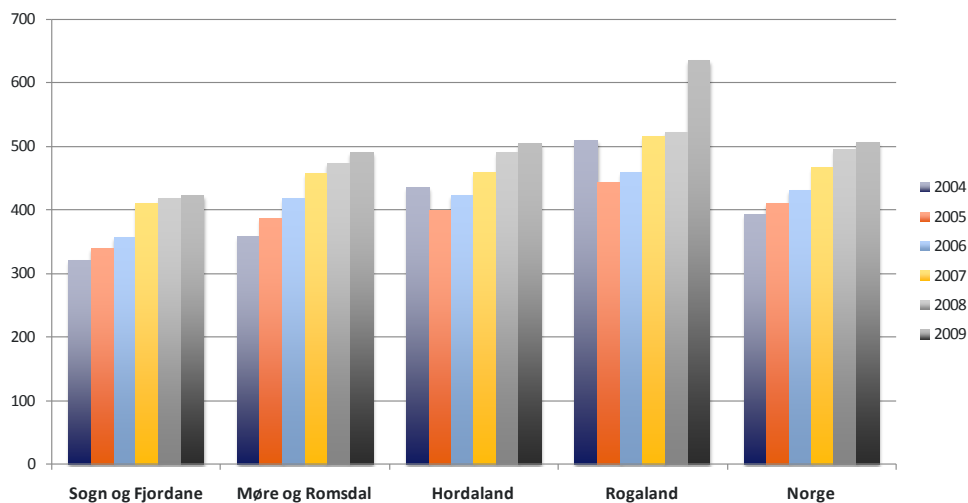
Produktivitetsindeks 100 = 1999 (Verdiskaping/Ansatte)

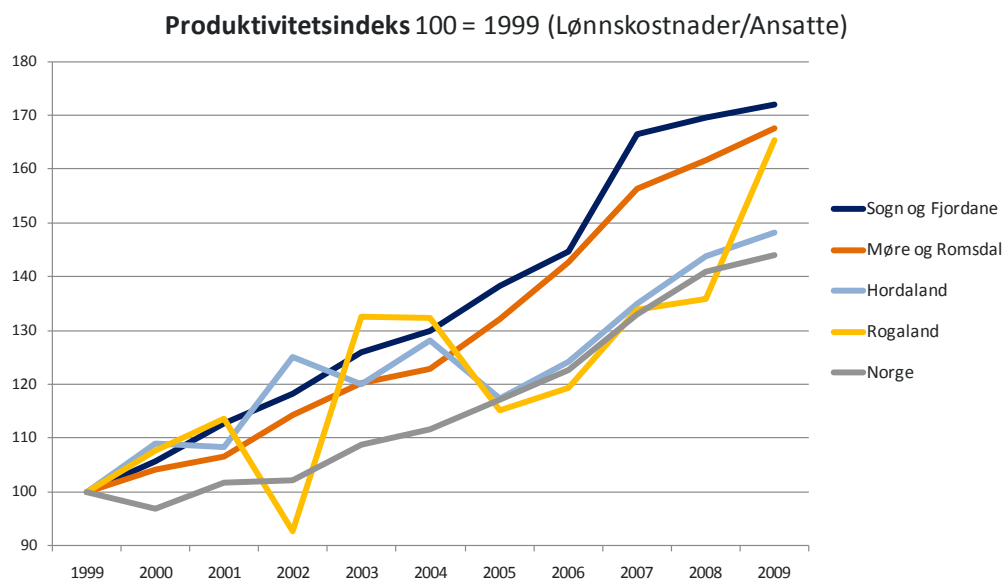
Lavt lønnsnivå i Sogn og Fjordane – men høy vekst

En gjennomsnittsansatt i næringslivet i Sogn og Fjordane kostet ca 420.000 kroner (lønn + arbeidsgiver). Bedriftene i Sogn og Fjordane betaler sine ansatte betydelig lavere lønn enn bedriftene i resten av Vestlandet og resten av landet, noe som fremgår av figuren nedenfor. Lønnsnivået i Sogn og Fjordane lå i 2009 20 prosent lavere enn landsgjennomsnittet. De andre vestlandfylkene har også betydelig høyere lønnsnivå enn Sogn og Fjordane. Hordaland ligger på landsgjennomsnittet, Møre og Romsdal rett under, og Rogaland et stykke over. Lønnsutviklingen i Sogn og Fjordane har imidlertid vært høyere enn i nabofylkene og i Norge generelt. I 1999 var gjennomsnittlig lønnsnivå i norsk næringsliv 40 prosent høyere enn i Sogn og Fjordane, mens forskjellen var redusert til 20 prosent 10 år senere. Lønnsveksten i Sogn og Fjordane var spesielt kraftig fra 2006 til 2007, mens utviklingen har vært vesentlig lavere de siste to årene.

Lønnskostnader per ansatt 2005-2009 (kNOK)

Figuren nedenfor viser utviklingen i lønnskostnader fra 1999 til 2009 for vestlandsfylkene og Norge totalt. Sogn og Fjordane har hatt betydelig høyere vekst enn Hordaland, og også høyere enn Rogaland og Møre og Romsdal.

Produktivetsforskjeller mellom kommunene i fylket

Det er store forskjeller i verdiskaping per innbygger og lønnsnivå mellom kommunene i Sogn og Fjordane. Årdal har høyest verdiskaping per ansatt, noe som trolig skyldes at industrien i kommunen er kapital- og energiintensiv. Dette understøttes av at lønnsnivået i Årdal ligger nærmere gjennomsnittet i fylket. Vågsøy ligger høyt i både verdiskaping per innbygger og lønnsnivå.

Kommunene langs kysten nord i fylket, samt Førde og Flora, har høyest gjennomsnittlig lønn per sysselsatte i 10-årsperioden fra 1999 til 2009. Det ser ikke ut til at dette henger sammen med hvor stor andel av innbyggerne i kommunene som har høyere utdanning, eller hvor stor sysselsettingsandelen i kommunen. Det er heller ingen klar sammenheng mellom lønnskostnader og hvor stor andel av de ansatte som jobber i privat eller offentlig sektor.

I neste kapittel vil vi undersøke produktivetsforskjeller mellom ulike næringer i fylket og vurdere om dette kan forklare kommunale forskjeller.

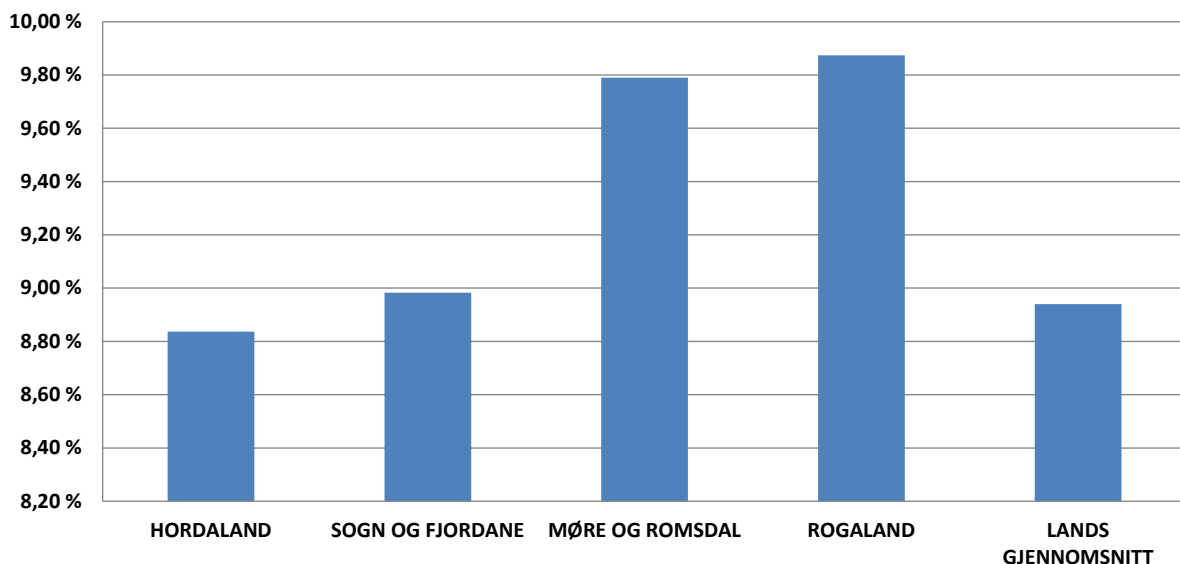
Antall vekstbedrifter omtrent på landsgjennomsnittet

Det er flere grunner til å være opptatt av vekstbedrifter. For det første er vekstbedriftene viktige i seg selv. De genererer arbeidsplasser og økonomisk verdi. Noen av dem vil også bli morgendagens internasjonale vinnere. I tillegg kan vekstbedriftene fungere som rollemodeller for andre bedrifter, både med tanke på læring og motivasjon.

Det er vanlig å tenke seg at de fleste bedrifter vokser og at desto særlig gjelder små, relativt nystartede bedrifter. Forskning fra Norge og andre land viser imidlertid at svært få bedrifter vokser. De aller fleste små bedrifter forblir små, noen fordi de ønsker det selv, men de fleste fordi de raskt kommer opp på et nivå hvor de ikke klarer å erobre nye markeder.

Vi har definert en vekstbedrift på følgende måte: Mer enn 1 MNOK i omsetning og årlig omsetningsvekst fra 2005 til 2008 større eller lik 20 %. Figuren nedenfor viser at Rogaland og Møre og Romsdal har en høyere andel vekstbedrifter blant den totale floraen av bedrifter i fylket. Sogn og Fjordane ligger rett over landsgjennomsnittet, mens Hordaland ligger rett under. I fase 2 av prosjektet vil vi undersøke hvilke næringer i Sogn og Fjordane som har høyest andel vekstbedrifter og om dette bildet har endret seg gjennom det siste tiåret.

Vekstbedrifter med mer enn 1 mill i omsetning og mer enn 20% årlig vekst fra 2005-2008 i prosent av alle bedrifter med omsetning i 2008. Kilde: Menon

Næringsstruktur i Sogn og Fjordane

Hvordan er næringene definert?

Beskrivelsen av næringsstruktur i dette kapittelet er basert på næringsinndelingen som er utarbeidet i forskningsprosjektet Et kunnskapsbasert Norge. Der studeres 13 norske næringer.

- Olje, gass og offshore
- Reiseliv
- Fiskeri og havbruk (sjømat)
- Maritim
- Bygg, anlegg og eiendom
- Metaller og materialer
- Finans og kapital
- Fornybar energi og miljø
- Handelsvirksomhet
- Helse, biotek og medtek
- IT og software
- Telekom og media
- Kunnskapsbaserte tjenester

De 12 første av disse er næringer i en vanlig forstand, mens den siste, kunnskapsbaserte tjenester er en uensartet gruppe *tjenestebedrifter som kun har til felles at de er kunnskapsintensive og leverer kunnskapsbaserte tjenester til andre næringer*. Derfor finner vi kunnskapsbasert tjenester innenfor samtlige av de andre næringene, for eksempel innenfor IT-næringen, finans og maritim næring.

De 13 næringene (kunnskapsbasert tjenester regnes heretter som en av dem) er definert bredt og går på tvers av SSB's næringsinndeling. Maritim næring er for eksempel definert som

- *Alle virksomheter som eier, opererer, designer, bygger, leverer utstyr eller spesialiserte tjenester til alle typer skip andre flytende enheter*

Innenfor hver næring er det definert et sett grupper (bransjer) og eventuelt undergrupper. Maritim næring er for eksempel delt i fire hovedgrupper og elleve undergrupper:

- **Rederier**; det vil si eiere og operatører av skip og andre flytende innretninger, som rigger, flytende produksjonsskip, floteller og lektere. De viktigste undergruppene er skipssegmenter som tank, bulk, kjemikalier, bilfrakt og passasjer, samt offshorefartøy og rigger.
- **Verft**; nybygg, vedlikehold, reparasjoner og modifikasjoner av alle typer skip og flytende enheter
- **Maritimt utstyr**; det vil si produsenter av alle former for utstyr, systemer og moduler til skip og andre flytende innretninger
- **Maritime tjenester**; dette er en den bredeste gruppen bedrifter og inkluderer blant annet av skipsdesignere, skips- og fraktmeglere, maritim forsikring, finansiell og juridiske tjenester, sertifisering, havne- og logistiktjenester, offshoreentreprenører, ingeniørtjenester, installatører av utstyr og skipsutstysforhandlere.

Deretter har prosjektgruppene i hvert delprosjekt identifisert en mer eller mindre komplett populasjon av bedrifter i hele Norge som faller innenfor hovedgruppene i næringen. Maritim næring inneholder for eksempel ca 7000 bedrifter. 251 av disse bedriftene er registrert i Sogn og Fjordane.

Overlapp mellom næringer

I prosjektet Et kunnskapsbasert Norge tillates overlapp mellom næringer, det vil si at den samme bedriften kan inngå i flere næringer. Overlapp kan skyldes at bedriftene har delt virksomheten i ulike forretningsområder. Viktigere det imidlertid at næringene selv overlapper med hverandre. For eksempel er gårdsturisme og lokal mat både landbruk og turisme. Og silisiumproduksjon er både metallindustri og ny energi. I Sogn og Fjordane finner vi størst overlapp mellom fiskeri og maritim virksomhet, både med hensyn til design, bygging og utstysproduksjon av skip. Overlapp mellom næringer er interessant fordi mye tyder på at den største dynamikken i næringslivet nettopp ligger i grenseflatene og overlappene mellom næringer.

Én bedrift i Sogn og Fjordane inngår i tre næringer, mens 167 bedrifter inngår i to næringer. STX Norway Design Florø inngår i maritim, olje/gass i kunnskapsbaserte tjenester. Selv om antallet bedrifter er begrenset, er deres samlede størrelse betydelig. Til sammen hadde bedriftene som tilhører flere næringer 6,8 milliarder kroner i omsetning i 2008, noe som betyr at de utgjør 13 prosent av total omsetning i næringslivet i fylket.

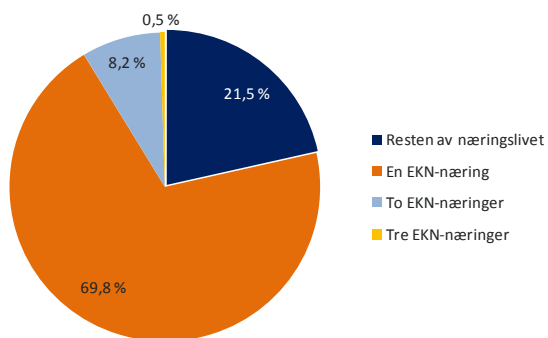
Overlapp i Sogn og Fjordane

Det er 4.620 bedrifter i Sogn og Fjordane i vårt datamateriale. Mer enn 80 prosent av, 3.520 bedrifter, er inkludert i en eller flere av de 13 EKN-næringene. Figuren nedenfor viser fordelingen av bedriftene og deres samlede verdiskaping på følgende grupper:

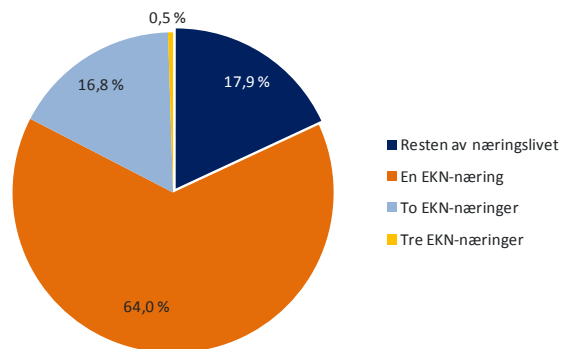
De som ikke er med i en av EKN-næringene og dermed heller ikke inkluderes i analysene av næringsstruktur

- De som er inkludert i én av næringene
- De som er inkludert i to av næringene
- De(n) som er inkludert i tre av næringene

Andel av totalt antall bedrifter i Sogn og Fjordane i 2009

Andel av total verdiskaping i næringslivet i Sogn og Fjordane i 2009

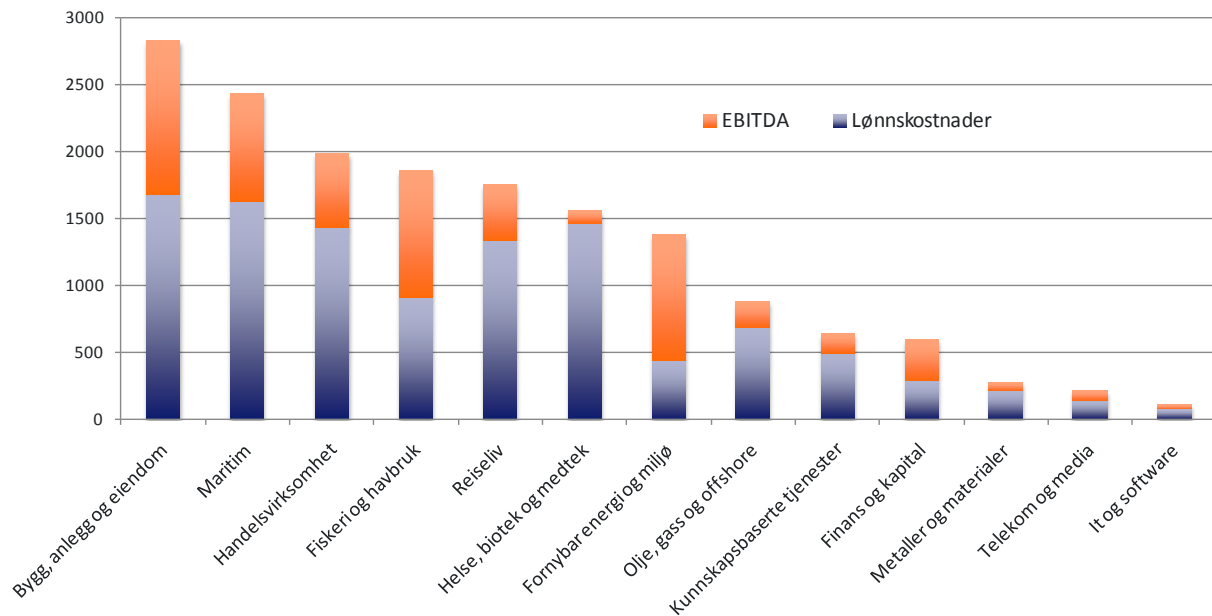
Et utvalg av de 13 nasjonale næringene vil bli studert nærmere i fase 2 av prosjektet.

Byggenæringen (bygg, anlegg og eiendom) er størst i fylket

I figuren nedenfor er de 13 næringene rangert etter verdiskaping. Byggenæringen (Bygg, anlegg og eiendom) er den største næringen i fylket, fulgt av maritim næring og handelsvirksomhet. Sjømat (fiskeri og havbruk) og reiseliv følger på de to neste plassene. Telekom/media og IT/software er de to minste av de 13 næringene i fylket.

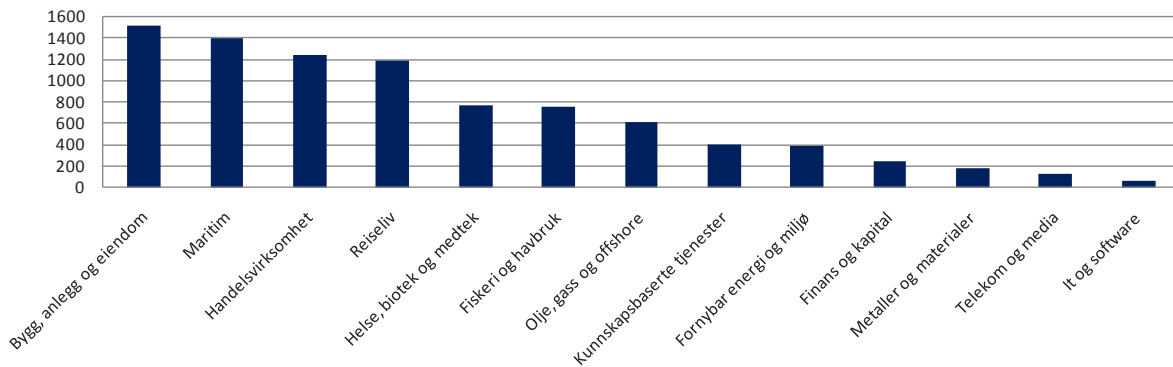
Byggenæringen, handel og helse (som inkluderer sykehusene) er typiske lokale næringer og er store i alle regioner i Norge. Maritim, sjømat og reiseliv er de største av internasjonalt orienterte næringer.

Verdiskaping fordelt på næring i Sogn og Fjordane i 2009 (mNOK)

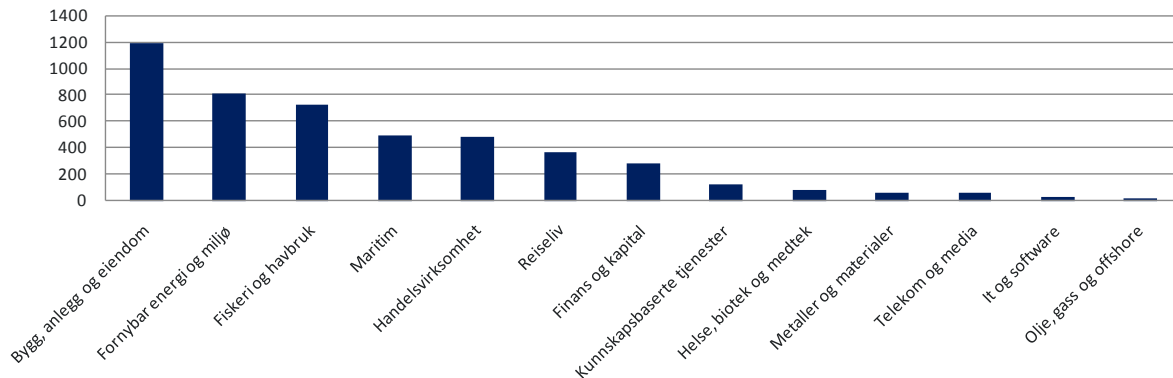

Figuren viser at næringene varierer betydelig med hensyn til størrelsesforholdet mellom driftsresultat (EBITDA) og lønnskostnader. Siden næringenes lønnsomhet kan variere betydelig fra år til år, mens lønnskostnader er relativt stabile, er det fornuftig å se på et lengre tidsperspektiv når man skal sammenligne fordelingen av verdiskaping på EBITDA og lønn. I figurene nedenfor er næringene rangert etter totale lønnskostnader (gjennomsnitt i årene 2006-2009) og totalt EBITDA (gjennomsnitt i årene 2006-2009). Byggenæringen er størst på begge mål, mens maritim næring er nest størst målt i lønnskostnader og energinæringen (fornybar energi og miljøteknologi) etter driftsresultat. Sjømat har også svært andel driftsresultat i forhold til lønn og er fylkets tredje største næring målt etter samlet driftsresultat.

13 næringer i Sogn og Fjordane rangert etter totale lønnskostnader (gjs 2006-2009). mNOK

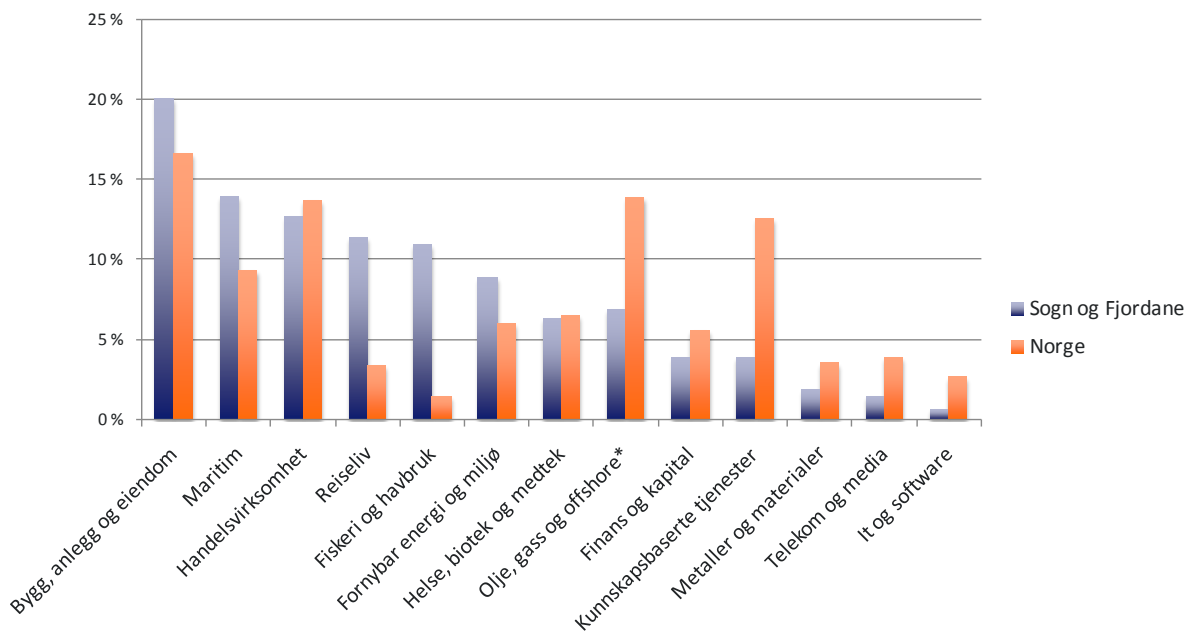
13 næringer i Sogn og Fjordane rangert etter totalt EBITDA (gjs 2006-2009). mNOK

Sjømat og reiseliv har størst andel av den nasjonale næringen

I figuren nedenfor er de 13 næringene rangert etter hvor stor andel de utgjør av total verdiskaping i Sogn og Fjordane (blå søyler). Disse andelene sammenholdes med næringenes andel av total verdiskaping nasjonalt (oransje søyler). Dermed får man en illustrasjon på hvilke næringer som er relativt sett er viktigst– og i hvor stor grad de er overrepresentert – i fylket. Figuren viser at reiseliv og sjømat er de to viktigste næringene i Sogn og Fjordane i dag. De er henholdsvis fjerde og femte størst totalt og er betydelig overrepresentert i fylket. Også maritim og energi (fornybar energi og miljø) er store og betydelig overrepresentert.

Andel verdiskaping fra næringen (snitt 2006-2009)

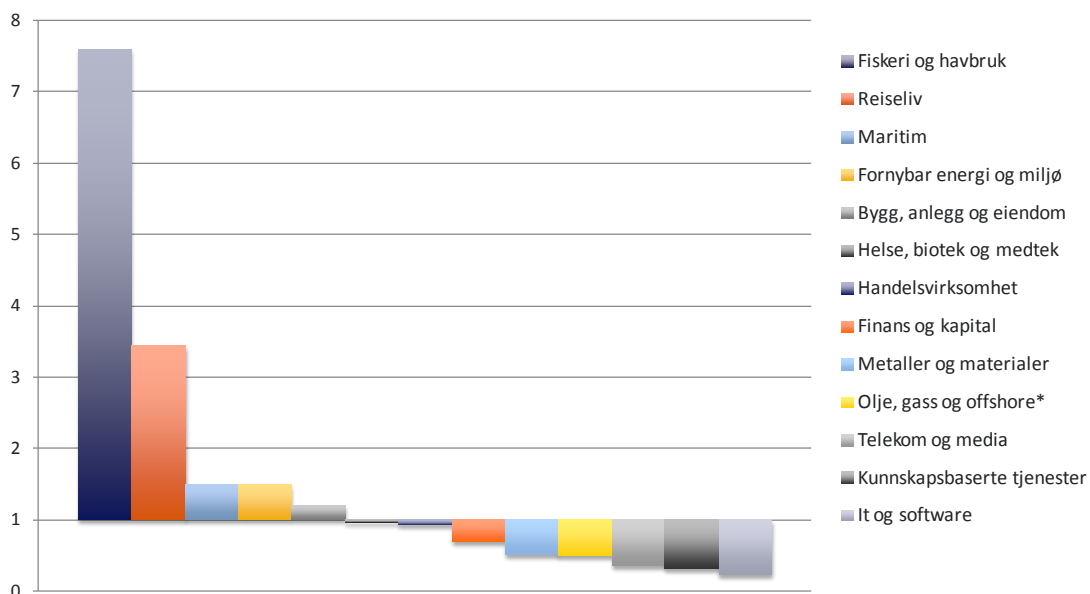

*Kun lønnskostnader er brukt som verdiskapningstall for å unngå ressursrente-problematikk

Olje- og gassnæringen og kunnskapsbaserte tjenester er store næringer nasjonalt men relativt små i Sogn og Fjordane. Mindre næringer, som metaller/materialer, telekom/media og IT/software er også betydelig underrepresentert i fylket.

Hvilke næringer som er over- og underrepresentert i fylket fremkommer enda tydeligere i figuren under. Den viser såkalte Balassaindeks for de 13 næringene. Enkelt fortalt fremkommer Balassaindeksen ved å dele en nærings andel av verdiskaping i fylket på næringens andel nasjonalt, med andre ord den blå søylen i figuren over delt på den oransje søylen. Er verdien 1, ligger næringen i fylket på landsgjennomsnittet, verken over- eller underrepresentert. Balassaindeks er nyttige fordi de gjør det mulig å analysere profilen på næringslivet på tvers av regioner.

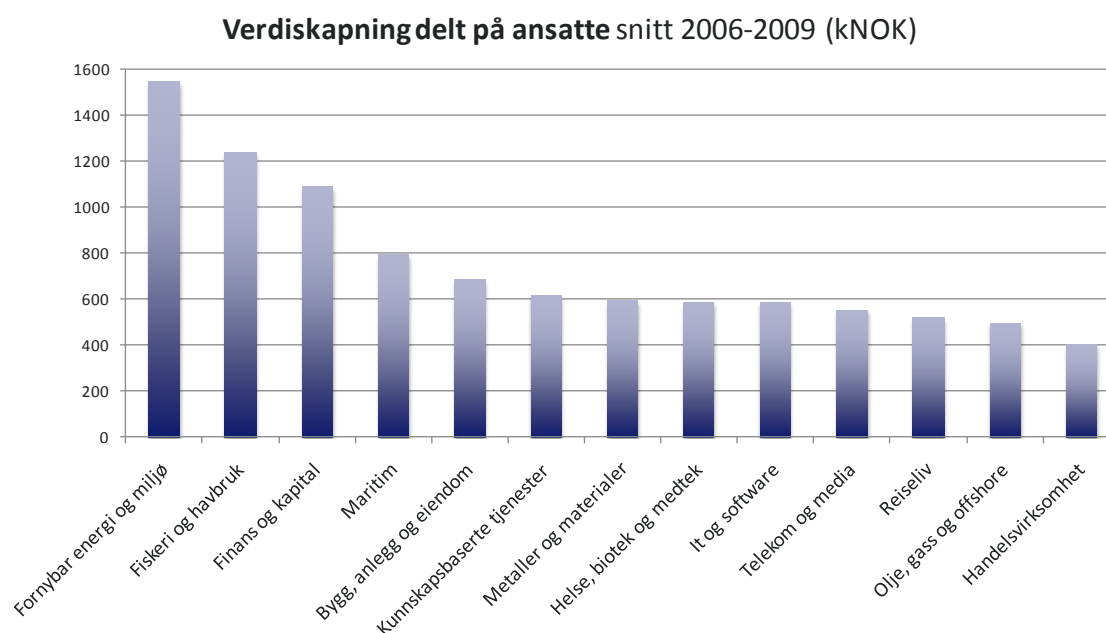
Balassaindeks over næringene i Sogn og Fjordane (Snitt 2006-2009)

Figuren viser at to næringer skiller seg klart ut: Sjømatnæringen er 7,5 ganger og reiseliv 3,5 ganger overrepresentert i Sogn og Fjordane. Maritim, energi og byggenæringen ligger rett over landsgjennomsnittet, mens øvrige næringer er underrepresentert. Typisk kunnskapsbaserte næringer, telekom/media, kunnskapsbaserte tjenester og IT/software er aller svakest representert i fylket.

Produktivitetsforskjeller mellom næringene

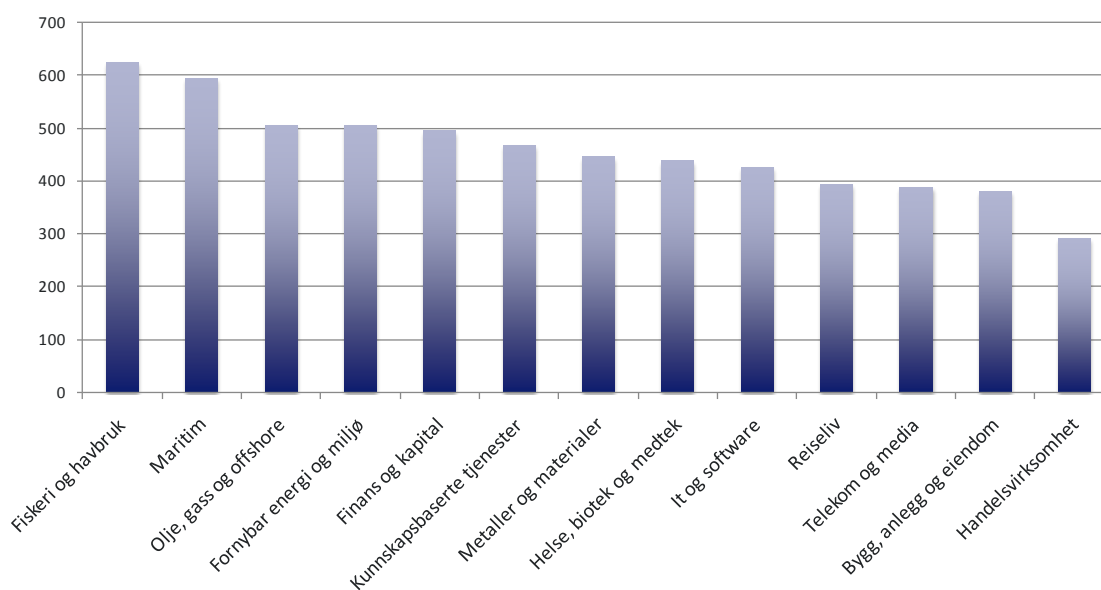
Vi har tidligere vist at produktiviteten i næringslivet (målt ved verdiskaping og lønnskostnader per ansatt) er lavere i Sogn og Fjordane enn i de andre vestlandfylkene men at forskjellene er blitt betydelig mindre de siste årene. Figuren nedenfor viser at det er store forskjeller mellom næringene i produktivitet. Med hensyn til verdiskaping per ansatt skiller energi og til dels sjømat seg ut som svært produktive.

Energiselskapene er svært kapitalintensive og har høy lønnsomhet, noe som gir høy arbeidskraftproduktivitet. Tidligere i kapitlet så vi at driftsresultat utgjør en stor andel av samlet verdiskaping i energinæringen. Energinæringen har også relativt høye lønnskostnader per ansatt, 500.000 kroner i snitt siste 4 år, men dette er betydelig lavere enn næringene som betaler høyest lønninger, noe som fremgår av figuren nedenfor.

Sjømat og maritim er de to næringene som har klart høyest lønnsnivå. Samtidig har analyser vist at denne typen bedrifter også har høyest lønnsomhet i fylket. Dette vil bli undersøkt nærmere og utdypet i fase 2 av prosjektet.

Lønnskostnad delt på ansatte snitt 2006-2009 (kNOK)

Handelsvirksomhet har lavest verdiskaping per ansatt og lavest lønnsnivå av alle næringene i fylket. Byggenæringen, Telecom/media og reiseliv har også lav produktivitet.

DEL IV – Offentlige virkemidler og næringsutvikling

Det offentlige virkemiddelapparatet spiller en betydelig rolle i den regionale næringsutviklingen. De tre viktigste offentlige aktørene er:

- Innovasjon Norge
- Fylkeskommunen
- Kommunene

I fase 1 har vi sett nærmere på kommunenes bidrag i næringsutviklingen. Vi gjennomførte derfor en intervjuundersøkelse blant alle kommunene i Sogn og Fjordane. De som svarte på spørsmålene var enten nærings sjefen i kommunen eller den som har ansvaret for næringsutvikling. I de tilfeller hvor kommunen hadde overlatt næringsutviklingen til en egen organisasjon som for eksempel Måløy Vekst, har vi spurt lederen av denne organisasjonen. Siden undersøkelsen ble foretatt ved en samtale over telefonen, kan det være at noen nyanser i samtale har gått tapt. Et utkast som inneholdt svarene til de enkelte kommunene ble sendt til hver kommune med oppfordring om å komme med korreksjoner. Fem kommuner sendte inn rettelser som er innarbeidet i dokumentet. Svarene er ordnet i forhold til de spørsmål som ble stilt.

Kommunale planer og virkemidler

Har kommunen utarbeidet en plan for næringsutvikling?

Alle unntatt en av fylkets 26 kommuner har enten en egen plan for næringsutvikling eller så er planen integrert i kommuneplanen. Dersom en kommune skal få overført midler fra fylkeskommunen til det kommunale næringsfondet, er det et krav om at kommunen skal ha en plan for næringsutvikling.

Hvor mye penger har kommunen brukt på næringsutvikling det siste året?

Å gi et eksakt svar på den kommunale pengebruken på næringsutvikling er et komplisert spørsmål hvor en må ta stilling til en rekke avgrensninger. Grunnen er at en kan skille mellom direkte og indirekte støtte. Direkte støtte er stipend, tilskudd og billige lån. Indirekte støtte er når kommunen for eksempel opparbeider bedre infrastruktur som både kommunens innbyggere og næringslivet nyter godt av. Er dette støtte til næringslivet og i så fall hvor stor del av investeringen skal betegnes som støtte? Kommuneregnskapet er ikke laget for analyseformål så det er vanskelig å filtrere ut næringsstøtten når pengebruken tjener flere formål. Av den grunn har vi konsentrert oss om de direkte støtteordningene og konsentrert oss om stipend, tilskudd og lån til bedrifter og nyetablerere, men en skal være klar over at det støtte til næringsutvikling kan anta andre former som vi ikke har kartlagt.

Fylkeskommunen får tildelt midler til næringsutvikling fra Staten. Beløpet fastsettes i Statsbudsjettet post 60 og retningslinjene for tildeling til kommunene er gitt i kap. 551 post 60 *Tilskot til fylkeskommunar for regional utvikling*. Fylkeskommunene har egne retningslinjer for tildeling av midler. Og det er egne retningslinjer for bruk av midler gjennom kap. 551, post 60 og 61, og dette gjeld også for kommunene når den brukar midlene (ikke gitt i kap 551). Slik sett vil de tildelte midlene ikke inngå i kommunens frie inntekter.

De enkelte kommuner må søke fylkeskommunen om å få tildelt midler til det kommunale næringsfondet. Minstekravet som kommunene må oppfylle er:

- De må ha utarbeidd retningslinjer for bruk og forvaltning av næringsfondet
- De må ha et næringsapparat
- De må ha utarbeidd en strategi for næringsutvikling
- De må utarbeide årsrapport

Når kommunen skal gi støtte til næringslivet, vil pengene enten komme fra kommunen selv eller fra fylkeskommunen. Fattige kommuner har lite av egne midler, så har vil næringslivsstøtten stort sett utgjøre det kommunen får tildelt fra fylkeskommunen til næringsfond. Nedenfor har vi satt opp fordelingen av midlene til næringsfond fra fylkeskommunen (tall i 1000). Dette er 2010-tildelingen:

Kommune	Beløp	Kommune	Beløp
Flora	0	Askvoll	749
Gulen	707	Fjaler	740
Solund	620	Gaular	736
Hyllestad	659	Jølster	748
Høyanger	0	Førde	1293
Vik	0	Naustdal	729
Balestrand	0	Bremanger	0
Leikanger	700	Vågsøy	929
Sogndal	992	Selje	738
Aurland	0	Eid	920
Lærdal	0	Hornindal	642
Årdal	0	Gloppen	911
Luster	0	Stryn	988

Samlet mottok kommunene i 2010 i underkant av 14 millioner kroner fra fylkeskommunen til det kommunale næringsfondet. Som en ser av tabellen ovenfor, så er kommunene Flora, Høyanger, Balestrand, Vik, Bremanger, Luster, Aurland, Lærdal og Årdal oppført med null. Grunnen er at det er kraftkommuner med en inntekt på mer enn 1 million kroner fra kraftproduksjonen i kommunen. Kommuner med høyere kraftinntekter enn 1 million mottar ikke penger til næringsfond Fylkeskommunen.

I vår spørreundersøkelse undersøkte vi de kommunale tildelingene til næringslivet i året 2009. I det året kom det fram at de 9 kraftkommunene som er nevnt ovenfor brukte til sammen 35,2 millioner på næringsutvikling, mens de resterende 17 kommunene brukte 33,2 millioner. Det totale beløpet som kommunene brukte på næringsutvikling i 2009 blir da 68, 4 millioner kroner. Det er stor spredning når det gjelder kommunenes ressursbruk: Høyanger topper listen med 9 millioner mens de kommunene som bruker minst bruker ca 1 million kroner pr år: Grunnen til at Høyanger topper lista er ikke at kun at er en rik kraftkommune, men at kommunen hadde omstillingsstatus. I 2009 fikk Høyanger 3,2 mill. kr. i omstillingsmidler fra fylkeskommunen. Høyanger fikk også 30 mill. kr i ekstraordinær omstillingstildeling gjennom Statsbudsjettet.

Det er også stor forskjell mellom kommunene når det gjelder hvordan pengene brukes, men nedenfor setter vi opp en liste som dekker det meste:

- Lønn til kommuneansatte som er involvert i næringsutvikling.
- Ungdomsstipend til unge etablerere. Tilskudd til etablerere og utvidelser av eksisterende bedrifter. I 2009 var det en fylkesdekkende ordning med 2 mill. kr. til næringsfond for ungdom.
- Etablererkurs.
- Rentefrie lån.
- Investeringsstilskudd og diverse andre tilskudd.

Når det gjelder offentlig støtte til næringsutvikling, så bruker både fylkeskommunen og Innovasjon Norge betydelige beløp. Dette kommer i tillegg til den kommunale støtten.

Har kommunen samarbeid med andre institusjoner og kommuner om næringsutvikling?

Alle kommunene har et eller annet samarbeid men i noen tilfeller er det ikke formalisert. Innovasjon Norge og fylkeskommunen blir framhevet som viktige samarbeidspartnere. Dessuten har de fleste kommuner også et samarbeid med nabokommunene om næringsutvikling.

Er det som en konsekvens av kommunale planer etablert bedrifter i kommunen?

Her svarer alle kommunene ja, men noen tar et lite forbehold sier de er ikke helt sikre.

Kor lang tid tar kommunale behandlinger av søknader frå bedrifter?

De fleste kommuner forsøker å få til en løpende behandling hvis det er mulig. Når det gjelder tildeling fra næringsfondet har en bestemte søknadsfrister og tildelinger flere ganger i året.

Hvor har kommunen sine konkurransemessige fordeler?

Nedenfor har vi listet opp svarene fra kommunene.

Kommune	Konkurransemessig fordel
Flora	Maritim klynge. Gode på oppdrett og havbruk og tilknytt næringer.
Gulen	Gode entreprenørbedrifter. Gode vilkår for fiskeoppdrett.
Solund	Kompetanse innen maritime næringer. Vilje til investering i kystflåten. Gode vilkår for oppdrettsnæringen.
Hyllestad	Skipsbyggingskompetanse i verdenstoppen (Havyard). Kompetanse i automasjon.
Høyanger	Stor industrikompetanse. Kompetent arbeidsstyrke som kan jobbe skift. Vannkraft
Vik	Det er vanskelig å konkretisere.
Balestrand	Naturen. God infrastruktur og gode breibandforbindelser.
Leikanger	Stor offentlig sektor (NAV og DIFI). Gir vekstmuligheter for private bedrifter.
Sogndal	Mange godt utdanna. Sogndal Fotball. Campusområdet. Naturen.
Aurland	Beliggenheten ved stamveien Oslo-Bergen. Jernbane. Båtforbindelse. Kraft. Kommunen er en kraftkommune og har et konsesjonsavgiftsfond som gir rimelige lån til næringslivet.
Lærdal	Det finnes en del kompetanse pga. sykehuset og 1881 opplysningen.
Årdal	Lokaliseringfaktorer i SNP. Industrielt forskningsmiljø, internasjonal underleverandørindustri, tilgang på energi og spillvarme, breiband. Unik industriell kompetanse på alle nivå i produksjonskjeden. Oppegående investorer.
Luster	Den unike naturen gir muligheter for vekst innen turistnæringen
Askvoll	Innen alle maritime næringer. Fiske, oppdrett, frakteskutenæringen.
Fjaler	Det er stor enighet i næringspolitikken. Lite interne stridigheter.
Gaular	Nærheten til Førde pluss lave etableringskostnader.
Jølster	Midt i fylket. Mindre enn 1 times kjøring til 4 flyplasser. God infrastruktur.
Førde	Stor og velutviklet handelsby.
Naustdal	Naustdal ligger sentralt plassert på akse Førde - Florø
Bremanger	Beliggenheten. God kompetanse. God ressurstilgang. Kraft.
Vågsøy	Stor teknologisk og maritim kompetanse. Tilgang på privat kapital.
Selje	Stor kompetanse innen maritime næringer. Fin natur kan gi økt turisme.
Eid	Beliggenheten. En har et marked på 40.000 innbyggere innen 1 times kjøring.
Hornindal	Med ny vei blir kommunen sentral i forhold til øst-vest trafikken.
Gloppen	Kommunen er en viktig landbrukskommune. Agro Business Park. Samdrifter.
Stryn	Det har klart å skape markante merkenavn: Moods of Norway. Flo.

Hvor finnes det vekstpotensialer for næringsutviklingen?

Vekstpotensial for næringsutviklingen	
Flora	Videreutvikling av den maritime klynga. Offshore-relatert industri.
Gulen	Reiseliv. Ny industri knyttet til tørr-gass fra Trollfeltet som bringes til Sløvåg.
Solund	Turisme og innen de maritime næringene.
Hyllestad	Videreutvikle kompetansen innen skipsbygging få til synergi med automasjon.
Høyanger	Omstilling til ny næring: Brenselscellefabrikk. Hybridhjul fra Fundo.
Vik	En har fokus på å beholde de bedriftene som er etablert.
Balestrand	Det er billig å etablere seg i kommunen. En må utvikle kommunens attraktivitet.
Leikanger	Utvikle tjenester for salg til de offentlige etatene i kommunen.
Sogndal	Handel og reiseliv. Sogndalsdalen kan utvikles til et attraktivt hytteområde.
Aurland	Innen småindustri, reiseliv og matproduksjon.
Lærdal	Kommunen jobber med spørsmålet. Potensial innen kommunikasjonsnæringer.
Årdal	Internasjonale marknader for industriell spesialkompetanse, utnytte fornybar energi, utvikle videre forskningsmiljøet i Årdal.
Luster	Innen turisme. Dessuten er det potensiale innen småindustri.
Askvoll	Innen alle maritime næringer. Videreutvikle disse.
Fjaler	Offshore-relaterte næringer. Reiseliv. Helserelaterte bedrifter. Småindustri.
Gaular	Innen transportnæringen. Kommunen har stor offentlig sektor.
Jølster	Innen logistikk og transport.
Førde	Videreutvikle handelsnæringen. Øke industriproduksjonen.
Naustdal	Det er potensiale for vekst innen alle næringer.
Bremanger	Innen småindustri/småbedrifter og få til mer knoppskyting.
Vågsøy	Knoppskyting fra eksisterende teknologimiljø.
Selje	Fiskeri. Opplevelsesnæringer (surfing ved Stadt).
Eid	Har et godt teknologimiljø (Norplan). Kan videreutvikle innen servicenæringene.
Hornindal	Kommunen har en god møbelindustri (Ekornes). Bygge på denne kompetansen.
Gloppen	Videre effektivisering av landbruket. Utvikle turistnæringen.
Stryn	Videreutvikle og utvide innen design.

a) Hva er den største hindringen i næringsutviklingen?

b) Er det stillstand innen viktige områder nå?

I tabellen nedenfor har vi gitt svarene på disse to spørsmålene fra kommunene.

Kommune	Hinder i næringsutviklingen	Områder med stillstand
Flora	Mangel på vilje og engasjement.	Nei.
Gulen	Dårlige veier og infrastruktur.	Landbruk og fiske stagnerer.
Solund	Kompetente personer flytter.	Tradisjonelt landbruk og fiske (sjarkflåten).
Hyllestad	Konsesjonslovgivningen i landbruket.	Landbruk har hatt problemer, i omleggingsfase.
Høyanger	Tilgang på risikovillig kapital.	Landbruket og støttenæringene til denne.
Vik	Manglende omland. Dårlig kommunikasjon.	Landbruk har nedgang.
Balestrand	Strandloven burde være differensiert.	Liten byggeaktivitet.
Leikanger	Lite næringsareal	Landbruk har hatt problemer, i omleggingsfase.
Sogndal	Kunnskap og kompetanse	Handelen har stått stille.
Aurland	Liten linjekapasitet på el-nettet.	Status quo i landbruket.
Lærdal	Mot blant politikere og grundere	Status quo på flere områder.
Årdal	Tilgang til kapital for å drive aktivt utviklingsarbeid. Internasjonale konjunkturer	Hydro vil mest trulig trekke seg ut av Norge (og Årdal)
Luster	Mangler entreprenører. Ingen klynger.	Landbruk og støttenæringene til denne.
Askvoll	Unge flytter fra kommunen.	Landbruket sliter.
Fjaler	Dårlig infrastruktur.	Landbruket sliter.
Gaular	Dårlige veier. Odelslovgivningen.	Landbruk har hatt problemer, i omleggingsfase.
Jølster	Pendlerkommune. nyetableringer.	Få Entreprenørvirksomheten.
Førde	Det er usikkert	Nei ikke nå.
Naustdal	Førde trekker til seg bedriftene.	Det er stabilitet. Status quo.
Bremanger	Kommunens Terra-tap.	Landbruk og fiske stagnerer.
Vågsøy	Kommunene er for små til effektiv næringsutvikling. Få til større enheter.	Tradisjonelt fiske og fiskeindustri.
Selje	Avstanden til byene.	Landbruk.
Eid	Mangel på kvinnearbeidsplasser.	Nei. Landbruket er levedyktig.
Hornindal	Mangel på arbeidskraft.	Det er status quo. Avventende holdning.
Gloppen	Liten linjekapasitet på el-nettet.	Landbruk. I omleggingsfase.
Stryn	Lite tilgjengelig næringsareal.	Bussfabrikken konkurs. Svingninger i Dooria.

Vi merker oss at når det gjelder hindringer i næringsutviklingen så er svarene svært forskjellige. Det er noen som peker på rammevilkårene (strandloven, konsesjonsloven og odelsloven). Manglende kapasitet på overføringslinjene for elektrisk kraft er også en hindring for et par av kommunene. I begge tilfeller fører det til tapte inntekter fordi småkraftverk ligger på vent.

Når det gjelder områder med stillstand, så opplever over halvparten av kommunene en stagnasjon i primærnæringene jordbruk og fiske. Nå meldes det om at landbruket forsøker å tilpasse seg og kommer opp med nye tilbud som gardsturisme, produksjon av gardsmat, mer frukt og bær dyrking og

grønn omsorg. Jevnt over kunne en derfor spørre en betinget optimisme angående situasjonen i landbruket.

Kommunenes virkemidler i næringsutviklingen.

Hensikten med dette spørsmålet var å kartlegge de økonomiske incentivene som kommunene benytter for å skape ny næringsvirksomhet eller trekke til seg bedrifter.

Vi har kartlagt seks typer virkemidler og hvordan bruken av disse fordeler seg på de forskjellige kommunene. Vi har spurt om kommunen gir stipend, tilskudd, lån og om kommunen har egne lokaler for bedrifter som ønsker å etablere seg, om det gis etablereropplæring og om kommunen har tilgjengelige næringsarealer. Når det gjelder de kommunale låna så er de som regel svært gunstige med for eksempel rentefritak eller lav rente og avdragsfrihet i starten.

Tabellen nedenfor oppsummerer hvilke virkemidler de enkelte kommunene benytter i næringsutviklingen:

	Stipend	Tilskudd	Lån	Lokaler	Etablerer-opplæring	Næringsareal
Flora				x	x	x
Gulen		x			x	x
Solund		x	x		x	
Hyllestad		x	x			x
Høyanger	x	x	x	x	x	x
Vik		x			x	x
Balestrand		x	x		x	x
Leikanger		x		x		
Sogndal	x	x	x	x	x	x
Aurland		x	x	x		x
Lærdal	x	x	x	x	x	x
Årdal	x		x		x	x
Luster		x	x	x		x
Askvoll		x				
Fjaler		x				x
Gaular		x		x	x	x
Jølster		x			x	
Førde		x			x	x
Naustdal		x			x	
Bremanger	x	x	x	x	x	x
Vågsøy	x		x		x	x
Selje		x		x		x
Eid		x		x	x	x
Hornindal		x	x	x	x	x
Gloppen				x	x	x
Stryn	x	x		x	x	

Er det etablert noen bedrifter i kommunen det siste året som har hatt suksess?

- Har det vært bedriftsetableringer de siste åra innen:
- Industri

- Kunnskapsintensive næringer – KIFT bedrifter
- Tjenesteytende

Kommune	Suksessbedrifter	Industri	Kunnskapsbedrifter	Tjenesteytende
Flora	PSWinCom, Et bryggeri	Bryggeri	Niprox	Noen, men for lite
Gulen	Avoco, Dit.no, Firda Seafood, Miljøkompost.	Firda Seafood	Avoco, Dit.no	Ja, leverer offshore. (Vask).
Solund	Solund Maritim (båtlagring)	Utviding oppdrett	Nei	Reiseliv.
Hyllestad	Videreutviklet Havyard.	Havyard	Innen automasjon.	Nei, lite
Høyanger	Safe-Clean	Safe-Clean, Eras.	Hvalitetslosen (til helsevesenet)	Nei, lite
Vik	Linn Bad. Vik Industrier	Ja, jfr. kol. 2	Barn-nett. Vik it-partner.	Arkitekter, ingeniører.
Balestrand	Balholm, Ciderhuset	Nei	Ja, småbedrifter	Kviknes Hotel utvida.
Leikanger	Handelshuset Saften	Nei	Ingeniørbedrift	Kafe, butikker.
Sogndal	Yast.no. Bratt Moro	Nei	Yast.no	Helserelaterte, Bratt Moro
Aurland	Bryggeriet Ægir	Nei	Aurland Naturverkstad (arealplanlegging)	Flere innen reiseliv.
Lærdal	Lærdal Grønt. Trevaren AS	Nei	Nei	Noen
Årdal	Doorina, Norsun	Ja jfr. kol 2	Norsun, Fras, Årdal Teknologi og Innovasjon AS	Helse, restauranter treningssenter.
Luster	Digital Etikett	Nei	Digital Etikett	Tørvis Hotel
Askvoll	Bulandet fiskeindustri.	Ny start Helle knivfabrikk	Sub Aqua Tech (Co2 deponering)	Sunnfjord Geocenter (turisme)
Fjaler	Elis (ingeniør-rådgivning). Haugland rehabilitering.	Nei	Elis	Haugland rehabilitering
Gaular	Åmot gard.	Nei	Nei	Grønn omsorg.
Jølster	Nye sambruk, utvidet Skei Hotel	Nei	Nei	Utvidet Skei Hotel.
Førde	Lotteritilsynet. Bank. Finans.	Nei.	Noen	Helserelaterte. Bank. Advokater.
Naustdal	Nei	Nei	Nei	Nei
Bremanger	Flere lakseoppdrett	Nei	Bis Production Partner (Ingeniør-rådgivning)	Spa, kunst, reiseliv.
Vågsøy	Local Host. Stadt Towing Tank	Ja, innen maritim.	Ja. jfr. kolonne 2	Ja. Fiskerestaurant med kultur-reiseliv
Selje	Paneda (digitalt bakkenett)	Ervik Havfiske, Global Enviro.	Paneda	Kafe. Regnskap.
Eid	Opera, Malacoff rock.	Nei	Eid elektro, Ad Com	In Media
Hornindal	Grodås Trevare (komposit)	Grodås Trevare.	Grodås Trevare er automatisert.	Helserelaterte.
Gloppen	Tine, SFE, Bolseth glas, BANO	Tine, SFE, Bolseth. BANO	Alle har innsalg av dette.	Helserelaterte.
Stryn	Moods of Norway, Aloa Hemp	Ja, flere små.	ja	Ja.

Av tabellen ovenfor ser vi at det har blitt etablert levedyktige bedrifter i de fleste kommunene. Innen tradisjonell industri er det ikke mange nyetableringer, med fleste kommer innen tjenesteytende og kunnskapsbaserte næringer.

Hvem tar initiativ til etableringer i kommunen? Er det enkeltpersoner, spinn off fra eksisterende bedrifter eller lokalt innsalg for å flytte etablerte bedrifter til kommunen.

På dette svaret var kommunene ganske samstemte: Det er enkeltpersoner og i noen grad er det spinn off fra eksisterende bedrifter. Det er svært få tilfeller av bedrifter som flytter inn fra andre steder.

Hvorfor etablerer de seg her?

Også her var svaret fra kommunene ganske entydig: Så godt som alle som flytter inn har en eller annen kobling til kommunen. Som regel er det slekt eller ekteskap.

Har bedrifter som etablerer seg lang levetid eller er det mange som legges ned etter kort tid?

Samtlige kommuner melder om rimelig stor stabilitet i næringslivet. De fleste bedriftene som etablerer seg overlever.

Er det generell optimisme i næringslivet i kommunen for tiden?

Alle kommuner melder om optimisme i næringslivet.

Fra fase 1 til fase 2: Prioritering av næringsområder

Gjennom arbeidet med faktagrunnlaget, gjennomførte workshops i Sogndal og Måløy og drøftinger i styringsgruppa har et utvalg næringer pekt seg ut. Det er gjennomført en nærere studie av disse og basert på disse er det bestemt å gå videre med de næringsområdene som beskrevet i tabellen under. Hver næring blir nærmere undersøkt som del av fase 2 av prosjektet.

EKN-næringer	Nøkkel tall	Vurderinger fra workshops og styringsgruppe	Anbefaling fra prosjektteam	Anbefaling fra styringsgruppa	
Fiskeri og havbruk	Antall aktive bedrifter	209	Aktørar i fylke har 80% av kvotane til havgåande lineflåte. Raudeberg-miljøet er også sterkt. : Vi er framleis råvareprodusentar på fisk	Med stigende matvarepriser vil en kunne hente ut større verdier frå fiskeriene gjennom økt foredlingsgrad. Lineflåten gir produkt av høg kvalitet. Dette må kunne utnyttast til større verdiskaping.	Velge noen områder der en har tru på at vi kan hevde oss, nisjer vi kan bli best på pelagisk og linefiske og havflåten. Fokus på utvikling av råvare men og på markedsføring og posisjonering av produkt
	Samlet verdiskaping 2009	1482			
	Samlet sysselsetting	1335			
	Andel bedrifter med positivt driftsresultat (snitt siste tre år)	135			
	Verdiskapingsvekst siste 3 år	22,5 %			
	Balassaindeks (opprinnelig populasjon)	7,6			
Bygg og design	Antall aktive bedrifter	58	Trekt frem i styringsgruppe diskusjon som en bedriftsgruppering der vi er Nasjonalt ledende. Design Interiør / eksteriørbasert vindu/trapp/dør. Kan også omfatte møbelindustri	Kan være en interessant gruppering, trekke inn design kunnskap. Må finne ut kva cluster egenskaper grupperingen har. Enkelte av bedriftene deltar i internasjonalt standardiseringsarbeid. Horizontal natur utfordring kan være konkurransen mellom bedriftene.	Distriktsnæringen fremfor noen. Se nære på denne næringen og – en næring vi må se nære på og tenke gjennom vinkling for
	Samlet verdiskaping 2009	384249			
	Samlet sysselsetting	951			
	Andel bedrifter med positivt driftsresultat (snitt siste tre år)	94 %			
	Verdiskapingsvekst siste 3 år	-12 %			
	Balassaindeks (opprinnelig populasjon)	1,2			
Ny energi og miljø	Antall aktive bedrifter	108	Vindkraft. Fornytbar energi er viktig. Kva kan vi skape omkring dette? : Grøn bruk av energi er viktig. Lefdal gruver.	Industri miljøet i Måløy har potensiale til produksjon knyttet til vindkraft. Noe usikker framtid for vindkraft. Muligheter innen "grøn energi", (Lefdal, Tyn Datasenter, Fjordkraft Eid)	Er med videre i full bredde
	Samlet verdiskaping 2009	1079			
	Samlet sysselsetting	513			
	Andel bedrifter med positivt driftsresultat (snitt siste tre år)	87			
	Verdiskapingsvekst siste 3 år	13,1 %			
	Balassaindeks (opprinnelig populasjon)	1,5			
IT	Antall aktive bedrifter (revisjonspliktige)	99	IT næringen ein av dei minste men blandt dei 3 som har vokst mest dei siste åra. Vestlandsforskning har kunnskap etterspurt i næringen. Fokus på datavarehus og energieffektiv	Fleire miniklynger av bedrifter, Gulen, Campus, Måløy... Næringen mye større enn det som kom tilsyne i den nasjonale analysen.	IT og Kunnskapstenester slått sammen: Bør ha en vinkling inn mot de andre næringene som kan ha behov for kunnskapsbasert tjenester fra KIFT næringen. KIFT bedriftene kan sitte hvor som helst og levere tjeneste, kan vi bli en kunnskapsbasert klynge innen enkelte nisjer som leverer kunnskapstjenester nasjonalt og internasjonalt?
	Antall Enkeltmannsforetak	273			
	Samlet verdiskaping 2009	392,6			
	Samlet sysselsetting (revisjonspliktige)	780			
	Andel bedrifter med positivt driftsresultat (snitt siste tre år)	65 %			
	Verdiskapingsvekst siste 3 år	16 %			
	Balassaindeks (opprinnelig populasjon)	0,3			
Kunnskapstjenester	Antall aktive bedrifter	1436	Tenesteleveranse: Få underskogen av bedrifter til å samarbeide for å kunne levere større sammansette produkt. Kunnskapsbaserte næringer i S&FJ er berre 4%, nasjonalt er dei 14% der er det store gapet. Korleis bygge opp eit slikt tenestetilbod...	to interessante grupper i KIFT næringen. Engineering og IT. Generelt er Kunnskapstenestene viktige tenesteleverandører inn mot andre næringer. En vinkling kan være leveranse av kunnskapstenester til et nasjonalt og internasjonalt marked basert på lavere kostnader men høy kompetanse.	Kunnskapstjenester nasjonalt og internasjonalt?
	Antall Enkeltmannsforetak	1519			
	Samlet verdiskaping 2009	1699335			
	Samlet sysselsetting	2298			
	Andel bedrifter med positivt driftsresultat (snitt siste tre år)	69 %			
	Verdiskapingsvekst siste 3 år	13 %			
	Balassaindeks (opprinnelig populasjon)	0,3			
Reiseliv	Antall aktive bedrifter	218	Generell enighet om at reiseliv er viktig og at fylket har sterke ressursmessige forutsetninger for vekst. Samtidig erkjennelse av at næringen sliter med fragmentert struktur og lav lønnsomhet. Det er transportdelen av næringen som har klart høyest vekst, mens overnattingsdelen sliter - små hoteller med liten vekst og lav lønnsomhet. Generelt lav produktivitet i næringen.	Reiseliv er en stor og viktig næring i SFJ. Potensialet er trolig stort men utfordringene mange. anbefaler å studere næringen videre og fokusere på følgende grupper/temaer: Aktivitets- og opplevelsesturisme rettet mot nasjonale og utenlandske markeder, samt livsstilsorienterte kunder/medarbeidere og helsebasert turisme	Dersom en satsing må det ha en tilnærming rettet mot bedriftene. Det må ha fokus på kompetanse og kompetansebehov i næringen og det å utvikle produkt som bidrar til økt lønnsomhet. Samarbeid med NCE. Samarbeid med og mellom de bedriftene som har begynt translasjonen til ny drift. Reiseliv må trulig være med på en eller anna måte... men hvordan, hvor er vår nisje
	Samlet verdiskaping 2009	1031			
	Samlet sysselsetting (antall)	2213			
	Andel bedrifter med positivt driftsresultat (snitt siste tre år)	62 %			
	Andel av verdiskaping i				
	Verdiskapingsvekst siste 10 år	134 %			
	Balassaindeks (opprinnelig populasjon)	3,4			
Maritim	Antall aktive bedrifter	260	Samlet sett stor og betydningsfull næring i SFJ – 2600 ansatte og nesten 2,5 milliarder kroner i verdiskaping, men dominert av kysttransport og fiskerier (59% av verdiskaping)	Bør analyseres videre, med spesiell vekt på kompetanseområder og markedsnisjer hvor enkeltbedrifter og lokale miljøer i fylket kan ta en ledende rolle; må ses i relasjon til de store maritime miljøene langs kysten av vestlandfylkene	Tar med oss kyst og havflåten... Maritim elles må søke mot NCE i Ålesund eller miljøet i Hordaland
	Samlet verdiskaping 2009	2360			
	Samlet sysselsetting (antall)	2628			
	Andel bedrifter med positivt driftsresultat (snitt siste tre år)	68 %			
	Verdiskapingsvekst siste 10 år	150 %			
		Balassaindeks (opprinnelig populasjon)			

Kilder

Jensen, Morten Berg, Johnson, Bjorn, Lorenz, Edward & Lundvall, Bengt Ake. 2007. "Forms of knowledge and modes of innovation," *Research Policy, Elsevier, vol. 36(5), pages 680-693, June.*

Lundvall, B. Å. (Ed.). (1992). *National Systems of Innovation*. London, England: Pinter, London.

Jakobsen og Bækken, (2009) Maritimt Møre: En integrert kunnskapsregion, MENON Publikasjon nr. 9/2009

Vedlegg

Vedlegg 1: Oversikt over kunnskapsbaserte initiativ i Sogn og Fjordane

Det er mange næringsretta og kunnskapsbaserte initiativ i Sogn og Fjordane Under er ein oversikt over noen av dei, og i arbeidet i fase 2 er det nødvendig å se om disse kan spille ein rolle i forhold til de satsingene som vert prioritert.

Organisasjonar og nettverk som arbeider med næringsutvikling i heile eller deler av fylke:

Kunnskapsparken i Sogn og Fjordane (KPSF)(<http://kpsf.no/>) etablert i Sogndal i 2003. KPSF er eit regionalt utviklingsselskap med ei omfattande og variert oppdragsportefølje. Selskapet driv kommersielt, er i sterk vekst. Saman med SIVA vart det i 2005/06 stifta to inkubatorar: Fjord Inkubator (<http://www.fjordinkubator.no/>) (distribuert inkubator) og Inkubator Vest (<http://www.inkubatorvest.no/>)(industriinkubator) i Stryn.

Det er fleire næringshagar og utviklingsselskap i fylket, skipa med eller utan medverknad frå SIVA. Aurland Næringshage, Flora Næringshage, Leikanger Næringshage, Nordfjordeid Næringshage, Sandane Næringshage, Årdal næringshage, Stryn Næringshage, Måløy Vekst, Sogn Næring, Fjaler Næringsutvikling, Høyanger Næringsutvikling, Årdal Utvikling, Sunnfjord 2020. Alle desse arbeider med næringsutvikling i sin region.

IT-Forum Sogn og Fjordane (<http://www.it-forum.no/>) vart etablert i 1995, og er eit breitt samarbeid og spleiselag som skal sikre at Sogn og Fjordane er i fremste rekkje i å utnytte informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) i næringsliv, offentleg sektor, opplæring og utdanning. IT-forum utfører eit omfattande arbeid med å initiere, samordne og sikre viktige utviklingsaktivitetar til nytte for heile fylket. IT forum ved undernettverket Breibandforum har hatt ansvar for breibandsutviklinga i Sogn og Fjordane. IT-Forum har ein rekke klynge liknande eigenskaper. Det er arbeid som omfattar mange organisasjonar i fylke, både offentlege og private. Det er basert på tillit. Nettverket har evna å raskt mobilisere for å kunne ta del i ei utvikling, prosjekt eller gripe fatt i utfordringar som har dukka opp. Nettverket mobiliserer ved at medlemmene i klynger bidrar til å løyse utfordringa. Noen satsingar er organisert som prosjekt med eige budsjett, medan andre er basert på dugnadsinnsats frå medlemsorganisasjonar og enkeltpersonar i organisasjonane. Mange av satsingane løyser felles utfordringar på tvers av organisatoriske grenser. Arbeidet er i IT-forum er knytt opp til internasjonale satsingar, og mange av medlemmene har store internasjonale nettverk som kan mobiliserast for å få tilgang til kunnskap og erfaring frå andre. IT-Forum er eit døme på utviklingsarbeid der organisasjonar med elles knappe ressursar har gått saman for å dele kunnskap, erfaring og utviklingsarbeid.

Fylkeskommunen etablerte i 2009 "Vindkraftforum Sogn og Fjordane" (<http://www.vindkraftforum.no/>) ut frå eit overordna mål om å "Sikre utbygging og drift av vindkraft på brei front i fylket – særleg realisering av den fyrste fullskala offshore vindparken i Norge utanfor Sogn og Fjordane , med størst mogeleg tilhøyrande verdiskaping i vårt fylke". Ifølge leiar i Vindkraftforum er det organisert etter modell frå IT-Forum, har ei brei samansett medlemsmasse av offentlege og private aktørar i fylket, mellom anna ca 40-50 industribedrifter spreidde over heile fylket og alle energiselskapa som opererer innanfor offshore vindkraft i fylket og FoU-miljøa i fylke. Vindkraftforum kan vere ein nøkkellorganisasjon for ei klynge med fokus på fornybar energi.

I 2005/06 vart Bedriftsnettverket i Sogn og Fjordane (<http://www.bedriftsnettverket.no/>) skipa. Det har i dag rundt 80 medlemmer innan industri, marine næringar og andre næringar. Bedriftsnettverket skal saman med andre aktørar i Sogn og Fjordane stimulere til auka satsing på

forsknings- og utviklingsarbeid i bedriftene. Nettverket sprang ut frå og har arbeidd nært saman med ingeniør- og naturfaga ved høgskulen i Sogn og Fjordane. Bedriftsnettverket har i perioden 2009-2010 arbeidd mye saman med Vindkraftforum om arbeidet med fornybar energi. Bedriftsnettverket kan vere ein samarbeidspart for arbeidet på kysten, mange av bedriftene som er eigarar representerer industri og marine næringer.

Dei siste åra næringslivet i fylke tatt initiativ til eit fylkesoverbyggjande traineeprogram, Framtidsfylke (<http://framtidfylket.no/>). Framtidsfylke starta som prosjekt, men i 2008 vart det etablert som eit AS som i dag har 25 likeverdige aksjonærar frå næringsliv, tiltaksapparat og FoU. Framtidsfylke er næringslivet sitt eige apparat for rekruttering. Det overordna målet er å auke talet på unge menneske med høg utdanning som vil arbeide og bu i fylket. Framtidsfylket har blitt Sogn og Fjordane si eiga merkevare for jobb og rekruttering, og omfattar nettportalen framtidfylket.no, ei Traineeordning og Karrieremesser på utdanningsinstitusjonar i Oslo, Bergen og Trondheim.

Trainee ordninga omfattar hvert år 7-11 nye traineeer, som vert tilsett i bedriftene. Traineeane deltar i fellessamlingar ulike stader i fylke og vert introdusert for eit mangfaldig næringsliv. Hva bedrifter og organisasjonar som tilset traineeer varierer for hvert år. Kriteria for å bli vurdert som trainee er (ref: framtidfylke.no):

- Har utdanning på bachelor- eller masternivå
- Har maksimalt tre års arbeidserfaring etter avslutta studiar
- Er under 35 år
- Beherskar norsk som arbeidsspråk
- Har vilje og pågangsmot til å ta fatt på eit unikt år som vil krevje mykje av deg
- ...men som samtidig vil gje deg erfaringar og eit nettverk som du vil ha god nytt av vidare i karrieren

Traineeordningen tilbyr:

- Ein spennande jobb med eit nettverk av kompetansebedrifter
- Fagleg og personleg utvikling
- Innsyn i eit mangfaldig næringsliv i et fylke i vekst

Framtidsfylke som bedrift og som forvaltar av trainee-ordningen kan være ein viktig samarbeidspartnar i arbeidet med attraktivitet, hva skal til for å auke talet på kunnskapsbaserte arbeidsplassar og rekruttere til desse arbeidsplassane.

Innovasjonsforum Sogn og Fjordane vart etablert av Fylkeskommunen i 2006. Forumet skal bidra til auka innovasjonsevne for næringslivet i regionen basert på eit samarbeid mellom næringslivet og offentlege utviklingsaktørar. Forumet består av 4 representantar for offentleg sektor og 4 frå næringslivet, dei har det siste året hatt fokus på Fornybar energi, dette er no overført til Vindkraftforum. Forumet vert no omorganisert uklart hva som vert ny organisering og fokus.

Noverande prosjekt

Global Future Sogn og Fjordane (2010-2011) (<http://helenorge.nho.no/Sognogfjordane>) i regi av NHO S&Fj vert starta hausten 2010. Prosjekt Global Future koplar innvandrarar med høgare utdanning med arbeidsgjevarar i privat og offentleg sektor. Gjennom halvtanna år skal deltakarane få sin eigen mentor i arbeidslivet, reise på bedriftsbesøk, lære om den norske kulturen, ta eksamen i styrekompetanse, lære seg presentasjonsteknikk og viktigast av alt – skaffe seg eit nettverk blant potensielle arbeidsgjevarar. Ein partnerskap med av private og offentlege er med å finansiere

prosjektet. *Global Future* deltakarane er høgt utdanna innvandrarakar og kan vere nyttige samarbeidspartar for kunnskapsbasert Sogn og Fjordane mellom anna for å finne ut kva som gjer det attraktivt for høgt utdanna å busette seg i Sogn og Fjordane.

VRI Sogn og Fjordane (2007-2010 +2011-2013) (<http://www.vrisfj.no>) (NFR programmet VRI) er forankra i ein partnerskap som består av: *Sogn og Fjordane fylkeskommune; Innovasjon Noreg - Sogn og Fjordane; NHO, Sogn og Fjordane; LO, Sogn og Fjordane; Vestlandsforskning; Høgskulen i Sogn og Fjordane*. Prosjekteigar er Sogn og Fjordane Fylkeskommune. Prosjektet starta opp i 2007 og vert avslutta i år, men ny søknad vert levert 1 september, og svar på ny søknad er venta i starten av november. I kvar region består VRI-programmet av eit samhandlingsprosjekt og minst 1 forskingsprosjekt. I perioden 2007-2010 har VRI bestått av eit samhandlingsprosjekt med fem satsingsområde, Reiseliv, Marine næringar, Fornybar energi, Endringsleiing og Kompetansemekling. Og eit forskingsprosjekt som har arbeidd med brei deltaking i endringsprosessar i bedrifter (EDIT INC). Forskingsprosjektet har hatt tett samarbeid med INC gruppen i Florø.

For perioden 2011-2013 vidarefører søknaden samhandlingsaktiviteten, med fokus på Reiseliv, Marine næringar, Fornybar energi og Kompetansemekling. Kompetansemekling er sett på som den viktigaste aktiviteten, og arbeider med å få bedrifter til å etablere FoU-prosjekt i samarbeid med FoU-miljø. Forskingsprosjektet har ein ny innretning og ser på ein breiare problemstilling rundt det å forstå innovasjons- og endringskapasiteten i fylke – forstå dynamikkane, føresetnader og barrierar for innovasjon.

Kunnskap krysser grenser (2010-....) (www.kxg.no) Kunnskap har stor verdi, men å få tilgang til kan vera dyrt og tidkrevjande. Teknologirevolusjonen som mogleggjer nettbasert kringkasting opnar nye moglegheiter for Noreg. kXg er på plass for å vise veg. Til trass for at me har glimrande breibandsdekning, er konferansar, seminar og kurs primært basert på fysisk oppmøte, utan å leggja til rette for "virtuell" deltaking. Det er umogleg å delta i eigen person på alle relevante arrangement. Om dei er regionale, nasjonale eller internasjonale. kXg oppmuntrar til, og kan om nødvendig hjelpe til for å auke nettbasert deltaking på arrangement.

Samtidig er det ei stor mengde nettbasert kunnskap tilgjengeleg internasjonalt som me ynskjer å hjelpa deg med å finna fram til. Om det er for å få formell eller uformell kompetanse, så kan du tileigna deg dette utan å forlate verken heim eller jobb! Dette er relevant for både by og bygd. Det finst ikkje eitt kunnskapssentrum. Me er alle med på å skape kunnskap, og for å vera konkurransedyktige må me bruka kunnskapen me har tilgang til!

Kunnskap kryssar grensar ynskjer å:

- Fremje og støtte bedrifter og etatar til å overføre arrangement over internett. Også ved å skape lokale arrangement kopla til arrangement andre stader i landet og internasjonalt.
- Auke bruken av både formell og uformell nettbasert læring, både ved å spreie informasjon om kva som er tilgjengeleg og ved å utfordre folk til å involvere seg. Dette kan også bety lokale studiegrupper, osb.
- Fremje bruk av videoteknologi til å halde møte med videokonferanseteknologi. Både ved hjelp av nettbaserte program og meir profesjonelle dedikerte system.
- Informere om dei ulike teknologiane som kan brukast.
- Vert arbeidd med ulike vidareføringar av forprosjektet....

NCE Fjordturisme oppstart 2009-10 NCE Tourism - Fjord Norway er et innovasjonsprosjekt for reiselivsnæringen på Vestlandet. Prosjektet som har en finansiering på omlag 130 millioner og

strekker seg over 10 år, har satt seg et ambisiøst mål: At Fjord Norge-regionen skal bli verdsløiande innan tematurisme. Klynga NCE Tourism - Fjord Norway består av sentrale reiselivsbedrifter og utviklingsaktørar i Fjord Norge-regionen. Regionen er geografisk avgrensa til fylka Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal.

ARENA Frukt og Bær oppstart 2010 Frukt- og bærneringa i fylket har vore i god utvikling gjennom fleire år, og det skal no satsast på å vidareutvikla denne gjennom å etablera ei frukt- og bærklyngje i Sogn og Fjordane. Frukt- og bærklynga har 22 partnerar og femner om alle frukt- og bærmottak i fylket med sine produsentar, industribedrifter, leverandørar, rådgjeving, undervisning og FoU. Grunnlaget for prosjektet er lagt i tidlegare arbeid av næringa saman med Fylkesmannens landbruksavdeling, Sogn og Fjordane fylkeskommune og Innovasjon Norge i Sogn og Fjordane, som tok initiativ til og finansierte eit forprosjekt for å utvikla søknaden. Dette er første landbruksbaserte prosjektet innanfor ARENA programmet og det er det første Sogn og Fjordane Baserte ARENA prosjektet.

Erfaring frå arbeidet med NCE Fjordturisme og ARENA Frukt og Bær kan overførast til andre næringar og områder. Hvar av desse klyngene omfattar mange aktørar og eit stort geografisk område. Det å samle interessene i eit fellesprosjekt, finne ut hva det kan samarbeidast om og kor det skal vere konkurranse er viktige erfaringar.

Innovasjonssenter i Sunnfjord: Prosjekt for å etablere eit innovasjonssenter i Sunnfjord som skal "sikre kunnskapsutvikling, innovasjon og nyskaping gjennom samspel og tillit". Baserer seg på behov i næringslivet, fylkeskommunen sin handlingsplan for auka satsing på forskning og innovasjon i bedrifter. Potensielle tema som er identifisert: Energi, Helse, Finans/økonomi og Teknologi.

Publikasjonar

Distriktpolitikk og utvikling i Sogn og Fjordane. To innleiingar, ti tesar og ein epilog om utvikling og framtid i eit distriktsfylke Karl Georg Høyer (VF) (2004) ([LENKE](#)) Tre hovudpunkt som utgreinga omfattar: 1. Den nasjonale endringspolitikken og konsekvensar for Sogn og Fjordane. 2. Viktige samfunnsformer i Sogn og Fjordane. 3. Endringane i regionalpolitikken og verknadene i Sogn og Fjordane

Tenketanken (2006-2008)([LENKE](#)) - Det var fylkesordførar Nils R Sandal, som i sin tale til fylkestinget i desember 2006, sa det no var trong for å utvikle nærare strategiar for å kome sentraliseringskreftene og fråflyttinga frå distrikta i møte. Sommaren 2007 vart det derfor oppnemnd ei arbeidsgruppe som skulle sjå nærare på utfordringane som Sogn og Fjordane står overfor. Gruppa fekk tidleg den uformelle nemninga "Tenketanken til Nils R.", og vart sett saman av personar med alternativ kompetanse og ulik bakgrunn. Prosessen skulle ende opp i konkrete framlegg til løysingar på utfordringar fylket står framfor, mellom anna:

- Ein urovekkande nedgang i folketallet i Sogn og Fjordane.
- Vanskar med å få ungdom frå eige fylke til å flytte heim etter avslutta utdanning
- Vanskar med å få folk frå andre deler av landet til å slå seg ned i fylket etter avslutta

Rapporten kan lastast ned her: [Lenke](#) Rapporten er bygd opp om Richard Florida (2002) sine tre hovudkriterium for innovasjon og utvikling: 3Tar Talent, Toleranse og Teknologi

Snu straumen - ein idedugnad (2007) ([LENKE](#)) – Utflyttinga er framleis større enn tilflyttinga, men halvparten av kommunane hadde eit fødselsoverskot i 2006. Vi ser ei haldningsendring i viljen til å marknadsføre og tenkje positivt i fylket. Av tiltak som det blir gjort framlegg om, er ei utvikling av

kommunane si vertskapsrolle og betre marknadsføring av fylket. Ei idegruppe som har sete saman med fylkesmannen og drøfta den aktuelle situasjonen for fylket. Gruppa har teke for seg ulike statistikkar og leita etter dei positive trekka, og legg fram ei rekke tiltak som dei meiner kan vere aktuelle for gjennomføring. Innspela er tenkt som eit bidrag til dei mange kreative miljøa i fylket som arbeidar med slike problemstillingar. Dei som har vore med i gruppa er direktør Aud Ingrid Espeland frå Fjord Invest Management AS, regiondirektør Karin Halle frå NHO, ordførar og fylkestingsrepresentant Harry Mowatt, trainee Idun Husabø Anderssen hos Vestlandsforskning, administrasjonssjef Anne Karin Hamre hos Fylkesmannen og stortingsrepresentantane Gunvald Ludvigsen og Reidar Sandal.

Næringsbarometeret (2002-d.d.) ([Lenke](#)) - Næringsbarometeret er eit samarbeidsprosjekt mellom Innovasjon Norge, NAV, NHO, Sparebanken Vest og fylkeskommunane i Hordaland og Sogn og Fjordane. Målet med Næringsbarometeret er å gje status og framtidsutsikter for viktige næringar på Vestlandet. I Sogn og Fjordane starta arbeidet i 2002 og vart da kalla Fylkesbarometeret. I 2005 vart næringsbarometeret etablert som eit samarbeid med Hordaland. På denne sida finnes ein oversikt over alle rapportane

Næringsanalyse (2009) ([LENKE Rapport](#), [Lenke presentasjon](#)) Næringsanalysen er utført av Knut Vareide ved Telemarksforskning, på oppdrag frå Innovasjon Norge Sogn og Fjordane. Ingres: *"Nedgangen i befolkningen skyldes stor netto utflytting fra Sogn og Fjordane til andre fylker. Bare Finnmark har høyere netto utflytting som andel av folketallet.*

Det har vært vekst i antall arbeidsplasser i Sogn og Fjordane de siste tre årene, men Sogn og Fjordane har den laveste veksten i antall arbeidsplasser av alle fylkene. Det er spesielt privat sektor som har hatt svak arbeidsplassvekst. Bedriftene i Sogn og Fjordane har hatt en høy andel med omsetningsvekst, og bedriftene har middels lønnsomhet. Etableringsaktiviteten i Sogn og Fjordane er imidlertid lavest i landet.

Regionene i Sogn og Fjordane er under middels attraktive som bosted, men ingen er i den minst attraktive femtedelen av regionene i landet.

Det er spesielt personer med innvandrerbakgrunn som flytter ut av Sogn og Fjordane til andre fylker. Sunnfjord er forholdsvis attraktiv for unge voksne, mens Nordfjord er attraktiv for barnefamilier."

Næringsanalyse for Vågsøy (2009) - Næringsanalysen er utført av Knut Vareide ved Telemarksforskning, på oppdrag frå Måløy Vekst. Utdrag frå resyme: *"I dette formatet har vi tatt med de viktigste faktorene for regional utvikling: Befolkning, arbeidsplasser, pendling, næringsstruktur, nyetableringer, vekst og lønnsomhet i næringslivet. Disse faktorene er også brukt for å presentere hvordan utviklingen i Vågsøy har vært med hensyn til to hovedindikatorer for regional utvikling som er utarbeidet av Telemarksforskning: Attraktivitetsbarometeret og Næringslivsindeksen (nærings-NM). Attraktivitetsbarometeret forteller om et områdes stedlige attraktivitet for å trekke til seg innbyggere, mens næringslivsindeksen måler hvordan næringslivets prestasjoner er. Til slutt i rapporten er alle faktorene satt inn i en felles sammenheng."*

Kort oppsummert: Vågsøy har eit fødselsoverskot men netto utflytting. Næringslivsindeksen viser at næringslivet si utvikling har vore positiv, med mange nyetableringar, men at dette enda ikkje har gitt utslag i fleire arbeidsplassar. Vågsøy sin attraktivitet er under middels blant norske kommunar, kommunen har middels attraktivitet blant unge vaksne og barnefamiliar og innvandrarbefolkningen flytter frå kommunen.

Jordbærfeltet - regionalt bidrag til arbeid med lokaliseringstudie (2009??). ([LENKE](#)) Føremålet med dette dokumentet er å vise at regionen har eit dynamisk næringsliv med potensiale, og at det synest å vere attraktivt å busette seg her, berre jobbane vert utfordrande nok. Rapporten går inn på næringsstruktur, tilgjengeleg infrastruktur i form av næringsareal, basetenester, samferdsle og beredskap. Vidare ser det på tilgjengelege ressursar og utviklingspotensiale for Florø-regionen med omland.

45-minuttersregionen (2009) ([LENKE](#)) På initiativ frå næringslivet fekk næringsutviklingsselskapa Sunnfjord 2020 AS, Bremanger Hamn og Næring KF og Måløy Vekst AS hausten 2007 i oppdrag frå ordførarane i Flora, Bremanger og Vågsøy å framskaffe faktagrunnlag og arbeidsverktøy for å etablere Flora- Bremanger-Vågsøy og regionen rundt som ein samanhengande bu- og arbeidsmarknad: 45- minuttersregionen. Denne sluttrapporten har ein samla analyse over framtidig næringsutvikling, arbeidsmarknad og folketalsutvikling i kommunane Vågsøy, Bremanger, Flora, Eid, Selje, Naustdal og Førde med og utan realisering av 45-minuttersregionen. Området, med samla sett ca 45.000 innbyggjarar, er valt fordi betring av vegsambandet som tilrådd i rapporten påverkar lokale og regionale reiser mellom alle desse kommunane.

Som oppfølging av rapport en vert det arbeidd med eit "Arena-hvalifiseringsprosjektet" som er felles for næringselskapa i 45-minuttersregionen, med SINTEF som ekstern partner, og som omfattar "den utvida 45-minuttersregionen". Følgjande tema er valt for oppfølging av arbeidet med 45 minuttersregionen:

- Klyngesamarbeid Engineering/offshore vind: Det vidare arbeidet vert konsentrert om mogeleg realisering av eit ARENA-prosjekt innan logistikk, vedlikehold, forsyning, relatert både til offshore petroleum og offshore vind. Samarbeid/koordinering med Vindkraftforum. SINTEF skal lage ein skisse til eit ARENA forprosjekt. På bakgrunn av denne blir det gjennomført drøftingar med Innovasjon Norge/Forskningsrådet om mogeleg realisering av eit ARENA-prosjekt.
- Fornybar energi/energigjenvinning. Søknad om hvalifiseringsstøttet (forprosjekt) er sendt inn til Regionalt forskningsfond Vest. Liknande søknad, noe mer spisset mot konkrete planer/aktiviteter i Svelgen og Florø, er sendt INU.
- Marin dyrking: Det er laga ei fornya prosjektskisse og blir kalla inn til nytt møte i slutten av september for rekruttering av bedrifter til prosjektet.
- Forprosjekt til eit Arena-prosjekt på linefanga fisk. Kysten av Sogn og Fjordane, særlig Måløy og Selje, har over 50% av den samla norske havgåande lineflåten, med aktørar som bl a Ervik Havviske, Carisma og Lyng-rederiet. Dette er ein del av fiskeria med heilt spesielle miljø- og hvalitetsfortrinn, sjekk <http://www.nofima.no/mat/nyhet/2010/04/lurt-med-linefiske>, og med svært stort potensiale for å hente ut meir verdi/lønnsomhet enn i dag ut mot ein internasjonal marknad
- Nasjonalt senter for avansert støyping av store komposittprodukt – med utspring i eksisterande teknologimiljø i Måløy og andre stader i fylket. Forprosjekt er her i oppstartsfasen – med bekrefte deltaking frå NTNU, SINTEF Materialer&Teknologi og NCE Raufoss samt Norsk Industri og LO på nasjonalt nivå.

Innovasjon i Sogn og Fjordane (2001) Step Group report R02-2001 (Heidi Wiig Aslesen) <http://www.step.no/reports/Y2001/0201.pdf>

Fylkesplanen ([LENKE](#)): Fylkeskommunen sin fylkesplan har ulike delplanar, det er no ei brytingstid den gamle fylkesplanen er forlenga, og det vert arbeidd med nye planer. Innovasjon er sagt å ha sentral plass i den nye planen.

Lokale investeringselskap og investorar

INU-FSF (<http://helenorge.nho.no/Sognogfjordane>) er eit fond som har for oppgåve å fordele alle næringsretta utviklingsmidlar løyvd over kap. 551.61 i statsbudsjettet til Sogn og Fjordane fylkeskommune og som blir gitt som kompensasjon for bortfall av differensiert arbeidsgjevaravgift for verksemder i kommunane Førde, Sogndal og Flora. Fondet sitt styre har 10 medlemmer, likt fordelt mellom næringslivet og offentleg sektor. INU-FSF har fire prioriterte områda for dei regionale utviklingsprosjekta dei finansierer: Fornybar energi, Reiseliv, FoU og Innovasjon / Nyskaping. NHO S&Fj er administrasjon for fondet.

Fjord Invest AS (<http://www.fjordinvest.no/>) Fjord Invest-systemet består av fire private eigenkapitalfond med ein total kapital på rundt 400 millionar kroner:

- Fjord Invest AS - investerer i lokalt baserte bedrifter som har sin hovudaktivitet i Sogn og Fjordane eller i bedrifter som på anna måte kan styrke næringslivet i fylket
- Fjord Invest Såkorn AS - Forretningssidéen er å bidra til nyskaping og etablering av bedrifter i Sogn og Fjordane gjennom tilføring av eigenkapital og kompetanse. Fokus: Innovative miljø og Konkurransedyktige såkornbedrifter
- Fjord Invest Industri AS - investere i konkurransedyktige industribedrifter i Sogn og Fjordane med hovudvekt på bedrifter i Årdal og Høyanger.
- Fjord Invest SørVest AS - kan gjere investeringar i distrikta i Sogn og Fjordane, Hordaland, Rogaland og Agder-fylka

Sparebanken Vest sitt næringsfond ([LENKE](#)) Sparebanken Vest si allmenntilgjeldende verksemd, Visjon Vest, har sett av 3 millionar kroner til ei næringsstifting i Sogn og Fjordane. Midlane frå stiftinga skal gå til gode idear som kan bli levedyktige bedrifter.

Sogn og Fjordane fondet: Sparebankene i Sogn og Fjordane ([LENKE](#)) Målgruppa er grunderar og innovative verksemder i Sogn og Fjordane. Fondet skal stimulera og bidra til å realisera nye og risikofylte bedriftsetableringar i fylket. Fondet skal investera i innovative nyskappingsprosjekt som er heilt i startfasen. Investeringar skal vere i størrelsesorden frå ca. kr. 50.000 – kr. 150.000 per prosjekt. Det er høve til oppfølgingsinvesteringar på opp til ca. kr. 100.000. Vedtak om eventuell oppfølgingsinvestering skal seinast skje 1 år etter første tildeling. Sidan oppstarten 4 januar 2008, har styret for fondet hatt 5 tildelingsmøte, handsama 73 søknader og gitt tilsegn om kr 950 000,- i tilskot til 11 av desse søkarane. Stiftarbankane og styret for fondet følg utviklinga av ideane vidare. Inntil vidare vil det vere låg aktivitet i fondet og nye søknader blir ikkje teke opp til vurdering.

Private investorar: I tillegg finnes det noen få private selskap og privatpersonar som investerer i bedrifter og nyetableringar i fylke.

Forskning ved Høgskulen i Sogn og Fjordane og Vestlandsforskning

Mange bedrifter har egne FoU-miljø desse må kartleggast i dei næringsgruppene prosjektet vel å sjå nærare på. Det er to uavhengige forskingsmiljø i Sogn og Fjordane; Høgskulen i Sogn og Fjordane og Stiftinga Vestlandsforskning.

Ved Høgskulen i Sogn og Fjordane (HSF) (<http://www.hisf.no/>) er det profesjonsutdanningar som utgjer hovuddelen av studietilbodet og fagpersonale. HSF har 270 tilsette og vel 2.600 studentar fordelt på fem avdelingar og ei heil rekkje fagstudium. HSF har skåra høgt når det gjeld publikasjonspoeng (forskningspublikasjonar) samanlikna med mange andre og større høgskular. Høgskulen spissar no forskingsinnsatsen sin gjennom å velje ut nokre forskingsområde med egne forskingsleiarar. Fornybar energi, Helse, Idrett og friluftsliv, Regional utvikling/organisasjon og leiding er noe av forskingsområda. Høgskulen har dei siste åra har stått i spissen for ei betydeleg satsing i vårt fylke på ulike former for entreprenørskapsopplæring, saman med NHO, Fylkesmannen, Fylkeskommunen og delar av industrien.

Vestlandsforskning (VF) (<http://vestforsk.no>) har 30 tilsette og dekkjer fire samfunnsvitskaplege forskingsområde: brukarvennlege IT-system, miljø, endring og nyskaping og reiseliv. Årsomsætting er ca. 26 mill kroner. Vestlandsforskning er eit oppdragsfinansiert institutt men får ei grunnløyving frå stat og fylkeskommune som utgjer ca. 10 pst. av inntektene. Vestlandsforskning er eit internasjonalt forskingsinstitutt med regional forankring, og har lenge hatt ein høg del av inntektene frå internasjonalt finansierte FoU-opppdrag. VF skal delta i forskingsfronten nasjonalt og internasjonalt og vere ein aktiv aktør i utvikling på Vestlandet

VF og HSF har to felles satsingar.

- Forskingssenter for berekraftig reiseliv vart etablert i 2007. Senteret skal styrke kunnskapen om meir aktiv bruk av natur- og kulturressursar som grunnlag for auka verdiskaping i norsk reiseliv og korleis samstundes gjere reiselivsnæringa meir berekraftig. Senteret skal vere eit nasjonalt og internasjonalt spisskompetansemiljø for forskning og utviklingsarbeid innan berekraftig reiseliv.
- Forskningsprogram for fornybar energi vart etablert i 2008 i samarbeid med Statkraft, Sogn og Fjordane energi og andre energibedrifter i Sogn og Fjordane, samt Norges Forskningsråd for å bygge kunnskap om fornybar energi i energifylket Sogn og Fjordane. Dette har ført til etablering av ei utdanning innan fornybar energi som hadde god søknad hausten 2010.

Både Vestlandsforskning og Høgskulen har store og gode nettverk til norske og internasjonale kunnskapsmiljø gjennom prosjektsamarbeid og faglegenettverk. Forskingssenter for berekraftig reiseliv har mellom anna eit internasjonalt Advisory board med 12 medlemmer med internasjonalt spisskompetanse. Medan forskningsprogrammet for fornybar energi mellom anna er med i det virtuelle forskingsenteret CenSES, sammen med NTNU, IFE, Sintef Energiforskning, Sintef Teknologi og Samfunn, NHH, SNF, og UiO. Begge organisasjonane (HSF og VF) har også ei rekkje prosjektsamarbeid nasjonalt og internasjonalt.